

MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

Vedecký časopis pre medzinárodné
politické, ekonomické, kultúrne
a právne vzťahy

Scientific journal of international
political, economic, cultural
and legal relations

Ročník XIII. / Volume XIII.

1/2015

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis
pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy
Fakulty medzinárodných vzťahov
Ekonomickej univerzity v Bratislave

Journal of International Relations

Scientific journal
of international political, economic, cultural and legal relations
published by the Faculty of International Relations
at the University of Economics in Bratislava

Indexovaný v / Indexed in:

Medzinárodné vzťahy 1/2015, ročník XIII.
Journal of International Relations 1/2015, Volume XIII.

Medzinárodné vzťahy

Journal of International Relations

Redakcia / Editorial office:

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave

Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava, Slovak Republic

Tel.: 00421 2 6729 5471

E-mail: mv.fmv@euba.sk

Hlavná redaktorka / Editor-in-chief:

Ludmila LIPKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board:

Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR University of Malaya, Malaysia

Doreen BEKKER Rhodes University, South Africa

Alexandru BURIAN Moldavian Association of International Law, Moldova

Eva CIHELKOVÁ University of Economics in Prague, Czech Republic

Alan V. DEARDORFF University of Michigan-Ann Arbor, USA

FÁBIÁN Attila University of West Hungary, Hungary

Tatiana FILOSOFOVA NRU Higher School of Economics, Russia

François GEMENNE Sciences Po, France

Otmar HÖLL University of Vienna, Austria

Edward H. HUIJBENS University of Akureyri, Iceland

María Teresa INFANTE Caffi University of Chile, Chile

Siti Rohaini Binti KASSIM University of Malaya, Malaysia

LI Hsi-Mei Chinese Culture University, Taiwan

Klavdij LOGOŽAR University of Maribor, Slovenia

Milan MÁRTON University of Economics in Bratislava, Slovakia

Stanislav MRÁZ College Danubius, Slovakia

Julija NESTERENKO Russian State University for the Humanities, Russia

Rebecca NEUMANN University of Wisconsin-Milwaukee, USA

Jan OSTOJ Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland

Hakan G. SICAKKAN University of Bergen, Norway

Karol SORBY University of Economics in Bratislava, Slovakia

František ŠKVRNDA University of Economics in Bratislava, Slovakia

Pavel ŠTURMA Charles University in Prague, Czech Republic

Chong-Ko Peter TZOU Tamkang University, Taiwan

Harun UÇAK Mugla Sitki Kocman University, Turkey

Jolita VVEINHARDT Vytautas Magnus University; Sports University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor:

Martin GRANČAY

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Jazyková redaktorka / Language editor:

Slovenský jazyk / Slovak:

Katarína STRELKOVÁ

Iné jazyky / other languages:

bez korektúry / no language editing

Vydavateľ / Publisher: Vydavateľstvo EKONÓM, EU v Bratislave, IČO 00 399 957

Evidenčné číslo / Country registration number: EV 4785/13

ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print edition)

ISSN 1339-2751 (online)

Obsah

Úvodník

 ČASOPIS MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY V ROKU 2014 DR.H.C. PROF. ING. ĽUDMILA LIPKOVÁ, CSC. ING. MARTIN GRANČAY, PHD.	5
--	---

Pôvodné vedecké články

 ZRUŠENIE EMBARGA NA VÝVOZ ZBRANÍ Z EURÓPSKEJ ÚNIE DO ČÍNY A JEHO POTENCIÁLNY DOPAD NA BEZPEČNOSŤ VO VÝCHODOÁZIJSKOM REGIÓNE PROF. CHONG-KO PETER TZOU	8
---	---

 O VYBRANÝCH MEDZINÁRODNĎO-BEZPEČNOSTNÝCH ASPEKTOCH UKRAJINSKEJ KRÍZY V HISTORICKO-SOCIOLOGICKOM KONTEXTE DOC. PHDR. FRANTIŠEK ŠKVRNDA, CSC.	30
--	----

 INTERAKCIA AMERICKÉHO A EURÓPSKEHO SYSTÉMU PODNIKOVEJ KULTÚRY ING. MARCEL KORDOŠ, PHD.	53
---	----

 TOKY PRIAMÝCH ZAHRANIČNÝCH INVESTÍCIÍ DO AFRIKY: PREHĽAD A SÚČASNÉ TRENDY ING. EVA KOVÁŘOVÁ, PHD.	69
--	----

INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY	87
INŠTRUKCIE PRE AUTOROV	89

Content

Editorial

  THE JOURNAL IN 2014 LUDMILA LIPKOVA MARTIN GRANCAY	5
---	---

Original scientific papers

 THE LIFTING OF THE EUROPEAN UNION ARMS EMBARGO AGAINST CHINA AND ITS POTENTIAL IMPACT ON EAST ASIAN SECURITY CHONG-KO PETER TZOU	8
--	---

 ON SELECTED INTERNATIONAL SECURITY ASPECTS OF THE UKRAINIAN CRISIS IN THE HISTORICAL-SOCIOLOGICAL CONTEXT FRANTISEK SKVRNDA	30
---	----

 ON INTERACTIONS BETWEEN AMERICAN AND EUROPEAN SYSTEMS OF CORPORATE CULTURE MARCEL KORDOS	53
--	----

 FOREIGN DIRECT INVESTMENT INFLOWS TO AFRICA: OVERVIEW AND CURRENT TRENDS EVA KOVAROVA	69
---	----

ABOUT THE JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS	88
GUIDE FOR AUTHORS	90

ÚVODNÍK: ČASOPIS MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY V ROKU 2014

EDITORIAL: THE JOURNAL IN 2014

*Eudmila Lipková*¹ – *Martin Grančay*²

Vážení čitatelia,

Dear readers,

číslo, ktoré držíte v rukách, vstupuje časopis Medzinárodné vzťahy do trinásteho roka svojej existencie. Z malého regionálneho časopisu vydávaného dvakrát ročne sa postupne stáva uznávaný medzinárodný štvrťročník s autorskou základňou z mnohých štátov sveta. Časopisu sa podarilo vďaka úsiliu redakcie, no najmä vďaka neustále sa zvyšujúcej kvalite príspevkov, etablovať v databázach ako EBSCO, ProQuest či Index Copernicus. Členovia medzinárodnej vedeckej rady časopisu dnes pochádzajú zo 17 štátov ležiacich na štyroch kontinentoch, sú nimi renomovaní odborníci z oblasti medzinárodnej ekonomie, medzinárodných vzťahov a medzinárodného práva.

V súlade s plánom znižovania

the issue you are holding in your hands marks the thirteenth birthday of the Journal of International Relations. Once a small regional journal published twice a year, the journal is now an established quarterly with international authorship. Thanks to the effort of the editors, but mainly thanks to the continually increasing quality of papers, the journal has found a firm place in databases such as EBSCO, ProQuest or Index Copernicus. Today, the international editorial board of the journal consists of reputable experts in the fields of international economics, international relations and international law from seventeen countries located on four continents.

In line with our aim to decrease the number of papers and increase their

¹ Hlavná redaktorka časopisu Medzinárodné vzťahy. Editor-in-chief of the Journal of International Relations. E-mail: lipkova@euba.sk.

² Výkonný redaktor časopisu Medzinárodné vzťahy. Managing editor of the Journal of International Relations. E-mail: martin.grancay@euba.sk.

počtu príspevkov v prospech ich vedeckej hodnoty publikoval v roku 2014 časopis *Medzinárodné vzťahy* 18 vedeckých statí, 8 recenzií a 2 články informačného charakteru. Celkom sa na príspevkoch ročníka 2014 podieľalo 30 autorov z piatich štátov sveta. Podiel statí v anglickom jazyku predstavoval takmer polovicu všetkých uverejnených vedeckých článkov. Z hľadiska obsahu možno 10 článkov zaradiť do oblasti medzinárodnej ekonómie, 7 do oblasti medzinárodných vzťahov a 1 do sféry medzinárodného práva. Mnohé publikované články mali významné interdisciplinárne črty.

Poklesol podiel vydaných článkov na počte článkov doručených do redakcie. V roku 2014 bolo zamietnutých 56 % doručených príspevkov. V roku 2013 to bolo 42 %, čo znamená zvýšenie koeficientu zamietania. Priemerný čas medzi doručením článku redakcii a jeho vydaním predstavoval 139 dní; priemerný čas medzi doručením článku a vystavením recenzných posudkov bol 47 dní, čím sa časopis zaraďuje medzi lídrov nielen v stredoeurópskom regióne. Nijaký autor nečakal na recenzné posudky dlhšie ako 4 mesiace, pričom veľkú časť článkov oponenti posúdili do 50 dní.

Budúcnosť časopisu vidia jeho tvorcovia jednoznačne v ďalšom zvyšovaní kvality publikovaných statí a v postupnom zmedzinárodňovaní autorskej a čitateľskej základne. Ambíciou redakcie je predovšetkým

scientific value, the journal published 18 original scientific papers in 2014, complemented by 8 book reviews and 2 information features. The total number of authors in the 2014 volume of the journal was 30, coming from five different countries. The share of original scientific papers published in English reached almost one half of all papers. 10 published papers were from the field of international economics, 7 belonged to the field of international relations and 1 to international law. Many of the published papers had significant interdisciplinary features.

The ratio of accepted papers on total number of submissions decreased from 56 % in 2013 to 42 % in 2014; this translates into a higher rejection rate. Average time between submission and publication was 139 days; average time between submission and notification of referee comments was 47 days; this makes our journal a leader in the Central European region and beyond. While no author waited for referee reports for more than 4 months, the majority of papers was reviewed well within 50 days.

Looking forward, the future of the journal is undoubtedly in further emphasis on quality and in gradual internationalization of authorship and readership. The main challenge for the months to come will be to work hard on seeing the journal indexed in global databases, such as SCOPUS and Web of Science. We realize it is a "long-distance race", however, we hope that with Your

úspešné indexovanie časopisu
v celosvetovo uznávaných databázach
SCOPUS a Web of Science.
Uvedomujeme si, že ide o dlhodobý
proces, sme však presvedčení, že aj
vďaka Vám v tomto vysoko
konkurenčnom prostredí môžeme uspieť.
Tešíme sa na nové články!

Redakcia

continuing support we can succeed in
this highly competitive quest. We are
looking forward to receiving new
papers!

Editors

**ZRUŠENIE EMBARGA NA VÝVOZ ZBRANÍ Z EURÓPSKEJ
ÚNIE DO ČÍNY A JEHO POTENCIÁLNY DOPAD
NA BEZPEČNOSŤ VO VÝCHODOÁZIJSKOM REGIÓNE**

**THE LIFTING OF THE EUROPEAN UNION ARMS EMBARGO
AGAINST CHINA AND ITS POTENTIAL IMPACT
ON EAST ASIAN SECURITY**

*Chong-Ko Peter Tzou*¹

Po incidente na Námestí nebeského pokoja v Pekingu zo 4. júna 1989 uvalila Európska únia (EÚ) embargo na vývoz zbraní do Číny. V poslednom období sa však vďaka rýchlemu hospodárskemu rastu Číny prehľbujú väzby medzi ríšou stredu a EÚ a potenciálne zrušenie zbrojného embarga sa stalo zásadnou témou debát v ázijsko-pacifickom regióne.

Významným indikátorom meniacich sa vzťahov medzi EÚ a Čínou je fakt, že už od roku 2003 Francúzsko zvažuje zrušenie zbrojného embarga. Cieľom tohto kroku je posilnenie vzájomných obchodných vzťahov. Francúzska iniciatíva sa stretla s rozdielnymi reakciami medzinárodného spoločenstva. Mnohé európske štáty prejavili svoje obavy z čínskeho postoja k ľudským právam, z budovania armády a rastúcej hrozby voči Tajvanu. Navyše, čínske prijatie Zákona proti odčleneniu Tajvanu sa stalo dôkazom stálej čínskej hrozby voči Tajvanu. Z týchto dôvodov bolo po intervencii USA zrušenie zbrojného embarga dočasne pozastavené. Zhoršujúca sa dlhová kríza v eurozóne však opäť vyniesla debatu o možnom zrušení embarga do popredia. Hlasy volajúce po zrušení embarga sú čoraz silnejšie a v roku 2010 sa španielske predsedníctvo EÚ pokúsilo znovu otvoriť túto tému.

---

¹ Chong-Ko Peter Tzou. Graduate Institute of European Studies, Tamkang University, No. 151 Yingzhuan Rd., Tamsui District, New Taipei City 25137, Taiwan (Republic of China), e-mail: cktzou@mail.tku.edu.tw.

The author received his PhD. at the University of Vienna, Austria. He was the former director of the Graduate Institute of European Studies and European Union Center Studies of Tamkang University. His fields of interest include European integration, European Union and European external relations. He was visiting professor at many European, American and Asian universities, including the University of Vienna, University of Mainz, University of Munich, Oxford and Cambridge Universities, First Rome University, University of California-Los Angeles, American University, Tokyo University, Waseda University, Seoul University, Moscow University, and numerous others. He is currently professor at the Graduate Institute of European Studies of the Tamkang University.

Ak sa zbrojné embargo zruší, Čína bude mať jednoduchší prístup k najpokročilejším zbrojárskym technológiám. To môže viesť k vážnemu napätiu medzi Čínou a Tajvanom a prinesie nové výzvy pre americké bezpečnostné stratégie v oblasti Ázie a Pacifiku. Vytvorí sa nový východoázijský geopolitický systém a nová mocenská rovnováha. Prekladaný článok nazerá na uvedenie problematiky z hľadiska spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky EÚ. Vysvetľuje, prečo EÚ zvažuje zrušenie embarga. Analyzuje vývoj tejto otázky z viacerých hľadísk a skúma potenciálne hrozby daného kroku pre čínsko-tajvanské vzťahy, bezpečnostnú dilemu a jej možné dopady na východoázijský región vo forme bezpečnostnej krízy.

Kľúčové slová: zbrojné embargo, vývoz zbraní, Európska únia, Čína, bezpečnosť.

Following the Tiananmen Square incident on 4th June 1989, the European Union (EU) launched a resolution to establish an arms embargo against China. However, the ties between the EU and China have grown closer over recent years because of the recent Chinese economic boom. The potential lifting of the EU arms embargo has now become a major issue in the Asia-Pacific region.

Since 2003, France has been considering lifting the ban of arms sales to China; it is an important signal for the EU in treating China to strengthen the relations in trade. However, this message has been interpreted differently by a large part of the international community. Many European countries have expressed their concerns about China's human rights record, military buildup, and the increasing threat towards Taiwan. Moreover, China's ratification of the Anti-Secession Law against Taiwan has become solid evidence of its military threat towards Taiwan. It was due to the U.S. intervention that the lifting of the ban was temporarily postponed. However, with the deterioration of the Eurozone debt crisis, the issue of the EU arms embargo on China has appeared again in the dialogue of the EU-China relations. The position to lift the arms embargo has become stronger because of European sovereign debt crisis recently. In 2010, the EU's Spanish presidency was considering lifting the bloc's arms embargo on China again.

If the embargo is lifted, China could acquire the most advanced technology of arms from the EU countries more easily. It may also cause serious tensions between Taiwan and China, and force the U.S. to face new challenges in security strategies in the Asia-Pacific area. Meanwhile, East Asian geopolitical system will be reconstructed and a new balance of power will be created. This paper looks into these issues from the perspective of the European Union's Common Foreign and Security Policy. It attempts to explain why the EU has considered lifting the arms embargo against China. The paper analyzes the evolution of this issue from several aspects, and discusses the potential threat towards cross-strait relations, the security dilemma and its possible impact as a security crisis in the East Asian and Asian region.

Key words: arms embargo, arms exports, European Union, China, security.

JEL: F51, F52

1 INTRODUCTION

Since 2003, France has been considering lifting the ban on arms sales to China; it is an important signal for the EU in treating China to strengthen the relations in trade. In December 2004, after sustained lobbying by China, the Council agreed (member states voting unanimously) to lift this sixteen year old military trade ban. It is one of the many EU restrictions that affect military trade with China (and which still remain in force) but is the only one that is specifically targeted at China (Austin 2005). However, this message was interpreted differently by a large part of the international community. Many European countries expressed their concerns about China's human rights record, military buildup, and the increasing threat towards Taiwan; the EU countries also had different opinions about the issue. Moreover, China's ratification of the Anti-Secession Law against Taiwan has become solid evidence of its military threat towards Taiwan. It was due to the U.S. intervention that the lifting of the ban was temporarily postponed. However, with the deterioration of the Eurozone debt crisis, the problem of the EU arms embargo on China has appeared again in the dialogue of the EU-China relations. The position to lift arms embargo has been stronger because of European sovereign debt crisis recently. Chinese deputy prime minister Li Keqiang visited European countries Spain, Germany and U.K. in December 2010. The Chinese ambassador to Spain, Zhu Bangzao, told Spanish daily El País that Beijing would buy more Spanish bonds, saying: "During these times of crisis, China feels it is a requirement to support Spain and the EU ... We are not coming empty handed." China's ambassador to the UK, Liu Xiaoming, wrote in a comment for British daily The Telegraph the same day: "[We] will take concrete action to help some EU members to address their sovereign debt problem . . . China is doing what a Chinese proverb says about 'sending charcoal in snowy weather'." With a sovereign debt crisis in Spain threatening the future of the Eurozone, the EU-China game is being played with the highest possible stakes. In this scenario, China tried to lobby the EU's Spanish presidency in 2010 that was considering to lift the bloc's arms embargo on China again.

If the lifting of the arms embargo is realized, China could acquire the most advanced technology of arms from EU countries more easily. It may also cause a serious tension between Taiwan and China, and force the U.S. to face new challenges of security strategies in the Asia-Pacific area. Meanwhile, the East Asian geopolitical system will be reconstructed and a new balance of power will be created. This paper will look into these issues from the perspective of the European Union's Common Foreign and Security Policy (CFSP). It will attempt to explain why the EU has considered lifting the arms embargo against China. Besides, the author will analyze the evolution of this issue from several perspectives, and discuss potential threats towards

cross-strait relations, the security dilemma and its possible impact in form of a security crisis in the East Asian and Asian region.

2 CONTEXT OF THE EU ARMS EMBARGO ON CHINA

On June 27, 1989 the European Council convened in Madrid and agreed to impose an arms embargo on China. The entire text of the embargo, which is in the form of a political declaration, is rather brief. In the first two paragraphs, it condemns repression in China and requests that the Chinese authorities cease executions and respect human rights. The fourth paragraph contains the measures agreed upon by the member states. These include the suspension of military cooperation and high-level contacts, reduction of cultural, scientific and technical cooperation programs and prolongation of visas to Chinese students. The specific wording of the arms restrictions on China calls for: "... interruption by the Member States of the Community of military cooperation and an embargo on trade in arms with China." The declaration does not clarify the meaning of the term "military cooperation" nor does it contain a list of arms that come within the scope of the phrase "trade in arms". Neither does it contain exceptions or review clauses. By contrast, other EU embargoes imposed later in the CFSP context are more elaborate and specific in their scope and coverage.

Since 1989, European non-governmental organizations have reported that the embargo on China has been by-passed by several EU members and has been reduced to a mere "symbolic instrument". An arms trade expert with the Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI) of Sweden has stated that "many European licenses for the arms trade are actually issued for material which, on paper, can be used for civilian purposes; what is known as 'dual usage'" (Grimmett 2005). The term 'arms embargo' in this case has several possible meanings: prohibitions identified in national legislation, in the EU Code of Conduct on arms exports or other EU instruments, or in the 1989 China-specific arms embargo. There are numerous regimes under which the export of military-related technologies from EU member states to any other state, including China, are controlled (Austin 2005). These include: the UN, OSCE and EU arms embargoes; the Nuclear Non-Proliferation Treaty, the Biological and Toxin Weapons Convention and the Chemical Weapons Convention; commitments in the frameworks of the Australia Group, the Missile Technology Control Regime, the Nuclear Suppliers Group and the Wassenaar Arrangement.¹ There is also the EU Code

---

¹ The Wassenaar Arrangement was established in order to contribute to regional and international security and stability, by promoting transparency and greater responsibility in transfers of conventional arms and dual-use goods and technologies, thus preventing destabilizing accumulations of arms. Participating states will seek, through their national policies, to ensure that transfers of these items do not contribute to the development or enhancement of military capabilities, which undermine these goals, and are not diverted to support such capabilities. The 34 participating states are Argentina, Australia, Austria, Belgium,

of Conduct on arms exports agreed upon in 1998, a successor of the Common Criteria for arms exports adopted in 1991 and 1992. It applies eight criteria against which member states must evaluate applications for export licenses by would-be purchasers, and these include respect for human rights in the applicant country and threats to peace by it (Austin 2005):

- respect for the international commitments of EU member states, in particular the sanctions decreed by the UN Security Council and those decreed by the Community, agreements on non-proliferation and other subjects, as well as other international obligations;
- respect for human rights in the country of final destination, the internal situation in the country of final destination, as a function of the existence of tensions or armed conflicts;
- preservation of regional peace, security and stability;
- national security of the member states and of territories whose external relations are the responsibility of a Member State, as well as that of friendly and allied countries;
- behavior of the buyer country with regard to the international community, in particular its attitude to terrorism, the nature of its alliances and respect for international law;
- existence of a risk that the equipment will be diverted within the buyer country or re-exported under undesirable conditions;
- compatibility of the arms exports with the technical and economic capacity of the recipient country, taking into account the desirability that states should achieve their legitimate needs of security and defense with the least diversion for armaments of human and economic resources.

The EU reviews the performance of its Member States against the Code's criteria on an annual basis, and quite comprehensive public reports on the granting of export licenses to any country for military-related technologies are made annually both by the EU and its member states. The Code is regularly revised.

3 THE CURRENT EU ARMS EXPORT PROVISIONS

The EU set up arms export regulations mainly through the European Code of Conduct, the Community General Export Authorization Regulation (EC) No. 1334, and the Council Common Position 2003/468/CFSP of June 2003 on the control of arms

---

Bulgaria, Canada, Czech Republic, Denmark, Finland, France, Germany, Greece, Hungary, Ireland, Italy, Japan, Luxembourg, Netherlands, New Zealand, Norway, Poland, Portugal, Romania, Russia, Slovakia, Slovenia, South Korea, Spain, Sweden, Switzerland, Turkey, Ukraine, UK and USA.

brokering. Meanwhile, some European countries could still use “the Control of Exports of dual-use items categories” to sell arms and weapons to China, like electronic components, computers, and jetfighter engines. That is to say, military trade between the EU and China has never really been terminated by arms embargo.

3.1 European Union’s arms export regime

To place any potential actions European Union members may take with respect to the Chinese arms embargo in context, it is important to understand the general EU regime on arms export controls. The following EU instruments apply to arms embargoes and arms exports in general:

- 1) the 1998 European Code of Conduct on Arms Exports, a non-binding instrument, which lays down minimum standards to be applied on export licenses; The EU Code of Conduct establishes eight criteria to be applied by EU members on the export of conventional arms, including software and technology.
- 2) Regulation (EC) No. 1334/2000 setting up a Community Regime for the Control of Exports of dual-use items and technology (See Table 1)
- 3) Common Position 2003/468/CFSP on the Control of Arms Brokering.

Table 1: The EU’s control of exports of dual-use items and technology

<i>Category</i>	<i>Title</i>
Category 0	Nuclear materials, Facilities, and Equipment
Category 1	Materials, Chemicals, Microorganisms and Toxins
Category 2	Materials Processing
Category 3	Electronics
Category 4	Computers
Category 5	Telecommunications, and Information Security
Category 6	Sensors and Lasers
Category 7	Navigation and Avionics
Category 8	Marin
Category 9	Aerospace and Propulsion

Source: Council of the European Union (2007).

A Common List of Military Equipment was agreed upon in 2000 and has been updated recently. In general, arms embargoes, unless specific guidance is provided, cover at least all the items included in the Common List. Regulation No. 1334/2000 as amended (the scope of which extends to any items that could be used for civilian and military purposes) is directly applicable to the member states. Under its provisions, member states can grant authorizations for exports, called Community general export

authorization (CGE) of dual-use items. Such authorizations are valid throughout the Community, subject to certain specific cases for which consultation is needed among EU members prior to granting or denying an authorization. The items and technology listed in Annexes I, II and IV of the Regulation are based on the lists prepared by the international export control regimes. The Regulation includes a “catch-all” clause, which allows controls on goods not included in the Annex of the Regulation. Under this clause, EU members have the discretion to impose or not to impose controls on export and technology not listed in the Regulation. The objective of the Common Position 2003/468/CFSP is to control arms brokering in order to prevent circumvention of the UN, EU, or Organization for Security and Co-Operation in Europe (OCSE) embargoes on arms exports and the criteria established in the EU Code (Grimmett 2005). Under its provisions, member states are urged to put in place legal norms for lawful brokering activities, including obtaining a written authorization prior to engaging in arms brokering and to keep records for at least 10 years.

3.2 The EU institutions’ differing views

On 12 December 2003, the Council (General Affairs Council) instructed its foreign ministers to “re-examine the question of the embargo on the sale of arms to China”. On 26 April 2004, the Council discussed the embargo, noting that it had been imposed as a response to specific events of 1989 and that a solution for the matter had to be found which was in line with the current situation in China, the increasingly close bilateral relations and the EU’s intention to develop a strategic partnership with China. The Council called for further discussion, in particular “taking into account the human rights situation in China and questions relating to the application of the EU Code of Conduct on Arms Exports” (Austin 2005). The matter was further referred to the Permanent Representatives Committee (Coreper) and the Political and Security Committee.

In 2004, the Commission’s President Romano Prodi predicted that China and the EU will soon have the biggest trade relationship in the world. Mr. Prodi’s comments could signal a shift in the geopolitical focus of the EU – a move to diversify away from the transatlantic partnership that has traditionally been seen as Europe’s most important trade relationship. During a visit to Brussels by Chinese Premier Wen Jiabao, Mr. Prodi said that he “would bet, that the EU-China trade relationship will be the single biggest in the world”. Based on the directive given to the Luxembourg Presidency of the EU during the European Council meetings on December 16 and 17, 2004, the EU was expected to review a report on the issue of lifting the Chinese arms embargo during the first half of 2005, and address the matter as early as March 2005 at the meeting of the European Council scheduled for that month. A formal EU decision was not expected until May or June 2005. Since the European Council had already stated its “political will to continue to work towards lifting the arms embargo”, the

prospects of it doing so when the issue is formally addressed were considered to be high (Council of the European Union 2004). The European Council and the European Commission regard the arms embargo from an economic perspective: for the major European countries like France, U.K., Germany, and Italy, military trade has been an important part of exports, accumulating up to 2,960 million U.S. dollars just in trade with China between 1989 and 2010. Taking this trade into consideration, the European Union planned to lift the arms embargo on China basically on the basis of economic factors and military market (see Table 2).

On the other hand, the European Parliament (EP) demonstrated a remarkable activism in support of Europe's stronger ties with Taiwan. As early as 1985, the EP adopted a Resolution on Trade with Taiwan, which called for improvement of relations with Taiwan (Cheng-Wen and Chu-Cheng 1990). The Association of Friends of Taiwan (or Taiwan Friendship Group), formed in the European Parliament in 1991, sponsored numerous Taiwan-related resolutions in three broad areas. The first supported Taiwan's membership in international organizations, including the WTO, the Asia-Europe Meeting and the World Health Organization (WHO). On one occasion (a resolution passed on 18 July 1996), prompted by China's military intimidation of Taiwan in the spring of 1996, the EP also voiced support for Taiwan's membership in the United Nations. The second category concerned Taiwan's relations with the Union. The Parliament repeatedly urged the European Council to strengthen political relations with the ROC and demanded that the Commission open an EU office in Taipei. The third area of the EP's concern focused on peaceful resolution of the Taiwan problem. This concern was manifested particularly when China staged missile testing in the Taiwan Strait in 1995-96. The EP issued three resolutions between February and July 1996, all calling on the PRC not to carry out any aggressive acts against Taiwan (Kindermann 1998).

Moreover, the Nordic countries have repeatedly presented their criticism of China's bad record in providing clear and specific evidence of the improvement of its human rights. The EP and the national Parliaments also intervened in the debate opposing the lifting of the arms embargo. Finally, in 2003 the European Parliament passed a resolution with 572 votes in support of the embargo against 72 opposing it. In 2005, the European Parliament (with 431 votes against 85), again opposed the Council's proposal of lifting of the arms embargo. In the same year, the European Parliament stated that the Council should not lift the arms embargo until greater progress is made in the field of human rights and arms exports controls in China and in the cross-strait relations (European Parliament 2005). Thereafter, virtually every resolution regarding relations with China contained a clause stating the EP's demand that China's reunification be accomplished peacefully and also opposed the lifting of the ban on arms sales (arms embargo) to China. As a result, it appears that the

European Parliament is the Taiwan’s strongest partner in fight for Asian peace and security.

Table 2: Military trade between China and the major EU countries, 1989-2010

	<i>France</i>	<i>Germany</i>	<i>UK</i>	<i>Italy</i>	<i>Total</i>
1989	80	12	10	..	102
1990	59	12	..	5	76
1991	68	12	..	12	92
1992	46	12	..	..	58
1993	47	12	..	..	59
1994	110	16	..	5	131
1995	118	12	..	10	140
1996	129	18	..	5	152
1997	77	8	33	3	121
1998	58	15	33	..	106
1999	90	20	65	10	185
2000	75	15	65	..	155
2001	87	14	65	3	169
2002	103	12	65	..	180
2003	80	14	65	..	159
2004	101	27	65	..	193
2005	98	19	65	..	182
2006	73	14	65	..	152
2007	75	6	65	..	146
2008	113	6	65	..	184
2009	62	6	65	..	133
2010	78	6	15	..	99
Total	1,825	288	795	52	2,960

Note: Amounts in mil. USD.

Source: SIPRI (2012).

With a sovereign debt crisis in Spain threatening the future of the Eurozone, the EU-China arms game came to the forefront again. In January 2011, an EU diplomatic source noted that the trip by Chinese deputy prime minister Li Keqiang was designed to help bring state-of-the-art aviation technology to China rather than military technology strictly speaking. “The Chinese have stopped pressing on the arms embargo at every possible opportunity and are focusing their efforts more on high-tech exports for now” (EUObserver 2011a). Nevertheless, a consensus is difficult to reach within Europe on this issue, as lifting the embargo would require unanimity across all 28

member states. Many of the member states understand that once the EU arms embargo is lifted, Taiwan could face a struggle and dangerous military threat from China, that will have obtained sophisticated command and control systems and critical military “software”.

4 THE U.S. POSITION TOWARDS THE EU LIFTING ARMS EMBARGO ON CHINA

In the recent years, lifting of the EU arms embargo on China has always been postponed because of the American opposition to it and also because of the ratification of the “anti-secession law” in 2005. The lifting of the arms embargo was officially proposed by France and Germany at the Brussels Council in 2003. The countries advocating the lifting of the arms embargo argue that the EU Code of Conduct on arms sales and normal national arms export policies and controls will still apply, thereby preventing abuses when it comes to exporting arms to China. While the views on China in the United States of America are hardly uniform, all sectors of opinion were unanimously critical of the EU’s declared intention (Rome summit 2003) to lift its embargo on arms exports, which had been imposed following the events in the Tiananmen Square in 1989. The following arguments were levied against the EU policy (Zaborowski 2005):

- China’s military modernization is still insufficient to pose a credible threat to Taiwan and the U.S. military personnel in the area. However, according to Pentagon sources, the technology that China lacks to make a required “leap ahead” (sophisticated command and control systems and critical military “software”), could only be acquired from the Europeans (as Russia doesn’t possess it). The US Department of Defense Report on the Military Power of the People’s Republic of China (MPPRC) argues that lifting the embargo could allow China access to military and dual-use technologies that would improve its weapon systems and its own industrial capabilities for the production of future advanced weapons systems.
- Lifting the embargo would lead to greater foreign competition to sell arms to the People’s Liberation Army (PLA). China’s top suppliers, Russia and Israel (though Israel already had to cut down the supplies of high-tech equipment), would be under greater pressure to relax restrictions on their sales and provide China with increasingly sophisticated weapons. The MPPRC argues that the mere possibility of the embargo being lifted has led to the increased sales of Russian equipment including FLANKER-SU-30MK2 and SU-30 aircraft with an enhanced radar system and long-range missiles.
- The embargo was imposed on human rights grounds and in the opinion of State Department experts it represents one of the few effective levers on

Chinese leadership. Since the human rights situation has not significantly improved in China and many of the Tiananmen prisoners are still in jail, the prospect of lifting the embargo is seen as sending the wrong signal at the wrong time.

- It is widely believed in the U.S. that the prime motivation for lifting the embargo is commercial. This argument is referred to by all sectors of opinion including the “China-optimists”. While the latter believe that China’s engagement with the U.S. and the EU should be enhanced, the policy should not be driven by commercial calculations and the West should take every opportunity to advocate the democratic cause in China.

The China factor has begun to appear prominently in the transatlantic relations following the EU’s debate on ending its arms embargo. At the moment the, EU’s decision on the embargo has been delayed and it does not seem likely that the matter will be resolved anytime soon, although in its recent conclusions the EU Council has reasserted that it would work towards ending the restrictions. Still, the United States remains staunchly opposed to any policy change on the embargo and the EU is concerned about making a move that could undermine the post-Iraq transatlantic rapprochement. However, the importance of transatlantic considerations in this decision seems exaggerated if not misjudged (Zaborowski 2008). After all, America’s other close allies Israel and Australia are selling arms to China, which so far has not led to any major friction in Washington’s relations with these states. Whilst the arms embargo has been the focus of the transatlantic debate on China, there is no doubt that the significance of this issue has been blown out of proportion. In reality, on the majority of issues concerning East Asia the positions of the EU and the U.S. are very close. For example, like the U.S. the EU has an interest in the peaceful resolution of the Taiwanese issue and in preventing instability in East Asia. Equally, like the U.S. the EU is concerned about the link between China’s energy investments and its lenient attitude towards Iran, Sudan and other states of concern. The negative U.S. attitude to lifting the embargo is, therefore, based not only on the violation of human rights in China. In February 2004, the U.S.-China Security Review Commission, established by the U.S. Congress in October 2000, conducted a hearing on “Military Modernization and the Cross-Strait Balance” (Wacker 2005).

5 THE U.S. “BACK TO ASIA” POLICY

In November 2011 Hillary Clinton published an article “America’s Pacific Century” in *Foreign Policy* where she reiterated U.S. foreign strategy will reverse back to Asia from Middle East. She said that “over the last 10 years, we have allocated immense resources to those two theaters. In the next 10 years, we need to be smart and systematic about where we invest time and energy, so that we put ourselves in the best

position to sustain our leadership, secure our interests, and advance our values. One of the most important tasks of American statecraft over the next decade will therefore be to lock in a substantially increased investment – diplomatic, economic, strategic, and otherwise – in the Asia-Pacific region.” The Asia-Pacific has become a key driver of global politics (Clinton 2011). Stretching from the Indian subcontinent to the western shores of the Americas, the region spans two oceans – the Pacific and the Indian – that are increasingly linked by shipping and strategy. It boasts almost half the world's population. It includes many of the key engines of the global economy, as well as the largest emitters of greenhouse gases. It is home to several of the U.S. key allies and important emerging powers like China, India, and Indonesia.

Confirming the importance of the region, the U.S. has moved new deployment of troops to Australia. The troops are there on a six-month rotational basis and will take part in training exercises with the Australian Defence Force. The two countries are boosting defense ties, with the US eventually deploying a 2,500-strong force in northern Australia by 2017. This move has irked Beijing, but US and Australian leaders have stressed it is not an attempt to contain China. Australia's Defense Minister Stephen Smith said the decision to host them was a response to a changing global balance. “The world needs to essentially come to grips with the rise of China, the rise of India, the move of strategic and political and economic influence to our part of the world,” he said. In a joint statement, Mr. Smith, Prime Minister Julia Gillard and Northern Territory Chief Minister Paul Henderson said the deployment was “an evolution of existing exercises and activities” that the defense forces of both countries are already engaged in (BBC News 2012).

6 THE IMPACT OF THE EU LIFTING ARMS EMBARGO ON EAST ASIA AND ASIAN SECURITY

6.1 China's military threat towards Asia

On March 4, 2012, Beijing announced an 11.2 percent increase in its annual military budget to roughly \$106 billion. This increase is another in the series of more than two decades of sustained annual increases in China's announced military budget. Analysis of 2000-2011 data indicates China's officially disclosed military budget grew at an average rate of 11.8 percent per year in inflation-adjusted terms over the period. Estimating actual PLA military expenditures is difficult because of poor accounting transparency and China's still incomplete transition from a command to market economy. Moreover, China's published military budget does not include several major categories of expenditure, such as foreign procurement. Using 2011 prices and exchange rates, estimates of China's total military-related spending for 2011 range from \$120 billion to \$180 billion (Office of the Secretary of Defense 2012). By October 2011, the PLA had deployed between 1,000 and 1,200 short-range ballistic

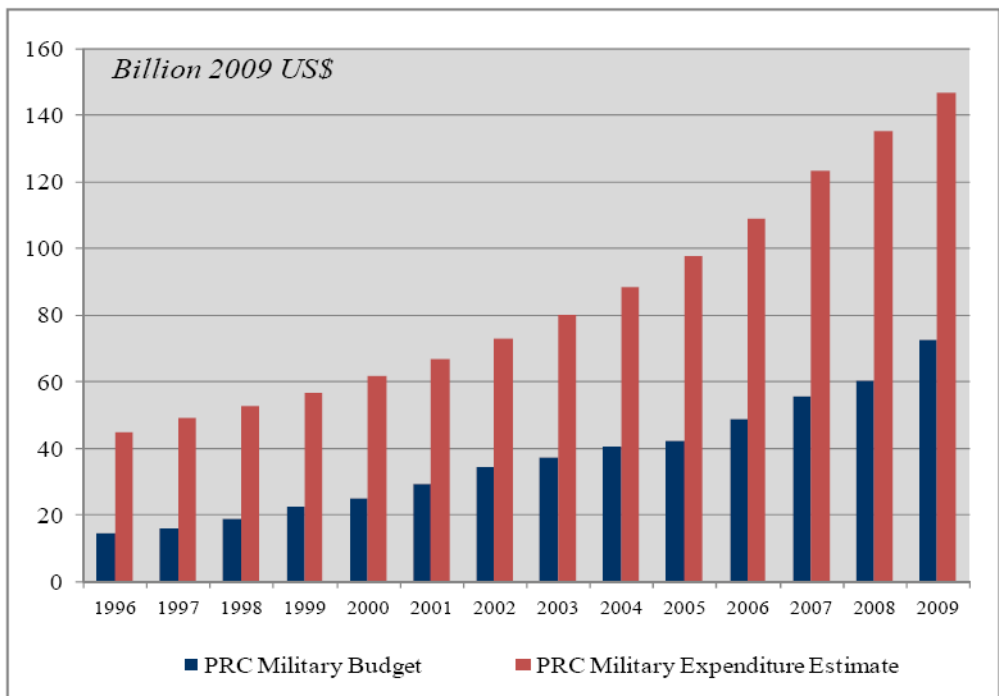
missiles (SRBM) to units across Taiwan. In the past year, China has fielded new SRBM systems, added additional missile brigades in southeastern China, and upgraded the lethality of its existing SRBM force by introducing variants with improved ranges, accuracies, and payloads (Office of the Secretary of Defense 2012).

The former Chinese leader Wen Jiabao bluntly told the European Union to drop its ban on arms sales. He made the call in his opening remarks to top EU officials Herman Van Rompuy and Jose Manuel Barroso at a summit in Brussels on Thursday 20 September 2012. “I have to be frank with you in saying this – on the issue of lifting the arms embargo on China and recognizing China’s full market economy status. We have been working hard for 10 years [on this] but the solution has been elusive. I deeply regret this. I hope and I do believe that the EU side will seize the opportunity and take the right initiative at an early stage to resolve these issues,” he said. The official TV feed did not broadcast Van Rompuy or Barroso’s reaction, and there is no independent press access to the event. Earlier in his opener, Wen noted that EU institutions are gaining more power over EU countries. “As the European integration process deepens, we hope ... that EU institutions will encourage EU member states to play a more pro-active part in EU-China co-operation,” he said. He added the EU should not be scared of China: “We don’t have major conflicts of interest. We regard each other as an opportunity not a threat.” He did not mention the U.S. directly. However, he said that China is “opposed to the G2” a balance of world power dominated by the U.S. and China (EUObserver 2012).

Acquiring comprehensive command, control, communication, computers, intelligence, surveillance, and reconnaissance (C4ISR) systems is a key component of China’s military modernization and is essential for executing integrated joint operations. PLA is focused on developing C4ISR systems that will allow the military to share information on intelligence data, enhance battlefield awareness, and integrate and command military forces across the strategic, campaign, and tactical levels. A fully integrated C4ISR system, as envisioned by PLA leaders, would enable the PLA to respond to complex battlefield conditions with a high level of agility and synchronization. To accomplish that vision, the PLA will need to overcome deficiencies in system integration and inter-service coordination. Nevertheless, improvements in these systems will continue to enhance PLA battlefield awareness and lead to greater integration among the separate PLA services. The increasing strategic and military mobility of Chinese troops increases the possibilities for using them against a target such as Taiwan. That said, the PLA does not appear to be adopting a response force; it is absent from the geographically closeted military region of Nanjing (Brune, Lange and Oertel 2010). If the EU lifted the arms embargo on China, tremendous military pressure on Taiwan would increase, with China increasing the number of conventional short-term ballistic missiles capable of hitting Taiwan,

especially acquiring the most sophisticated European technology in usage of the C4ISR system.

Figure 1: China’s military expenditures, 1996-2009

Source: Office of the Secretary of Defense (2010).

6.2 The EU arms embargo and Japan

In December 2010, the high representative of the European Union for foreign affairs Catherine Ashton presented EU leaders with a policy paper, in which she described the EU arms embargo on China as a “major impediment for developing stronger” co-operation (EUObserver 2011b). “I don’t think she has dropped the idea, that’s why we want to strengthen our relationship with the EU. The U.S. understands the danger, as they will be the first in line if something happens in Taiwan,” Ambassador Norio Maruyama told EUObserver in an interview in May 2011 (EUObserver 2011b). Japan and the U.S. currently have a close security arrangement, while the U.S. has pledged to defend Taiwan in case of an attack. Norio Maruyama added: “We have had a lot of bad experience with the build-up of China’s military and the opacity of its military budget ... An end to the arms embargo would be a mistake, it would destabilize the situation in the region.”

Before the issue of the arms embargo came to the forefront, Japan had already expressed their opposition against China’s proposal of lifting the arms embargo. At the

14th Japan-EU Summit leaders of both sides had an open exchange of views on the situation in East Asia and briefed each other on the recent developments of their relations with China. “They welcomed that China will continue promoting stable reforms and open policies and stressed the importance of having China as a responsible and constructive global partner. Japan reiterated its opposition to the lifting of the EU’s arms embargo on China” (Taipei Times 2005). In May 2005, Japanese Prime Minister Junichiro Koizumi underlined Tokyo’s concern over the EU’s plans to lift the arms embargo on China at a summit with European leaders in Luxembourg. In Manila, Japan’s defense minister agreed to expand cooperation with the Philippines. The EU’s presidency insisted that ending the 16-year-old ban would not threaten security in the region. Koizumi, speaking after the talks, said he believed the then 25-member bloc understood Tokyo’s opposition to the plans. He added that the EU had made it clear to him that “while fully understanding the concerns of Japan, [it] should like to deal with the matter so that it would not lead to a problem” (Taipei Times 2005).

As can be seen from the description of recent events, China’s growing levels of maritime activity and the frictions between China and some of the Southeast Asian countries over territorial rights in the South China Sea have become important factors facilitating greater security cooperation between the United States and Southeast Asia. Secretary of State Clinton, while participating in the July 2010 meeting of the ASEAN Regional Forum in Hanoi, clearly indicated the U.S. intention to secure freedom of navigation and adherence to international law in the South China Sea. During 2011, the United States pushed forward with strengthening its security cooperation with the Philippines, Vietnam, and Indonesia, which was ASEAN chair for that year. At the 10th IISS Asia Security Summit (the “Shangri-La Dialogue”) in June, then-U.S. Secretary of Defense Robert M. Gates announced plans to deploy U.S. Littoral Combat Ships (LCS) to Singapore (National Institute for Defense Studies 2012). In addition, agreement was reached with Australia in November about rotation of U.S. Marines through bases in Darwin on that country’s northern coast and about expanded use of Australian air bases by the U.S. Air Force. Such developments can be seen as significant elements in the U.S. strategic position to maintain and expand the U.S. military’s presence in the Asia-Pacific region and to ensure maritime security, including security in the South China Sea. These standpoints prove that the Japanese firmly stand in their opposition towards this issue on the national and regional strategic level.

6.3 The EU arms embargo and Korea

South Korean attitudes toward North Korea have hardened since 2010. In March of that year, a South Korean naval vessel, the Cheonan, sank. A multinational investigation team led by South Korea determined that the ship was sunk by a North Korean submarine. In November, North Korea shelled the South Korean island,

Yeonpyeong Island, which lies across the inter-Korean disputed western sea border. The barrage killed four South Koreans (two marines and two civilians), wounded dozens, and destroyed or damaged scores of homes and other buildings.

The provocations from North Korea, particularly the attack on Yeonpyeong Island, have introduced a new element of risk in the U.S.-South Korean alliance. In response to the attacks, the ROK military has strengthened the defense of its Northwest Islands and undertaken other structural changes to prepare for another possible provocation. South Korean President Lee stated that “war can be prevented and peace assured only when such provocations are met with a strong response. Fear of war is never helpful in preventing war ... the Armed Forces must respond relentlessly when they come under attack.” This posture, dubbed “proactive deterrence”, could increase the chance of conflict escalation on the Peninsula. U.S. defense officials insist, however, that the exceedingly close day-to-day coordination in the alliance ensures that U.S.-ROK communication would be strong in the event of a new contingency. General Walter Sharp, outgoing U.S. commander of the Combined Forces Command (CFC) in South Korea, confirmed to press outlets that the alliance had developed coordinated plans for countermeasures against any North Korean aggression. While the U.S.-South Korea relationship is highly complex and multifaceted, five factors arguably drive the scope and state of the U.S.-South Korea relations (Congressional Research Service 2012a):

- the challenges posed by North Korea, particularly its weapons of mass destruction; programs and perceptions in Washington and Seoul of whether the Kim regime poses a threat through its belligerence and/or the risk of its collapse;
- the growing desire of South Korean leaders to use the country’s middle power status to play a larger regional and, more recently, global role;
- increasingly, “China’s rising influence” in Northeast Asia, which has become an integral consideration in many aspects of U.S.-South Korea strategic and (to a lesser extent) economic policymaking;
- South Korea’s transformation into one of the world’s leading economies – with a very strong export-oriented industrial base – which has led to an expansion of trade disputes and helped drive the two countries’ decision to sign a free trade agreement;
- South Korea’s continued democratization, which has raised the importance of public opinion in Seoul’s foreign policy.

Additionally, while people-to-people ties generally do not directly affect matters of “high politics” in bilateral relations, the presence of over 1.2 million Korean

Americans and the hundreds of thousands of trips taken annually between the two countries has helped cement the two countries together.

The powers of the North Korean state remain significant, as indicated by the smooth way the regime handled Kim Jong-il's death. The North Korean government delayed announcing Kim Jong-il's death for more than 50 hours. (By comparison, in 1994, the government waited approximately for 30 hours to announce Kim il-Sung's death.) There are reports that during the delay the government closed some markets, partially shut down the border with China, and notified members of the ruling elite. The fact that the regime was apparently able to carry out these operations, maintain secrecy, and operate the machinery of a transition without any major difficulties to date is an indication of the continued power of the state apparatus that the new leadership has inherited. Along these lines, it is possible that in the weeks and months to come, the Kim Jong-un regime would seek to continue the "softer" approach Kim Jong-il took for most of 2011, including the food aid and nuclear agreements with the United States. Perhaps most importantly, the members of the elite are widely believed to have a strong interest in maintaining the status quo, which has enriched many of them and their families (Congressional Research Service 2012b). In contrast, a sudden collapse of the government could unleash forces that eventually could lead to the loss of the established classes' wealth, privilege, and – in some cases – even life. The legitimacy and longevity of Kim Jong-un's reign is likely to be tied to his regime's ability to continue funneling money and gifts to the elite families. Thus, an important factor in North Korea's future is the government's access to outside funds. China is the key external player in this regard. Since 2008, when South Korea began curtailing most of its engagements with North Korea, China has emerged as North Korea's dominant economic partner, accounting for well over half of its trade and the lion's share of its inbound foreign direct investment, according to most estimates.

China, with its huge economy and rapid rate of growth, is the lifeline that keeps the North Korean economy alive. China not only provides the much needed food, equipment, and consumer goods, but it stands as a model of how a backwards, command-type economy can develop without compromising its socialist ideals. For several years, Beijing has been trying to induce the DPRK to undertake economic reforms similar to those pursued by China over the past quarter century. The rise of markets and other "reforms" that have occurred in North Korea, however, have resulted primarily from a "bottom up" process and from necessity as the central government faltered in its ability to deliver food and living essentials through its distribution system. Still, inflows of consumer goods from China and an increasing number of cooperative industrial projects, primarily in the Northern Korean provinces, have created a market-based means of generating income and distributing goods to families. In late 2009, the DPRK government carried out a currency reform that actually amounted to a confiscation of wealth by the central government and an attack

on Chinese-style markets. Much of the wealth that became worthless had been accumulated by “illegal” merchants and traders through their activity on private markets. Under the currency reform, the government issued new currency denominated in amounts equal to one-hundredth of those on the old currency. An old 1,000 won note could be exchanged for 10 won in new notes. Introduced ostensibly to control inflation, the catch was that the amount that households could exchange was limited initially to about \$40 (later raised to about \$200; Congressional Research Service 2010). Moreover, foreign currencies were prohibited, so the currency reform effectively became a device to confiscate wealth, much of it earned by buying goods in China and selling them in North Korean markets. It is therefore apparent that China has played an enormous supportive role for North Korea as its “Big Brother”. Meanwhile, if the EU lifted arms embargo against China, China would obtain the most advanced technology of arms from the EU countries more easily. It could possibly endanger security and peace in the Korean Peninsula.

7 CONCLUSION

In the second half of the 20th century there was a fundamental realignment of European and American relations with Asia. For almost 200 years the Europeans were the main colonial powers in Asia. After the Second World War, the U.S. became the main military power in Asia and Europe faded in terms of security provision and interests. The U.S. became the dominant external power in security affairs, politics and economics. Washington formed alliances with Japan, Korea and the Philippines; and provided a de facto guarantee to Taiwan. The EU and U.S. became strong allies in the field of security. After the 5th enlargement of the European Union and ratification of the Lisbon Treaty, the EU itself became a global actor. Therefore, Taiwan should make adequate foreign policies to keep closer ties with these two strong western allies. It would assure Taiwan’s prosperity and security in Asia. Taiwan needs to remind the EU to keep their common values (democracy, freedom, rule of law, social justice). The EU should not lift the arms embargo it had imposed on China 26 years ago in favor of maintaining peace, security and stability in East Asia, and particularly in Taiwan.

Even under the EU’s CFSP arms export regime, the European countries like France, U.K., Germany, and Italy were able to generate 2,960 million U.S. dollars in military trade between 1989 and 2010. The EU planned to lift the arms embargo on China basically on the basis of economic factors and military market. The United States is concerned that China would use European weapons or weapons technology to enhance the capability of its military by providing them with items they could not obtain elsewhere, including from their principal arms supplier, Russia, or from other non-EU suppliers, such as Israel. Such items could include electronic warfare equipment, command and control systems and technology, advanced communications equipment, radar, sonar, avionics, and fire control systems. Advanced air-to-sea and

air-to-ground missiles might also be obtained. A number of the above items could contain advanced “state-of-the-art technology” which could be used to upgrade existing Chinese air and naval weapons systems. Should China obtain high technology items such as these from the EU sources, the United States military operating in Asia could face a notably increased threat from the Chinese military as they conduct their operations in areas close to China and to Taiwan. China has been pursuing this strategy in recent years. Second, the United States is concerned that through EU arms exports, China could secure sufficient enhancement of its military equipment and capabilities that it could be emboldened to seriously threaten Taiwan in its continuing dispute over Taiwan’s political status.

Since 2008, president Ma Ying-jeou, who won the elections, has been pushing many policies for closer ties with China. Understandably, this has caught attention of several major countries who now evaluate this policy’s possible influence for the future. American scholar Bruce Gilley published a paper “Not so Dire Straits. How the Finlandization of Taiwan Benefits U.S. Security” in “Foreign Affairs”. He pointed out that under such a scenario, Taiwan would reposition itself as a neutral power, rather than a U.S. strategic ally, in order to mollify Beijing’s fears about the island becoming an obstacle to China’s military and commercial ambitions in the region. In return, China would back down on its military threats, grant Taipei expanded participation in international organizations, and extend the island favorable economic and social benefits. In 1988, Danish political scientist Hans Mouritzen had proposed a general theory of Finlandization known as “adaptive politics” to describe Finnish policies toward Russia in the Cold War era. Finlandization posed a direct challenge to the dominant realist logic of the Cold War, which held that concessions to Soviet power were likely to feed Moscow’s appetite for expansion. However, President Ma’s foreign policy only focuses on China. Taiwan could be worse off than Finland, because Taiwan still cannot obtain official diplomatic relations with many other nations.

Taiwan has acted in accordance with European common values: democracy, respect for human rights, fundamental freedoms and the rule of law. If Taiwan maintains an over-reliance on China, this is going to change the whole Asia-Pacific strategic role of Taiwan, and will be catastrophic for Taiwan. After all, Taiwan needs to internationalize in many areas, participating in global affairs and NGOs, not only keep focusing on China. If the lifting of the arms embargo on China is realized, China will acquire the most advanced technology of arms from the EU countries more easily. Obviously, this will also cause serious tensions between Taiwan and China, and U.S. and Japan would face new challenges of security strategies in the Asia-Pacific area, and the security and peace of the Korean Peninsula.

REFERENCES:

1. AUSTIN, G. (2005): *The 1989 China Arms Ban: Putting Europe's Position to Congress*. London: The Foreign Policy Centre, 2005.
2. BBC NEWS. (2012): *First contingent of 200 US Marines arrives in Darwin*. [Online.] [Cited 12. 12. 2014.] Available online: <<http://www.bbc.co.uk/news/world-asia-17606594>>.
3. BRUNE, S.-C. – LANGE, S. – OERTEL, J. (2010): Military Trends in China. In *SWP Research Paper*, 2010, No. RP 01.
4. CHENG-WEN, T. – CHU-CHENG, M. (1990): The Republic of China and Western Europe: Past and Future. In WANG, Y. S. (ed.): *Foreign Policy of the Republic of China: an Unorthodox Approach*. New York: Praeger, 1990, pp. 135-136.
5. CLINTON, H. (2011): America's Pacific Century. In *Foreign Policy*, 2011, Vol. 2011, No. 189, pp. 56-63.
6. CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. (2010): *China-North Korea Relations*. [Online.] Washington: Congressional Research Service, 2010. [Cited 12. 12. 2014.] Available online: <<http://fas.org/sgp/crs/row/R41043.pdf>>.
7. CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. (2012a): *US-South Korea Relations*. [Online.] Washington: Congressional Research Service, 2012. [Cited 12. 12. 2014.] Available online: <<http://fas.org/sgp/crs/row/R41481.pdf>>.
8. CONGRESSIONAL RESEARCH SERVICE. (2012b): *Kim Jong-il's Death: Implications for North Korea's Stability and US Policy*. [Online.] Washington: Congressional Research Service, 2012. [Cited 12. 12. 2014.] Available online: <<http://fas.org/sgp/crs/row/R42126.pdf>>.
9. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (1998): *European Union Code of Conduct of Conduct on Arms Export*. 5th June 1998.
10. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (2000): *Council Regulation (EC) No. 1334/2000 of 22 June 2000 setting up a Community regime for the control of exports of dual-use items and technology*. Official Journal of the European Union, 2000.
11. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (2003): *Council Common Position 2003/468/CFSP of 23 June 2003 on the control of arms brokering*. Official Journal of the European Union, 2003.
12. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. (2004): *Presidency Conclusions*. 16238/1/04 REV 1, 16th-17th December 2004.
13. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION (2007): *Council regulation No. 1183/2007 of 18 September 2007 amending and updating Regulation (EC) No. 1334/2000 setting up a Community regime for the control of exports of dual-use items and technology*. Official Journal of the European Union, 2007.

14. EUOBSERVER. (2011a): *EU to Keep China Arms Embargo Despite Massive Investments*. [Online.] [Cited 12. 12. 2014.] Available online: <<http://euobserver.com/884/31592>>.
15. EUOBSERVER. (2011b): *Japan: Ashton was wrong on China arms ban*. [Online.] [Cited 19. 8. 2012.] Available online: <<http://euobserver.com/9/32360>>.
16. EUOBSERVER. (2012): *China Tells EU to End Arms Ban*. [Online.] [Cited 21. 9. 2012.] Available online: <<http://euobserver.com/defence/117614>>.
17. EUROPEAN PARLIAMENT. (2005): *Report on the Common Foreign and Security Policy*. Brussels: European Parliament, 2005.
18. GRIMMETT, R. F. (2005): *European Union's Arms Control Regime and Arms Exports to China: Background and Legal Analysis*. CRS Report for Congress, 2005.
19. KINDERMANN, G.-K. (1998): The Relations of the ROC with the European Union. In NATH, M.-L. (ed.): *The Republic of China on Taiwan in International Politics*. Frankfurt: Peter Lang, 1998, pp. 96-100.
20. KREUTZ, J. (2004): Reviewing the EU Arms Embargo on China: the Clash between Value and Rationale in the European Security Strategy. In *Perspectives: The Central European Review of International Affairs*, 2004, Vol. 22, No. 1, pp. 43-58.
21. NATIONAL INSTITUTE FOR DEFENSE STUDIES. (2012): *East Asia Strategic Review 2012*. Tokyo: National Institute for Defense Studies, 2012.
22. OFFICE OF THE SECRETARY OF DEFENSE. (2010). *Annual Report: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2010*. Washington: Office of the Secretary of Defense, 2010.
23. OFFICE OF THE SECRETARY OF DEFENSE. (2012). *Annual Report: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2012*. Washington: Office of the Secretary of Defense, 2012.
24. SIPRI. (2012): *Arms Transfers Database*. [Online database.] [Cited 19. 8. 2012.] Available online: <<http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/values.php>>.
25. TAIPEI TIMES. (2005): *Koizumi Warns EU over Lifting Ban on Arms Sales to China*. [Online.] [Cited 19. 8. 2012.] Available online: <<http://www.taipeitimes.com/News/front/archives/2005/05/03/2003252919>>.
26. WACKER, G. (2005): Lifting the EU Arms Embargo against China. U.S. and E.U. position. In *German Institute for International and Security Affairs Working Paper*, 2005. No. FG 7.
27. ZABOROWSKI, M. (2005): US China Policy: Implications for the EU. [Online.] In *Institute for Security Studies*. [Cited 1. 12. 2014.] Available online: <<http://www.iss.europa.eu/uploads/media/analy125.pdf>>.
28. ZABOROWSKI, M. (2008): EU-China Security Relations. [Online.] In *Institute for Security Studies*. [Cited 10. 12. 2014.] Available online:

<<http://www.iss.europa.eu/publications/detail/article/eu-china-security-relations/>>.

**O VYBRANÝCH MEDZINÁRODNĎO-BEZPEČNOSTNÝCH
ASPEKTOCH UKRAJINSKEJ KRÍZY
V HISTORICKO-SOCIOLOGICKOM KONTEXTE**
**ON SELECTED INTERNATIONAL SECURITY ASPECTS
OF THE UKRAINIAN CRISIS IN THE HISTORICAL-
SOCIOLOGICAL CONTEXT**

*František Škvrnda*¹

Stat' sa zameriava na skúmanie vybraných medzinárodno-bezpečnostných aspektov ukrajinskej krízy v historicko-sociologickom kontexte, ktorý vychádza z kritických teórií v sociológii a medzinárodných vzťahoch. Analyzuje sa v nej terminologická rozmanitosť charakteristiky situácie a vývoja na Ukrajine. Ústredným pojmom analýzy je ukrajinská kríza. Súčasná ukrajinská kríza sa skúma v dvoch súvislostiach. Prvou je historicko-sociologická dimenzia súčasnej ukrajinskej krízy s dôrazom na vývoj od osamostatnenia Ukrajiny v roku 1991. V nadväznosti na ňu sa analyzujú významné medzinárodno-bezpečnostné aspekty súčasnej ukrajinskej krízy. Kľúčové slová: Ukrajina, kríza, konflikt, vojna, historická sociológia, medzinárodná bezpečnosť.

The present paper aims to research selected international-security aspects of the Ukrainian crisis in the historical-sociological context, based on the critical theories in sociology and international relations. It analyzes terminological diversity of possible characteristics of the situation and development in Ukraine. The central concept of analysis is the Ukrainian crisis, which is researched in two contexts. First, historical-sociological dimension of the

¹ doc. PhDr. František Škvrnda, CSc. Katedra medzinárodných politických vzťahov, Fakulta medzinárodných vzťahov, Ekonomická univerzita v Bratislave, Dolnozemska cesta 1, 85235 Bratislava, Slovenská republika, e-mail: frantisek.skvrnda@euba.sk.

(Department of International Political Relations, Faculty of International Relations, University of Economics in Bratislava, Dolnozemska cesta 1, 85235 Bratislava, Slovak Republic.)

Autor v minulosti pôsobil vo vojsku, bezpečnostnom sektore a na ministerstve zahraničných vecí. Na Fakulte medzinárodných vzťahov pracuje od roku 2002. Od roku 2007 je členom Katedry medzinárodných politických vzťahov. K hlavným oblastiam jeho vedeckého záujmu patrí teória svetovej politiky, teória medzinárodnej bezpečnosti a sociológia bezpečnosti s dôrazom na súčasnosť. Hlási sa ku kritickým teóriám a marxizmu.

current Ukrainian crisis is analyzed with a special emphasis on the development of Ukraine after the gaining of independence in 1991. Second, major international-security aspects of the current Ukrainian crisis are analyzed.

Key words: Ukraine, crisis, conflict, war, historical sociology, international security.

JEL: F50, Z00

1 Úvod

Fenomén súčasnej ukrajinskej krízy vypukol zdanlivo neočakávane na konci novembra 2013 po masových protestoch v Kyjeve. Formálnym dôvodom k nim sa stalo rozhodnutie vlády odstúpiť od podpísania asociačných dohôd Ukrajiny s EÚ. V protestoch, ktoré menili podoby i charakter, sa stupňovalo napätie v spoločnosti, narastal chaos a došlo k použitiu ozbrojeného násilia, nielen zo strany bezpečnostných zložiek štátu, ale aj protestujúcich.

Súčasná ukrajinská kríza mala od začiatku zahraničnopolitické aspekty a súvislosti. Jej najzložitejšia stránka je aj z medzinárodného hľadiska spojená s použitím ozbrojeného násilia, ktoré sa interpretuje rôznym spôsobom.

Príspevok sa zameriava na stručné objasnenie vybraných historicko-sociologických aspektov ukrajinskej krízy. Dôraz sa kladie na politické a bezpečnostné zdroje (príčiny) a dopady ukrajinskej krízy a ich pôsobenie v súčasnosti.

Cieľom state je charakterizovať medzinárodno-bezpečnostné aspekty ukrajinskej krízy predovšetkým z pohľadu kritických teórií v sociológii a medzinárodných vzťahoch, ktoré ju vidia v historicky dlhšom a sociálno-ekonomicky, politicky, kultúrne i bezpečnostne širšom a zložitejšom kontexte, ako je ten, ktorý sa povrchne, zjednodušene a príliš jednoznačne prezentuje v „hlavnoprúdových“ médiách, či už printových alebo elektronických.

Stať sa pritom opiera o názory a závery autorov z akademických kruhov² najmä na Západe (v členských štátoch EÚ a NATO), ktoré z rôznych hľadísk kritizujú jednostrannosť mediálno-politického pohľadu na ukrajinskú krízu a jeho škodlivosť. Využívajú sa aj zdroje autorov, ktorí sa hlásia ku kritickým teóriám.

Autor state sa relatívne málo odvoláva na pramene z kruhov, ktoré sa považujú za blízke „oficiálnemu“ Washingtonu, Bruselu (centrále NATO), ale aj Moskve.

---

² Za akademické kruhy budeme v stati považovať odborníkov pôsobiacich na univerzitách a v rôznych výskumných centrách, poprípade think tankoch. Nezaradíme medzi ne subjekty, ktoré sa na Slovensku označujú za mimovládne organizácie, ale väčšinu zdrojov pre svoje aktivity získavajú z grantov a vládnych programov, neraz aj z viacerých štátov. Nebudeme sa preto odvolávať ani na zdroje z organizácií aktívne pôsobiacich v mediálno-politických diskusiách na Slovensku o ukrajinskej kríze, ako sú Slovenská spoločnosť pre zahraničné vzťahy (známa aj pod anglickou skratkou SFPA), Centrum pre európske a severoatlantické vzťahy (tiež známe pod anglickou skratkou CENAA), Inštitút verejných otázok a pod.

Charakter témy si vyžaduje využívať v širšom rozsahu, ako je to obvyklé, aj aktuálne mediálne informácie žurnalistického a publicistického charakteru, pri ktorých odkazuje spravidla na elektronické pramene.

Daňou za aktuálnosť témy je abstraktnosť a všeobecnosť jej charakteristiky, ktorá predstavuje len východiská skúmania. Prezentované poznatky a závery si vyžadujú v budúcnosti precizovanie. V súvislosti s tým sa venuje zvýšená pozornosť terminológii, ktorá sa používa vo vzťahu k analýze a hodnoteniu udalostí na Ukrajine a podmieňuje aj ich interpretáciu v historických súvislostiach, ako aj v spojení s aktuálnymi a perspektívnymi bezpečnostnými aspektmi. V obsahu state nejde o formulovanie nemenných petrifikovaných záverov, ale o jeden z teoretických pohľadov na tému ukrajinskej krízy, ktorej skúmanie je protirečivé, mnohostranné a dlhodobé a bude podmienené aj jej ďalším vývojom

2 TERMINOLOGICKÁ ROZMANITOSŤ CHARAKTERISTIKY SITUÁCIE A VÝVOJA NA UKRAJINE

V druhej polovici februára 2014 došlo vo vývoji ukrajinskej krízy ku kvalitatívnej zmene s dramatickými dôsledkami. Udalosti viedli k nástupu nového vedenia štátu – prezidenta a vlády. Vznikli pochybnosti, či sa tieto zmeny uskutočnili v súlade s ukrajinskou ústavou a príslušnými zákonmi. Situácia bola chůlostivá aj pre Washington, lebo USA v prípade, keď príchod novej moci k vláde nie je zákonný, jej nemôžu poskytnúť pomoc (v podobnej situácii bol Washington aj pri zosadení egyptského prezidenta M. Musrího v júli 2013). Po nástupe novej mocenskej garnitúry na čelo štátu sa uskutočnili aj voľby – prezidentské (25. mája 2014) a parlamentné (26. októbra 2014), v ktorých sa upevnila jej pozícia.

Napätie a chaos v spoločnosti však aj po 21. februári 2014 pokračovali. Po odtrhnutí Krymu vznikol na juhovýchode štátu (v časti dvoch oblastí – Doneckej a Luhanskej) ozbrojený konflikt, ktorý viacerí autori označujú za občiansku vojnu (Mandel 2014, Lauterbach 2014, Zuesse 2014) a pretrváva až do súčasnosti (začiatok marca 2015).

Za aktívnej účasti medzinárodného spoločenstva boli prijaté dve dohody o prímerí medzi bojujúcimi stranami – Minsk I (OSCE 2014) a Minsk II (Kremlin News 2015). Po Minsku II bola prijatá aj rezolúcia BR OSN 2202 o východnej Ukrajine (United Nations 2015).

Od februára 2015, najmä na základe Minska II a jeho podporenia aj Bezpečnostnou radou OSN, môže nastať obrat v ukrajinskej kríze, hoci existuje radikálne až extrémistické odmietanie dohody u viacerých síl (aktérov), ktoré do udalostí zasahujú. Spochybňovanie Minska II sa objavuje aj v časti mediálno-politických kruhov, ktoré sú blízke USA a NATO.

V súhrne prevažuje pozitívne hodnotenie Minska II, ktoré sa považuje za prínos k poklesu napätia v oblasti bojov. Upozorňuje sa však, že prímerie je stále

krehké a situácia vyžaduje nielen ochotu a ústretovosť bojujúcich strán, ale aj angažovanosť predstaviteľov normandskej štvorky – Francúzska, Nemecka, Ruska a Ukrajiny a ich dohľadanie na dodržiavanie podmienok dohody najmä v súvislosti s prímerím.

Pri charakteristike udalostí a procesov na Ukrajine v období od konca novembra 2013 sa používajú viaceré pojmy. Terminológia, s výnimkou kritických teórií, má neorealistický charakter a neraz sa až poddáva „reálpolitike“. Preferuje sa pohľad z pozície sily a záujmov.

Za ústredný pojem príspevku považujeme ukrajinskú krízu. Vyjadruje sa v ňom, že ide o výsledok dlhodobých procesov, ktoré majú najmä sociálno-ekonomické a politické korene, ale sú podmienené aj kultúrne a duchovne a výrazne sa premietajú do bezpečnostnej oblasti, či už vo vnútri krajiny alebo aj v medzinárodnej dimenzii, vrátane informačného boja.

Chápanie, charakteristika a hodnotenie súčasnej ukrajinskej krízy má široký, voľný rámec a viaceré podoby. Ide o prehľadové, súhrnné texty analytického charakteru (McMahon 2014) ale aj špeciálne rubriky v časopisoch (Online Focus Ausland 2015), kde možno nájsť prehľad rôznych spravodajských materiálov na túto tému od jej vzniku. G. Rose zostavil zborník (Rose 2014), v ktorom sústredil 18 článkov uverejnených predtým v časopise *Foreign Affairs*, zaoberajúcich sa rôznymi aspektmi a oblasťami vývoja na Ukrajine od tzv. oranžovej revolúcie až po začiatky súčasnej krízy. Zvýrazníme z nich témy rusko-európskych (nemeckých) vzťahov, celistvosti Ukrajiny, jednoty ukrajinskej opozície, ukrajinského nacionalizmu a energetickej dimenzie krízy. R. Sakwa zdôrazňuje krízu hraníc (Sakwa 2015), ktorá je daná mimoriadne zložitým vývojom samotnej Ukrajiny, ale aj ukrajinsko-ruských vzťahov a vyústila podľa neho do vzniku špecifickej frontovej línie.

Často sa používajú dva expresívne, „silnejšie“ pojmy. Prvý pojem charakterizuje udalosti na Ukrajine ako revolúciu (Schuller 2014, Yuhas a Jalabi 2014). Za súčasť revolúcie sa považuje aj zmena vlády v Kyjeve vo februári 2014 (Friedman 2014, Economist 2014). Kritický pohľad na súčasný vývoj na Ukrajine ako revolúciu prezentuje S. Lendman (Lendman 2014).

Druhý pojem hodnotí udalosti ako konflikt (Menon a Rumer 2015), resp. vojnu (Engdahl 2014, Petras 2014, Petro 2014). V súvislosti s vojnou sa ukrajinská kríza spája aj s rôznymi prívlastkami. Uvedieme, podľa nás, tri najčastejšie používané. Prvý charakterizuje situáciu ako občiansku vojnu. Z hľadiska medzinárodnej bezpečnosti sú významnejšie označenia situácie za studenú (novú studenú) poprípade studenú vojnu 2.0 a hybridnú vojnu.

O novej studenej vojne začal písať E. Lucas od vystúpenia V. Putina na Mníchovskej bezpečnostnej konferencii vo februári 2007, ktoré sa označuje aj ako Mníchovská reč. Na obálke publikácie, ktorá vyšla už v treťom vydaní, sa zvýrazňuje, že ide o doplnenú a úplne prepracovanú verziu (Lucas 2014). Hudson označovanie

ukrajinskej krízy za novú studenú vojnu, najmä v kontexte západného chápania tohto fenoménu kritizuje (Hudson 2014). Aktuálny ruský pohľad na novú studenú vojnu, ktorá bude „dlhá a vážna“, prezentoval v rozhovore pre Informačnú agentúru Regnum riaditeľ Ústavu USA a Kanady S. Rogov. Uviedol, že k obratu viedli udalosti na Ukrajine, ktoré sa dostali „do centra geopolitického súperenia medzi Ruskom a USA a ich spojencami“ (Regnum 2015).

Hybridná vojna (Savin 2015) je relatívne novým, ale aj kontroverzným pojmom – koncepciou, ktorej prínos pre analýzu súčasnej bezpečnosti je aj kritizovaný (Zúna 2010). Za autora koncepcie sa považuje F. Hoffman, ktorý ju pôvodne charakterizoval najmä v spojení s činnosťou vojenského námorníctva USA (Mattis a Hoffman 2005). V ďalšom rozpracovaní ukázal, že ozbrojené konflikty sa stanú multimodálnymi (budú vedené rôznymi spôsobmi) a mnohovariantnými, pričom sa nebudú dať hodnotiť jednoducho, čiernobielo. Môžu sa v nich prejaviť štandardné postupy vedenia vojny, ale aj neregulárne taktiky uplatňované neštandardnými vojenskými formáciami, teroristické aktivity aj kriminálny chaos. Konflikt môže prebiehať na relatívne ucelenom a ohraničenom priestore, ale môže mať aj sieťový charakter (Hoffman 2009).

V súvislosti s ukrajinskou krízou F. Hoffman (2014) zdôraznil, že vzniknutá situácia spochybňuje tradičné západné chápanie vojny a nedá sa na jej základe primerane objasniť. Uviedol, že Rusko vlastne už v roku 2008 viedlo proti Gruzínsku hybridnú vojnu.

Prezentuje sa aj geopolitická interpretácia ukrajinskej krízy, či už z tradičného anglosaského (Mead 2014) alebo kritického (Nazemroya 2014) pohľadu. Geopolitická dimenzia ukrajinskej témy sa prezentovala aj pred krízou (Schneider-Deters, Schulze a Timmermann 2008), čo súvisí s vnímaním Ukrajiny ako problému v širšom priestorovom i časovom rámci a čo naznačovalo aj očakávanie prepuknutia súčasnej krízy.

Kritériá vymedzenia pojmov kríza, vojna, konflikt, revolúcia a pod. ani prípadné znaky, indikátory a pod., na základe ktorých sa špecifikujú, nie sú stanovené. Vzhľadom na zložité prelínanie globalizácie, postmodernity a vytvárania multipolarity, ako aj interdependenciu aktérov ukrajinskej krízy, ktorí majú rôzny politický i štátoprávny charakter, to nie je na súčasnom stupni jej vývoja asi ani exaktne možné.

Viaceri autori tieto pojmy, či už abstraktne (v rámci teórie medzinárodnej bezpečnosti), alebo konkrétne vo vzťahu k problému Ukrajiny, ktorý má charakter *sui generis*, používajú voľne a zamieňajú ich. A. Wilson charakterizuje síce súčasné udalosti vo svojom komplexe ako krízu, ale poukazuje aj na protirečivosť ukrajinskej revolúcie. V súvislosti s ňou kladie otázku, či ide o nekončiacu záležitosť alebo o proces, ktorý je sotva vo svojich začiatkoch (Wilson 2014). A, naopak, R. Menon a E. B. Rumer charakterizujú súhrnne situáciu ako konflikt, ale jej pôsobenie spájajú s krízou nielen na Ukrajine, ale aj v Rusku a Európe (Menon a Rumer 2015).

U nemeckých autorov sa stretáme s označovaním ukrajinskej krízy za hru s ohňom (Strutynski 2014), či za ohnisko (Wehrschütz 2014). V oboch prameňoch sa na objasnenie situácie uvádzajú názory viacerých osôb z rôznych kruhov, ktoré prezentujú neraz celkom protichodné názory a postoje k udalostiam. Publicisticky, mediálne sa tým naznačuje potreba širšieho vnímania situácie, možnosti rozdielnej interpretácie problémov, ktoré vznikli v dôsledku dlhodobšieho pôsobenia viacerých faktorov. Zároveň poukazujú na potrebu určitej tolerantnosti pri hodnotení celého fenoménu i jeho parciálnych aspektov.

Z hľadiska vnímania súčasnej ukrajinskej krízy a terminológie, ktorá sa pri nej používa, vidíme dva základné spôsoby (rámce) jej skúmania, medzi ktorými však nemožno položiť príliš ostré hranice odlišenia. Prvý označíme za širší, ktorý má historicko-sociologický charakter (Delanty 2013, Hobden a Hobson 2001, Kommisrud 2009). Skúma súčasnú ukrajinskú krízu ako výsledok dlhodobého pôsobenia viacerých faktorov, ktoré majú politický, sociálno-ekonomický a kultúrny charakter. Druhý budeme charakterizovať ako užší bezpečnostný, vojensko-politický, ktorý sa zakladá na novom chápaní bezpečnosti a vyžaduje si najmä uplatnenie koncepcie ľudskej bezpečnosti.

Skúmanie ukrajinskej krízy cez prizmu ľudskej bezpečnosti evokuje aj tretí pohľad na ňu, ktorý sa v sociológii charakterizuje ako každodenný život. Kríza kruto a tragicky vstúpila do života Ukrajincov. Najhoršiu stránku krízy predstavuje, že v nej hynú ľudia. Podľa správy Vysokého komisára OSN pre ľudské práva zahynulo k začiatku marca 2015 na východnej Ukrajine už vyše 6 000 osôb (UN News Center 2015). Nemecké bezpečnostné kruhy odhadovali ešte na začiatku februára 2015, že počet obetí konfliktu môže dosahovať až 50-tisíc osôb – vojakov i civilistov (Frankfurter Allgemeine Politik 2015).

Okrem toho sa devastuje aj relatívne málo rozvinutá (chudobná) infraštruktúra štátu, ktorý patrí k najchudobnejším v Európe. Škody v dôsledku bojov, ktoré prepukli, ale aj v dôsledku ďalších dopadov krízy sú ťažko vyčísľiteľné, ale rádovo dosiahnu miliardy eur.

Skúmanie ukrajinskej krízy umožňuje aplikáciu oboch smerov kritickej teórie. Nejde len o kritiku teórie a metodológie skúmania ukrajinskej krízy, ale aj o kritiku usporiadania sveta, podmienok a faktorov, ktoré umožnili jej vznik.

3 HISTORICKO-SOCIOLOGICKÁ DIMENZIA SÚČASNEJ UKRAJINSKEJ KRÍZY S DÔRAZOM NA VÝVOJ OD OSAMOSTATNENIA V ROKU 1991

Nebudeme sa zaoberať dejinami Ukrajiny, ktoré sa vymedzujú zhruba od čias Kyjevskej Rusi (v niektorých prameňoch Staroruského štátu) v druhej polovici 9. storočia (Kappeler 2014, Magocsi 2010, Yekelchik 2007, s XV.). Tento vývoj sa vzhľadom na jeho zložitosť a viacstranosť v súčasnosti na základe rôznych odôvodnení, často mimognozeologických, dopĺňa a upravuje. V posledných

desaťročiach sa nielen v prípade Ukrajiny, ale aj dejín iných štátov a regiónov, stretávame s ich rôznou interpretáciou, až „prepisovaním“.

P. Magocsi poukazuje na to, že svet vie síce málo o Ukrajine, ale zato existujú až štyri pohľady na jej dejiny: ruský, poľský, ukrajinský a sovietsky (Magocsi 2010). Zložitým problémom, ktorý nadobúda až politický (medzinárodnopolitický) charakter, je predovšetkým interpretácia rusko-ukrajinských vzťahov, resp. narastajúca rozdielnosť najmä predstaviteľov radikálne orientovaných zdrojov pri pohľade na túto tému.

Vyjdeme z koncepcie naznačenej K. Boeckhovou a E. Völklom (2007), ktorí v duchu hobsbawmovského chápania storočia extrémov – „krátkeho 20. storočia“ (Hobsbawm 1998), ako aj historickej sociológie (Delanty 2013) hľadajú korene súčasného vývoja na Ukrajine v jednom z medzníkov, ktorými sú ruské revolúcie v r. 1917. Ako prelomové momenty ukrajinských dejín v 20. storočí zvyčajne zdôrazňujú pokusy o samostatnú ukrajinskú štátnosť v rokoch 1917 – 1921, postavenie Ukrajiny ako sovietskej republiky (s prerušením počas okupácie za Veľkej vlasteneckej vojny) a oddelenie od Sovietskeho zväzu. Tento pohľad sa niekedy charakterizuje aj ako moderné objasnenie ukrajinských dejín v 20. a 21. storočí.

V. Semenenko a A. Radčenko najnovšiu epochu ukrajinských dejín skúmajú od roku 1914. Vymedzujú v nej obdobia: roky prvej svetovej vojny, revolúcie a občianskej vojny (1914 – 1921), medzivojnové obdobie (1921 – 1939), obdobie druhej svetovej vojny a Veľkej vlasteneckej vojny (1939 – 1945), povojnové obdobie a krízu autoritarizmu (1946 – 1991) a vznik nezávislej Ukrajiny (1991) (Semenenko a Radčenko 2002).

V období rokov 1914/1947 – 1991 sa vytvorila väčšina problémov, ktoré sa začali ventilovať po vzniku samostatnej Ukrajiny a spravidla neboli primerane zvládnuté ani vyriešené a vzhľadom na vnútro- i zahraničnopolitický vývoj k nim pribudli i nové komplikácie. Podobne ako K. Boeckhová s E. Völklom a V. Semenenko s A. Radčekom aj ďalší autori poukazujú na novú kvalitu, ktorú získal vývoj (dejiny) Ukrajiny po roku 1991. Tieto procesy skúmajú ako novú, ťažkú cestu k demokratickému, právnenému štátu, ktorú determinujú najmä prezidenti – L. Kravčuk, L. Kučma a V. Juščenko a s nimi spojené vládnuce politické a hospodárske kruhy, resp. elity.

K podpisu Bielovežských dohôd 8. decembra 1991, ktoré formálno-právne umožnili rozpad ZSSR, došlo spontánne, bez toho, aby sa za tým skrývalo nejaké sprisahanie. Hlavní účastníci stretnutia vraj šípili, že nerobia dobre, ale nevedeli konať ináč. G. Chiesa však považuje L. Kravčuka (predsedu Najvyššieho soviету Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky, ktorý bol prvým ukrajinským prezidentom v rokoch 1991 – 1994) za hlavného iniciátora tohto kroku, najmä po výroku „Ukrajina skončila s tristoročným panovaním Ruska“. B. Jeľcin bol človek menej racionálny, bez výraznejšej idey, so sklonsmi k nadmernej spotrebe alkoholu. Údajne ani nemal

predstavu o tom, aký dokument zo stretnutia vzíde a jeho hlavným cieľom bolo zvrhnúť M. Gorbačova – skončiť so situáciou, keď sa s ním musel deliť o moc. Tretieho účastníka S. Šuškeviča hodnotí akoby náhodného prítomného, osobu bez vplyvu na dianie (Kjeza 1998).

B. Jel'cin bol vraj do poslednej chvíle proti rozpadu („rozpušteniu“) ZSSR. Spolu so S. Šuškevičom prehovárali L. Kravčuka nejakým spôsobom zachovať jednotu ZSSR (Zajnašev 2006). L. Kravčuk v interview Rádiu Sloboda v súvislosti s 20. výročím podpísania Bielovežských dohôd pateticky uviedol, že išlo o štátny prevrat, ale pokojnou cestou (Ivachnenko 2011).

Súčasnú krízu možno z historicko-sociologického hľadiska charakterizovať ako ďalšie vyvrcholenie – nový stupeň – komplikácií rôzneho druhu a podôb v jednotlivých oblastiach vývoja samostatnej Ukrajiny od roku 1991. Celkovo vývoj Ukrajiny v tomto období má charakter dlhodobej, mnohostrannej politickej a sociálno-ekonomickej krízy, kde prevažujú rôzne konflikty, ktoré sú len na kratší čas prerušované stavmi relatívneho pokoja. Je to podmienené nielen sociálno-ekonomickým stavom štátu a vnútropolitickými faktormi, ale aj zemepisnou polohou Ukrajiny, hľadaním jej zahraničnopolitickej a bezpečnostnej orientácie, pričom medzinárodnopolitický vývoj v regióne tiež nepôsobil pozitívne.

Podľa W. Schneider-Detersa sa Ukrajina ocitla v mocenskom vákuu a stala sa „terra nullius“, obrazne „integračnepoliticky krajinou nikoho v Medzeurópe“, kde sa prekrýva priestor bruselskej politiky európskeho susedstva a moskovského blízkeho zahraničia. Odvoláva sa pritom aj na myšlienku E. Bahra, ktorú uviedol v roku 2005, že jej „osud“ – pripojenie na niečiu stranu sa musí rozhodnúť v rozmedzí 10 – 15 rokov (Schneider-Deters 2012, s. 35).

Súčasná ukrajinská kríza má aj symbolické dimenzie, ktoré v duchu paretovských reziduí a derivácií bránia racionálnemu hodnoteniu diania. Ide o jej spájanie s Majdanom – námestím v Kyjeve, na ktorom protesty prebiehali. Majdan sa stal nielen symbolom, ale aj mýtom už v roku 2004, keď sa na ňom začal iný, mimoriadne protirečivý fenomén vo vývoji Ukrajiny od získania jej samostatnosti v r. 1991 – tzv. oranžová revolúcia (Templin 2007, Timtschenko 2009). Ironický pohľad na Majdan 2004 podal O. Buzina (2010). V súvislosti so súčasnou krízou a podnetom k jej vzniku sa tento symbol často označuje za Euromajdan.

Oba Majdany (z roku 2004 a 2013) formálne symbolicky spája aj to, že protesty začali zhruba v rovnakom čase – 22. novembra v roku 2004 a 21. novembra v roku 2013 a boli do značnej miery zamerané proti politike V. Janukovyča³ a jeho

---

³ Viktor Fjodorovič Janukovyč (*1950) – bol ukrajinským premiérom v rokoch 2002 – 2005 a 2006 – 2007 a štvrtým ukrajinským prezidentom v rokoch 2010 – 2014, keď bol fakticky odstránený z funkcie potom, ako utiekol z Kyjeva. Ukrajinský parlament 22. februára 2014 vo svojom uznesení uviedol, že svojím konaním „neústavným spôsobom sa sám odstránil od vykonávania ústavných právomocí“. 5. januára 2005 sa tiež vzdal funkcie premiéra potom, ako

okolia. Hoci bezprostredné podnety k ich vzniku boli odlišné, spájala ich veľká nespokojnosť obyvateľstva s politickou a sociálno-ekonomickou situáciou v štáte a s konaním elít.

Druhá, smutnejšia, stránka symboliky oboch Majdanov je v tom, že postavenie a bežný život širokých vrstiev obyvateľstva sa po nich ani v jednom prípade nezlepšili. Viedli len k zostreniu politického zápasu v štáte. „Euromajdan“ z rokov 2013 – 2014 okrem toho priniesol obyvateľstvu Ukrajiny len väčšiu destabilizáciu – občiansku vojnu, zhoršenie životných podmienok a i. (Azarov 2015).

Okrem toho podľa niektorých hodnotení hrozí Ukrajine čoraz viac štátny bankrot. Ruský kritický ekonóm V. Kasatonov uviedol, že po čiernej strede – 25. februári 2015, keď valutový kurz ukrajinskej hrivny prekročil hranicu 33 hrivien za USD (a na čiernom trhu to bolo 50 až 60 hrivien), je návrat na pozície zo začiatku mesiaca (okolo 15 hrivien za USD) ťažko predstaviteľný. Pád hrivny za jeden deň bol viac ako dvojnásobný a za rok štvornásobný. Všeobecnú príčinu pádu hrivny vidí v kríze ukrajinskej ekonomiky, ktorá prechádza do štádia katastrofy. Medzinárodné (valutové) rezervy za rok 2014 poklesli o 12,404 miliardy USD a na začiatku roka 2015 predstavovali 6,420 miliardy USD. V januári 2015 poklesli o 1,11 miliardy a dostali sa na „rekordne“ nízku úroveň (Kasatonov 2015).

Špecifický fenomén vývoja samostatnej Ukrajiny predstavuje pôsobenie oligarchov (Parsons 2014, Sudlianková 2014). Časť z nich zastávala aj vysoké funkcie v riadení štátu. Súčasný prezident Ukrajiny P. Porošenko patrí k najbohatším ľuďom v štáte, ale má aj určité politické skúsenosti s vykonávaním vládnych funkcií. Problémy vplyvu oligarchov na súčasnú vládnú moc, resp. ich vzájomného boja o moc (aj prostredníctvom rôznych osôb, ktoré presadzujú svoje záujmy vo vládnom a štátnom aparáte) sú jednou z veľkých neznámych politického a sociálno-ekonomického vývoja na Ukrajine.

K veľkému zlomu v ukrajinskej kríze došlo v súvislosti s niektorými nacionalisticky podmienenými úpravami zákonov po nástupe novej štátnej moci vo februári 2014. Nejasnosti a dezinterpretácie vznikli najmä okolo návrhu na zrušenie účinnosti zákona o základoch štátnej jazykovej politiky, ktorý bol schválený 23. februára 2014. Zákon bol pôvodne prijatý 3. júla 2012 pod č. 5029-VI. Napriek tomu, že 4. marca 2014 dočasný prezident O. Turčynov vyhlásil, že rozhodnutie parlamentu nepodpíše, pokiaľ nebude prijatý nový zákon, vznikla nová vlna napätia a nepokojov vo viacerých častiach štátu – odlišná od toho, čo sa dialo od konca novembra 2013 do 22. februára 2014.

---

v druhom kole prezidentských volieb dosiahol tesné víťazstvo (s trojpercentnou prevahou). Po masových protestoch na Majdane (oranžová revolúcia) sa uskutočnilo tretie kolo volieb (keď ústredná volebná komisia dospela k záveru, že v druhom kole nebolo možné určiť víťaza volieb), v ktorých vyhral V. Juščenko (s osempercentnou prevahou).

Nepokoje, najmä na juhovýchode Ukrajiny, prerástli do násilných akcií, ktoré vyústili do územných zmien na Ukrajine, neuznaných medzinárodným spoločenstvom. Vládna moc na Kryme (ktorý mal na Ukrajine status autonómnej republiky a spojil sa s mestom so zvláštnym štatútom Sevastopol') po uskutočnení referenda vyhlásila 17. marca nezávislý zvrchovaný štát Republika Krym a požiadala o jeho prijatie do RF. Dohodu podpísanú medzi nimi 21. marca ratifikovala Štátna дума a Republika Krym a Federálne mesto Sevastopol' boli prijaté za nové subjekty RF.

Odtrhnutie – anexia Krymu prebehla bez obetí na životoch. Tragickejší priebeh má však občianska vojna, ktorá vznikla v dôsledku radikálneho odporu časti obyvateľstva Doneckej a Luhanskej oblasti proti novej moci v Kyjeve a jej opatreniam. S cieľom zlikvidovať tento odpor v apríli 2014 vyhlásil dočasný prezident O. Turčynov antiteroristickú operáciu, hoci nič, čo by bolo možné klasifikovať ako terorizmus v podobe známej z 21. storočia, v tejto časti štátu nebolo. Pokračovanie operácie schválil po svojom nástupe do funkcie aj novozvolený prezident Petro Porošenko.

Najmä odvtedy sa viac, aj keď spravidla v mediálnej podobe, uvažuje o tom, že územie súčasnej Ukrajiny sa môže rozdeliť (rozpadnúť) až na tri časti, ktoré majú rozdielnu históriu, pričom ich hranice by sa zrejme stali predmetom ďalších sporov. Ide o západnú časť (v minulosti – do r. 1945 patrila k Rakúsko-Uhorsku, poprípade neskôr niektoré jeho časti k Poľsku a Česko-Slovensku, resp. určité obdobie počas druhej svetovej vojny aj k Maďarsku) s možným centrom vo Lvove, strednú časť – s hlavným mestom Kyjevom a východnú časť (s prevahou rusko-jazyčného obyvateľstva).

V súvislosti s tým možno chápať aj odpor súčasnej kyjevskej moci proti úsiliu o udelenie ústavne garantovanej autonómie niektorým územiám na juhovýchode Ukrajiny, či dokonca federalizáciu štátu. Viaceré vyjadrenia odporcov tohto procesu sa stavajú na tom, že takéto usporiadanie Ukrajiny by mohlo viesť v blízkej alebo vzdialenejšej budúcnosti k jej rozpadu. Otázne je aj to, akým spôsobom kontroluje vláda situáciu v štáte. Kríza sa preto stále spája s otázkou, či nepovedie k rozpadu štátu (Kreutzer 2014). Nejde len o aktuálnu záležitosť na pozadí občianskej vojny na východnej Ukrajine, ale vychádza aj z niektorých historických faktov. Možno uviesť, že v decembri 1919 sa v Charkove vytvorila Ukrajinská sovietska republika ako protiváha Ukrajinskej ľudovej republiky so sídlom v Kyjeve. Ešte protirečivejšia a nevypočítateľnejšia je otázka ukrajinského nacionalizmu spojená najmä s vytváraním mýtu okolo S. Banderu, ktorý zanechal pri svojom prebývaní sa na Západ po druhej svetovej vojne mnoho obetí v Poľsku a Česko-Slovensku (Syruček 2008, Šmigel' 2008).

Zároveň sa v citovaných zdrojoch, ale aj mediálne (Baltnews 2014, Deutsche Welle 2015, Wehrschütz 2014) poukazuje na potrebu brať do úvahy, že Ukrajina je zložito diferencovanou až rozdelenou krajinou, ktorej hranice (územie) sa vytvárali zložito a protirečivo. Ich podoba, v ktorej vznikla samostatná Ukrajina, sa vytvorila

v r. 1945 po rokovaniach víťazných mocností o usporiadaní sveta po druhej svetovej vojne.

Diferenciácia Ukrajiny nemá len národnostný – ukrajinsko-ruský charakter, ale prejavujú sa v nej aj špecifické sociálno-ekonomické a kultúrne rozdiely vytvorené v jej zložitom a protirečivom historickom vývoji. Pozícia, ktorá jednostranne zdôrazňuje príčiny súčasnej krízy, predovšetkým na základe obviňovania Ruska z historicky dlhého a tvrdého zasahovania na Ukrajine, možno poukazuje na jeden z mnohých faktorov krízy, ale nevytvára predpoklady na objektívny ani ucelený pohľad na jej stav ani tendencie vývoja.

Snaha zvýrazniť charakteristiku krízy z geopolitického hľadiska ako boj medzi Západom (najmä USA) a Ruskom, tiež predstavuje zjednodušenie problému, ktoré je možno mediálno-politicky zaujímavé a príťažlivé (najmä z prowashingtónskeho hľadiska), ale jeho charakteristiku a analýzu len komplikuje. Kontraproduktívne v tejto súvislosti pôsobia aj rôzne nové vyjadrenia Z. Brzezinskeho (Brzezinski 2014, Brzezinski 2015), majúce už len mediálnu podobu (spravidla rozhovory alebo záznamy z vystúpení v besedách) a oživovanie jeho názorov spred 15 a viacerých rokov, ktoré akoby nevideli novú realitu medzinárodných vzťahov po rozpade bipolarity a politiku Moskvy stále prezentujú ako pokračovanie línie ZSSR alebo snáh o jej obnovenie. Na potrebu brať do úvahy širší kontext problémov kriticky poukazuje J. Mearsheimer, ktorý považuje doterajší postoj Západu k ukrajinskej kríze za chybný (Mearsheimer 2014).

O ukrajinskej schizme, nielen vnútroštátne, ale aj v medzinárodnej – geopolitickej dimenzii, uvažuje I. Wallerstein. V jej kontexte vidí aj možnosť utvorenia novej osi na európskom kontinente – Paríž/Berlín/Moskva (Wallerstein 2014b). Táto os pritom už v určitej podobe pôsobila najmä v 70. a 80. rokoch minulého storočia a bola aj faktorom, ktorý prispel k uvoľneniu medzinárodného napätia.

Ako uvádza H. Kundnani, hoci ruská anexia Krymu bola pre Nemecko strategickým šokom, ukrajinská kríza znovu nastolila otázku vzťahu Nemecka k zvyšku Západu. Niektoré názory nemeckého obyvateľstva, ktoré sa zistili vo výskumoch verejnej mienky, viedli k tomu, že v nemeckých médiách sa pod vplyvom súčasnej ukrajinskej krízy objavili varovania pred oslabením jeho vzťahu so Západom. Obavy Washingtonu z nemeckej neutrality v Európe (najmä v kontexte ústretovosti voči Rusku) nie sú nové.

Už na začiatku sedemdesiatych rokov minulého storočia H. Kissinger varoval pred tým, že západonemecká východná politika nahráva do karát Sovietskemu zväzu a ohrozuje transatlantickú jednotu. Tvrdil, že užšie ekonomické väzby so Sovietskym zväzom by zvýšili závislosť Európy od jej východného suseda, čím by podkopali Západ. Nepredpokladal, že by hrozilo, že západné Nemecko opustí NATO, ale ako uviedol vo svojich pamätiach, mohlo by sa v dôsledku svojich základných bezpečnostných záujmov vyhybať angažovaniu v sporoch mimo Európy. Našťastie pre

Washington, studená vojna držala tieto podnety na uzde, lebo západné Nemecko sa spoliehalo na Spojené štáty ako ochrancu pred Sovietskym zväzom (Kundnani 2015a, s. 108-110).

H. Kundnani prichádza aj s ďalšími zaujímavými podnetmi na uvažovanie o pozícii Nemecka v súčasnej európskej (i svetovej) politike (Kundnani 2015b). Možnú radikálnu zmenu pohľadu Nemecka a EÚ avizuje S. Meister (expert na východnú Európu z Die Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik), ktorý v rozhovore pre Focus online 25. februára 2015 uviedol, že Kyjev musí odstúpiť východné časti Ukrajiny, ináč hrozí Európe vojna a EÚ musí zmeniť svoju stratégiu v ukrajinskom konflikte, aby sa zabránilo ďalšej eskalácii násilia (Focus 2015).

Úvahy o úlohe Nemecka nadobúdajú aktuálnosť aj v súvislosti s ďalším vývojom prímeria na Ukrajine po uzavretí dohody Minsk II. Môže ísť skutočne o krok, ktorým chce prevziať viac iniciatívy pri riešení ukrajinskej krízy, hroziacej pre kontinentálnu Európu vážnymi následkami. O niektorých širších súvislostiach spolupráce Berlína s Moskvou (A. Merkelovej s V. Putinom) na pozadí ukrajinskej krízy tiež uvažuje I. Wallerstein. Ako jedno z možných východísk z krízy vidí aj „finlandizáciu“ Ukrajiny, na ktorú poukazuje aj na základe názorov H. Kissingera (Wallerstein 2014a). Okrem toho naznačuje aj vznik novej spolupráce USA a ČLR, ktorá je síce momentálne nepravdepodobná, ale stala by sa nočnou morou Ruska i Nemecka. Os Berlín/Paríž/Moskva je však naopak, najmä na základe niektorých udalostí a procesov v 21. storočí, nočnou morou Washingtonu (Wallerstein 2014a).

Úvaha I. Wallersteina o rôznych nových „osiach“ vo svetovej politike súvisia s kontextom nevyhnutnosti úpadku USA, ktorú rozvádza vo svojej sveto-ekonomickej (sveto-systémovej) teórii. Predpokladá, že v budúcom desaťročí vyústi tento úpadok do dvoch vážnych dôsledkov – konca amerického dolára ako „meny poslednej inštancie“ a poklesu (pravdepodobne výrazného) relatívnej životnej úrovne občanov a obyvateľov USA (Wallerstein 2013). Ak zoberieme do úvahy sociologickú koncepciu neželaných následkov, ukrajinská kríza môže viesť pre Washington k podobným, no zatiaľ neznámym či nejasným následkom, aké mali na úpadok USA (oslabenie ich viazanej hegemonnej pozície) angažovanosť v afganskej, irackej a líbyjskej vojne, či v sýrskej kríze.

4 O VÝZNAMNÝCH MEDZINÁRODNO-BEZPEČNOSTNÝCH ASPEKTOCH SÚČASNEJ UKRAJINSKEJ KRÍZY

V rámci nového chápania bezpečnosti sa v posledných rokoch tiež začalo používať viacero vážnych pojmov. Týka sa to najmä pojmu vojna, ktorá okrem tradičného (clauswitzovského) chápania ako pokračovania politiky inými prostriedkami, získava viacero iných druhov a podôb „nevojenského“ charakteru. Okrem už spomenutej hybridnej vojny sa v súvislosti s ukrajinskou krízou asi

najčastejšie uvádza informačná (Index on Censorship 2014) a energetická (Klare 2014).

Najmä v rámci toho, čo možno voľne chápať ako široký front informačnej vojny, pracuje sa aj s novým obrazom nepriateľa a hrozieb. V tomto smere vzniká otázka, ako sa mení vzťah NATO k Rusku v kontexte vývoja ukrajinskej krízy, ktorý sa relatívne masívne a hutne prezentoval v hlavnej deklarácii na waleskom summite v septembri 2014 (NATO Wales Summit 2014). Nejde len o poukázanie na hybridné hrozby (čl. 13), ale najmä čl. 16 – 23, ktoré sú venované priamo a plne Rusku, ale neoznačuje sa v nich za hrozbu pre NATO. Okrem iného obsahujú požiadavku vyviesť ruské vojská z Ukrajiny (pričom dôkazy o ich prítomnosti dosiaľ neboli primeranými argumentmi doložené). Požaduje sa však odsunúť ruské vojská aj od ukrajinských hraníc (!), čo je už neobvyklá požiadavka.

Článok 24 (až po článok 30 sa deklarácia zaoberá Ukrajinou) dokumentu sa začína: „Nezávislá, suverénna a stabilná Ukrajina, oddaná demokracii a vláde zákona, je kľúčová pre euro-atlantickú bezpečnosť“. Iste sa dá s tým súhlasiť. Aká je však situácia po vyhlásení antiteroristickej operácie, ktorá doteraz nebola zrušená? Aké sú jej dôsledky nielen z vojenského, ale najmä z právneho, politického i morálneho hľadiska v kontexte oddanosti demokracii a vláde zákona? Veľmi protirečivé až kontraproduktívne.

Na zváženie je okolnosť, že antiteroristickú operáciu spočiatku riadila Služba bezpečnosti Ukrajiny a neskôr po nasadení vojska ju začali riadiť ozbrojené sily Ukrajiny. Okrem nich sa však do operácie zapojila aj Národná garda a tzv. dobrovoľnícke prápory, čím vznikol ťažkopádny, nefungujúci celok, zoskupenie, ktoré nebolo schopné dosiahnuť úspech. V širšom kontexte hodnotenia ide však aj o ďalší príklad dvojtvárnosti západného hodnotenia medzinárodnej bezpečnosti, keď sa vo vnútroštátnych konfliktoch kritizuje nasadenie ozbrojených síl. V tomto prípade sa však toto nasadenie podporuje nielen politicky, ale aj dodávkami zbraní, vysielaním poradcov (inštruktorov) a pod.

Špecifické je aj nasadenie súkromných bezpečnostných a vojenských spoločností, ktoré síce neriadi štát, ale podobne ako v Iraku a Afganistane chránia záujmy štátu, ktorý sa považuje za spojencu USA. Uvádza sa najmä pôsobenie spoločnosti ACADEMY (predtým Blackwater) z USA. Podľa nemeckých mediálnych zdrojov na Ukrajine pôsobilo 400 príslušníkov tejto organizácie, ktorí sa v nej označili za žoldnierov USA. O tomto fakte nemecká spravodajská služba BND (Bundesnachrichtendienst) informovala aj spolkovú vládu (Spiegel Online Politik 2014).

Rétorika Západu sa od čias waleského summitu NATO priostrila. Viacero tvrdých vyjadrení na adresu Ruska uviedol nový generálny tajomník NATO J. Stoltenberg. Rozruch vzbudili vyjadrenia B. Obamu v prejave 24. septembra 2014 na 69. Valnom zhromaždení OSN, v ktorom v úvode značne pateticky označil súčasnú

ruskú politiku (agresiu v Európe) za podobné nebezpečenstvo pre svet ako epidémiu eboly či pôsobenie teroristov Islamského štátu na území Sýrie a Iraku (Washington Post 2014).

Vo viacerých publikáciách sa RF na čele s V. Putinom, obviňuje z toho, že vytvára nový imperializmus, ktorý nadväzuje nielen na ruskú (cársku), ale aj na sovietsku líniu, o. i. v spojení s úsilím o vytvorenie euroázijského projektu (Herpen 2014). O návrate Putina k idei ZSSR, najmä v súvislosti s vytváraním Eurázijského zväzu uvažujú aj iní autori (Gessen 2013). Imperiálne zámery sa „dokazujú“ v súvislosti s vojnami v Čečensku – najmä s druhou, ktorá sa označuje za „Putinovu“ vojnu (Herpen 2014). Vojna na južnom Kaukaze v roku 2008 už ako „hybridná“ sa považuje za nový krok v tejto línii.

V tomto pohľade sa nachádza aj akási „príprava“ na dokazovanie toho, že Rusko vedie vojnu na Ukrajine (s Ukrajinou) – lebo však je to len pokračovanie v línii, ktorú začalo pred rokmi a kto potrebuje presvedčivé dôkazy o nej, je pod vplyvom ruskej (moskovskej, kremel'skej) propagandy. V rámci voľného chápania hybridno-informačnej vojny (Coynash 2015) sa uskutočňujú kroky, ktoré v 21. storočí vyvolávajú prinajmenšom počudovanie, ako je napr. zákaz premietania ruských filmov na Ukrajine. Podobne sa používa aj označenie vojny ako hybridno-energetickej na dokazovanie úsilia Ruska o presadzovanie svojho vplyvu (Ruhle a Grubliauskas 2015).

Ukrajinskú krízu v takomto širokom vnímanom rámci možno charakterizovať aj ako vojnu o Ukrajinu (Škvrnda 2014a), ktorá súvisí s vytváraním multipolarity v usporiadaní moci vo svetovej politike. M. Bhadrakumar (Bhadrakumar 2015) uvádza, že dejiny rusko-amerických vzťahov sú plné takých momentov, keď Washington zo šarvátky vyšiel triumfálne a Moskva ustúpila, smutne skloniac hlavu. Stalo sa tak v prípade výsadku na letisko Slatina pri Prištine v júni 1999 (Škvrnda 2014b), či pri stiahnutí podpory E. Ševardnadzemu v Gruzínsku v roku 2003 alebo aj málo známom prípade stiahnutia 12 lietadiel IL-76 plných vojakov v novembri 2001 z letiska v Bagrame.

Podľa M. Bhadrakumara Rusko v prípade Ukrajiny (predovšetkým vo vzťahu k juhovýchodnej Ukrajine) nemôže ustúpiť (v duchu „hry na zbabelca“, ktorá sa v teórii medzinárodných vzťahov často uvádza ako spôsob rozhodovania v kritických situáciách). Nevidí ani žiadne náznaky, že by sa V. Putin chystal na uskutočnenie čo aj najmenšieho ústretového kroku na záchranu Obamovej administratívy tak ako v Sýrii v roku 2011. Pre Obamovu stratégiu zostáva ešte stále možnosť vypracovať stratégiu ústupu z ukrajinskej krízy.

F. Cunningham (2015) uvažuje, či v kontexte ukrajinskej krízy nedôjde k zmene vzťahu Európy k USA. Poukazuje na to, že niektoré vyjadrenia predstaviteľov USA sú veľmi diskutabilné a voči blízkym spojencom nevhodné. Nejde len o široko medializované vulgárne vyjadrenie V. Nullandovej o pôsobení EÚ v ukrajinskej kríze ešte v jej začiatkoch. Viceprezident USA J. Biden sa chválil tým, že apatických

Európanov bolo treba hrozbami prinútiť pridať sa k sankciám proti Rusku a ironicky dodáva, že to vyznelo, akoby bola reč o sexuálnych úspechoch.

Otázkou je, aký bude efekt sankcií na ruskú politiku. Sankčná špirála – vyvolaná reakciou RF však môže uškodiť aj EÚ, z čoho môžu profitovať USA (avšak len v úzkom ekonomickom pohľade). Vo vytvárajúcom sa multipolárnom usporiadaní sveta sa môže upevniť pozícia ČĽR, ktorá v kríze stojí na rozdiel od vyššie menovaných aktérov mimo nej. Vo vyjadreniach je mierna až tolerantná, ale reálne bezpečnostne, politicky i ekonomicky je jednoznačne na strane RF.

Za ukrajinskou krízou a jej prerastením do ozbrojeného konfliktu nesúceho znaky občianskej vojny možno vidieť viaceré motívov majúcich aj skrytý charakter. Okrem toho „najväčšieho geopolitického“ motívu – bitky o dominanciu v ukrajinskom priestore (čo sa však stane, ak sa tento rozdelí?) – ide najmä o ekonomické aspekty. Či je to zápas o trasy produktovodov (momentálne sú v hre plynovody). Uvádzajú sa aj možnosti ťažby bridlicového plynu (najviac vraj v oblasti Slavjanska). Okrem toho Ukrajina disponuje mnohými zásobami (aj predpokladanými) nerastných surovín. No a možno ide aj o to, že podľa niektorých odhadov je vraj na Ukrajine 25 – 40 % najkvalitnejšej černozeme na svete (z ktorej časť už roky leží ladom) – koľko by sa tam dalo dopestovať ekologických potravín a pod.

Možno za týmito momentmi sa skrýva nesmierny záujem USA a im blízkeho Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky a masy rôznych subjektov napojených na ne. A tak za mnohými politickými a mediálnymi aktivitami sa môže skrývať záujem o destabilizáciu regiónu, ktorý síce schudobnie na kosť a kožu, ale v budúcnosti môže predstavovať zdroj ziskov pre potenciálnych investorov – a tými nebudú ani tak ukrajinskí či ruskí oligarchovia, ktorí vznikli v deformovaných sociálno-ekonomických podmienkach, ale skôr tie kruhy na Západe, ktorým sa chcú podobať. Aj za týmto sa môže skrývať tolerancia inak perfekcionista západných ľudsko-právnych organizácií, ktoré na Ukrajine prehliadajú nielen porušovanie ľudských práv, ku ktorému dochádza od začiatku súčasnej krízy, ale aj vyčíňanie extrémistických pravicových nacionalistických síl, ktoré sa neraz netaja ani obdivom fašizmu či iných ideológií potláčajúcich práva rás, národov a menšín.

5 ZÁVER

Ako zaklínadlo znie vo vyhláseniach väčšiny politikov: ukrajinskú krízu treba riešiť politickou cestou. Konanie viacerých aktérov angažujúcich sa v ukrajinskej kríze, resp. pri jej riešení tomuto takmer konsenzuálnemu tvrdeniu však nezodpovedá. Podľa informácií z časti médií, ale ani z pohľadu kritických teórií, nemožno zo stavu, do ktorého sa dostala ukrajinská kríza, obviňovať len povstalcov (domobranu či separatistov) alebo RF, ktorá ich podporuje, ale výrazne k nej prispela aj súčasná kyjevska vládna moc a kontraproduktívne je aj pôsobenie EÚ, no predovšetkým USA a NATO v nej.

Politické sily, ktoré majú dnes v rukách moc na Ukrajine, sa po Minsku II dajú rozdeliť pri určitom zjednodušení do troch skupín. Prvá je viac mierová (ide o sily blízke prezidentovi P. Porošenkovi) a druhá viac bojovná, vojnová (ide o sily blízke premiérovi A. Jacenjukovi a tajomníkovi Rady národnej bezpečnosti a obrany Ukrajiny O. Turčynovi). Tretia je nacionalistická a považuje dohodu Minsk II za národnú zradu (ide najmä o Pravý sektor D. Jaroša, ale aj nacionalistov O. Ťjahnyboka a radikálov P. Ljaška).

Okrem toho vývoj bude naďalej komplikovať aj ekonomika, sociálno-ekonomická situácia, kde okrem domácich problémov ide aj o závislosť súčasnej vládnej moci od finančnej pomoci, ktorá sa hľadá najmä u EÚ a Medzinárodného menového fondu. Protirečivým momentom, pre kyjevskú moc mimoriadne finančne náročným, by sa stalo pokračovanie vojenských aktivít, na ktoré štát nemá finančné zdroje a hrozí mu skolabovanie, čo je hrozbou pre široký región. Toto determinuje aj úsilie normandskej štvorky o mierové riešenie krízy a napĺňanie Minska II.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. AZAROV, N. (2015): *Ukrajina na pereputje. Zapisky premjer-ministra*. Moskva: Veče, 2015. 544 s. ISBN 978-5444430163.
2. BALNEWS. (2014) Kratkaja istorija Ukrajiny ot pisatel'a Olesja Buziny. In *baltnews.lv*. [Online.] [Citované 27. 2. 2015.] Dostupné na internete: <http://baltnews.lv/riga_news/20141228/1013385633.html>.
3. BHADRAKUMAR, M. K. (2015): Ukraine: Russia Won't Blink. 1. 3. 2015, roč. LIII, č.10 In *Mainstream Weekly*. [Online.] [Citované 4. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.mainstreamweekly.net/article5492.html>>.
4. BOECKH, K. – VÖLKL, E. (2007): *Ukraine: Von der Roten zur Orangen Revolution*. Regensburg: F. Pustet, 2007. 296 s. ISBN 978-3791720500.
5. BRZEZINSKI, Z. (2014): Zbigniew Brzezinski The Ukraine Problem Confronting Russian Chauvinism. In *The American Interest*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.the-american-interest.com/2014/06/27/confronting-russian-chauvinism>>.
6. BRZEZINSKI, Z. (2015): Zbigniew Brzezinski on ISIS, Ukraine, and the future of American power. Updated 09/10/14. In *MSNBC*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.msnbc.com/msnbc/zbigniew-brzezinski-isis-ukraine-and-the-future-american-power>>.
7. BUZINA O. (2011): *Revolucija na bolote? Vzglad belogvardejca*. Kyjev: Arij, 2010. 188 s. ISBN 978-9664981283.
8. COYNASH, H. (2015): Stop the Hybrid Information War: Ukraine's Parliament bans Russian Films. 10. 2. 2015 In *Human Rights in Ukraine Information website*

- of the Kharkiv Rights Protection Group. [Online.] [Citované 25. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://khpg.org/en/index.php?id=1423340920>>.
9. CUNNINGHAM, F. (2015): Will 'Mistress Europe' Show the American the Door? 20. 2. 2015. In *Information clearing house*. [Online.] [Citované 4. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.informationclearinghouse.info/article41062.htm>>.
  10. DELANTY, G. (2013): *Formations of European Modernity: A Historical and Political Sociology of Europe*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2013. 352 s. ISBN 978-1137287915.
  11. DEUTSCHE WELLE. (2015): Ukrainians divided by two narratives of the conflict. In *Deutsche Welle*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.dw.de/ukrainians-divided-by-two-narratives-of-the-conflict/a-17553521>>.
  12. ECONOMIST. (2014): Ukraine The February revolution. 1. 3. 2014. In *The Economist*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.economist.com/news/briefing/21597974-can-ukraine-find-any-leaders-who-will-live-up-aspirations-its-battered-victorious>>.
  13. ENGDAHL, F. W. (2014): *Krieg in der Ukraine. Die Chronik einer geplanten Katastrophe*. Rottenburg am Neckar: Kopp Verlag, 2014. 208 s. ISBN 978-3864451560.
  14. FOCUS. (2015) Konflikt ist festgefahren Kiew muss Ostukraine aufgeben, sonst droht Europa Krieg. In *Focus*. [Online.] [Citované 27. 2. 2015.] Dostupné na internete: <http://www.focus.de/politik/ausland/ukraine-krise/konflikt-ist-festgefahren-um-europa-vor-einem-krieg-zu-bewahren-muss-kiew-die-ostukraine-aufgeben_id_4502436.html>.
  15. FRANKFURTER ALLGEMEINE POLITIK. (2015): Sicherheitskreise: Bis zu 50.000 Tote. 8. 2. 2015. In *Frankfurter Allgemeine Politik*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.faz.net/aktuell/politik/ausland/ukraine-sicherheitskreise-bis-zu-50-000-tote-13416132.html>>.
  16. FRIEDMAN, G. (2014): Ukraine Turns From Revolution to Recovery. Geopolitical Weekly. 24. 2. 2014. In *Stratfor Global Intelligence*. [Online.] [Citované 1. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<https://www.stratfor.com/weekly/ukraine-turns-revolution-recovery>>.
  17. GESSEN, M. (2013): *The Man Without a Face: The Unlikely Rise of Vladimir Putin*. New York: Riverhead Books, 2013. 336 s. ISBN 978-1594486517.
  18. HERPEN, M. H. Van. (2014): *Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism*. Plymouth: Rowman & Littlefield, 2014. 296 s. ISBN 978-1442231375.

19. HOB DEN, S. – HOBSON, J. M. (2001): *Historical Sociology of International Relations*. Cambridge: Cambridge University Press, 2001. 328 s. ISBN 978-0521004763.
20. HOB SBAWM, E. (1998): *Věk extrémů: Krátké 20. století 1914–1991*. Praha: Argo, 1998. 620 s. ISBN 978-80-257-0302-1.
21. HOFFMAN, F. G. (2009): Hybrid Warfare and Challenges. In *Joint Force Quarterly*, 2009, roč. 52, č. 1, s. 34-39.
22. HOFFMAN, F. (2014): On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs Hybrid Threats. 28. 7. 2014. In *War on the Rocks*. [Online.] [Citované 1. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybrid-threats>>.
23. HUDSON, M. (2014): The New Cold War's Ukraine Gambit. In LENDMAN, S. (ed.): *Flashpoint in Ukraine: How the US Drive for Hegemony Risks World War III*. Atlanta: Clarity Press, 2014. 252 s. ISBN 978-0986073144, s. 26-45.
24. INDEX ON CENSORSHIP. (2014): Brave new war: The information war between Russia and Ukraine. In *Index on Censorship*, 2014, roč. 43, č. 4, s. 54-60.
25. KAPPELER, A. (2014): *Kleine Geschichte der Ukraine*. 4. überarb. und aktualis. Auflage. München: C.H.Beck, 2014. 427 s. ISBN 978-3406670190.
26. KASATONOV, V. (2015): Počemu obvalilas grivna. In *Fond strategičeskoj kultury Elektronnoje izdanije*. [Online.] [Citované 1. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.fondsk.ru/news/2015/03/01/pochemu-obvalilas-grivna-31990.html>>.
27. KJEZA (CHIESSA), G. (1998): *Proščaj Rosssija!* Moskva: Geja, 1998 s. 271 s. ISBN 585589035x.
28. KLARE, M. (2014): Twenty-first-century energy wars. Júl 2014. In *Le Monde diplomatique English edition*. [Online.] [Citované 1. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://mondediplo.com/openpage/twenty-first-century-energy-wars>>.
29. KOMMISRU D, A. (2009): *Historical Sociology and Eastern European Development: A Rokkanian Approach*, Lanahm: Lexington Books, 2009. 198 s. ISBN 978-0739128718.
30. KREMLIN NEWS. (2015) Komplex mer po vypolneniju Minskich soglašenij. 12. 2. 2015. In <http://news.kremlin.ru>. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <http://news.kremlin.ru/ref_notes/4804>.
31. KREUTZER, P. (2014): Ukraine: Die Geschichte einer forcierten Spaltung. December 2014. In *Zeitschrift Luxemburg – Gesellschaftsanalyse und linke Praxis* [Online.] [Citované 27. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.zeitschrift-luxemburg.de/ukraine-die-geschichte-einer-forcierten-spaltung>>.
32. KUNDNANI, H. (2015a): Leaving the West Behind. Germany Looks East. In *Foreign Affairs*, 2015, roč. 95, č. 1, s. 108-116.

33. KUNDNANI, H. (2015b): *The Paradox of German Power*. Oxford: Oxford University Press, 2015. 160 s. ISBN 978-0190245504.
34. LAUTERBACH, R. (2014): *Bürgerkrieg in der Ukraine: Geschichte, Hintergründe, Beteiligte*. Berlin: Berolina, 2014. 160 s. ISBN 978-3958410015.
35. LENDMAN, S. (2014): Orange revolution 2.0. In LENDMAN, S. (ed.): *Flashpoint in Ukraine: How the US Drive for Hegemony Risks World War III*. Atlanta: Clarity Press, 2014. 252 s. ISBN 978-0986073144, s. 64-79.
36. IVACHNENKO, V. (2011): Leonid Kravčuk – mirnyj zagovorščik. 8. 12. 2011. In *Radio Svoboda*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.svoboda.org/content/article/24415159.html>>.
37. LUCAS, E. (2014): *The New Cold War: Putin's Russia and the Threat to the West*. 3rd revised ed. New York: Palgrave Macmillan, 2014. 384 s. ISBN 978-1137280039.
38. MAGOCSI, P. R. (2010): *History of Ukraine – The Land and Its Peoples*. Toronto: University of Toronto Press, 2010. 896 s. ISBN 978-1442610217.
39. MANDEL, D. (2014): Understanding the Civil War in Ukraine. In *The Bulletin Socialist Project. E-Bulletin No. 1025. August 24, 2014*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.socialistproject.ca/bullet/1025.php>>.
40. MANKOFF, J. (2014): Russia's Latest Land Grab How Putin Won Crimea and Lost Ukraine. In *Foreign Affairs*, 2014, roč. 94, č. 3, s. 60-68.
41. MATTIS, J. N. – HOFFMAN, F. (2005): Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars. In *Proceedings Magazine* [Online]. November 2005, č. 132/11/1,233. [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://milnewstbay.pbworks.com/f/MattisFourBlockWarUSNINov2005.pdf>>.
42. MCMAHON, R. (2014): Ukraine in Crisis. 25. 8. 2014. In *Council on Foreign Relations*. [Online.] [Citované 25. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.cfr.org/ukraine/ukraine-crisis/p32540>>.
43. MEAD, W. R. (2014): The Return of Geopolitics The Revenge of the Revisionist Powers. In *Foreign Affairs*, 2014, roč. 94, č. 3, s. 69-79.
44. MEARSHEIMER, J. J. (2014): Why the Ukraine Crisis Is the West's Fault. In *Foreign Affairs*, 2014, roč. 93, č. 5, s. 1-12.
45. MENON, R. – RUMER, E. B. (2015): *Conflict in Ukraine: The Unwinding of the Post-Cold War Order*. Cambridge: The MIT Press, 2015. 248 s. ISBN 978-0262029049.
46. NATO WALES SUMMIT. (2014): Wales Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Wales In *NATO Wales Summit LibGuide: Reports*. [Online.] [Citované 15. 2. 2015.] Dostupné na internete: <http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?selectedLocale=en>.

47. NAZEMROYA, M. (2014): The Geo-Politics Behind EuroMaidan. In LENDMAN, S. (ed.): *Flashpoint in Ukraine: How the US Drive for Hegemony Risks World War III*. Atlanta: Clarity Press, 2014. 252 s. ISBN 978-0986073144, s. 90-108.
48. ONLINE FOCUS AUSLAND. (2015): Die Krise in der Ukraine. In *Online Focus Ausland*. [Online.] [Citované 4. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.focus.de/politik/ausland/ukraine-krise>>.
49. OSCE. (2014): Protokol po itogam konsultacij Trjochstoronnej kontaktojnij gruppy odnositel'no sovmestnich šagov napravljennych na implementaciju Mirnogo plana Prezidenta Ukrajiny P. Porošenko i inicijativ Prezidenta Rossiji V. Putina. In *OSCE*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.osce.org/ru/home/123258?download=true>>.
50. PARSONS, R. (2014): Out of Control Oligarchs. Ukraine War Spreads Across Russian Border. 18. 7. 2014. In *Global Research Centre for Research on Globalization*. [Online.] [Citované 26. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.globalresearch.ca/out-of-control-oligarchs-ukraine-war-spreads-across-russian-border/5391891>>.
51. PETRAS, J. (2014): All-Out War in Ukraine: NATO's 'Final Offensive'. 21. 11. 2014. In *Global Research Centre for Research on Globalization*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.globalresearch.ca/all-out-war-in-ukraine-natos-final-offensive/5415354>>.
52. PETRO, N. N. (2014): The Real War in Ukraine: The Battle over Ukrainian Identity. 4. 12. 2014. In *The National Interest*. [Online.] [Citované 20. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://nationalinterest.org/feature/the-real-war-ukraine-the-battle-over-ukrainian-identity-11782>>.
53. REGNUM. (2015): Novaja cholodnaja vojna meždu Rossijej i SŠA – vserjoz i nadolgo: mnenije. 4. 3. 2015. In *Informacionnoje agentstvo Regnum*. [Online.] [Citované 5. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.regnum.ru/news/polit/1901821.html>>.
54. ROSE, G. (2014): *Crisis in Ukraine*. Washington: Council on Foreign Relations, 2014. 128 s. ISBN 978-0876095850.
55. RUHLE, M. – GRUBLIAUSKAS, J. (2015): Energy and hybrid war in the Ukraine crisis. 18. 2. 2015. In *Asia Times online*. [Online.] [Citované 26. 2. 2015.] Dostupné na internete: <http://www.atimes.com/atimes/Central_Asia/CEN-02-180215.html>.
56. SAKWA, R. (2015): *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. London: I. B. Tauris, 2015. 320 s. ISBN 978-1784530648.

57. SAVIN, L. (2015): Gibridnaja vojna. 27. 2. 2015 In *Informačno analitičeskij portal Geopolitika*. [Online.] [Citované 3. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://geopolitica.ru/article/gibridnaya-voyna#.VPI5du90zVI>>.
58. SEMENENKO, V. I. – RADČENKO, L. A. (2002): *Istorija Ukrajiny s drevnejšich vremion do našich dnei*. Izd. 3-e, ispravlennoje i dopolnennoje. Charkov: Torsing, 2002. 480 s. ISBN 9666700379.
59. SCHULLER, K. (2014): *Ukraine: Chronik einer Revolution*. Berlin: edition.fotoTAPETA, 2014. 208 s. ISBN 978-3940524294.
60. SCHNEIDER-DETERS, W. (2012): *Die Ukraine: Machtvakuum zwischen Russland und der Europäischen Union*. Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2012. 639 s. ISBN 978-3830531166.
61. SCHNEIDER-DETERS, W. – SCHULZE, P. W. – TIMMERMANN, H. (Hrsg.) (2008): *Die Europäische Union, Russland und Eurasien: Die Rückkehr der Geopolitik* Berlin: Berliner Wissenschafts-Verlag, 2008. 656 s. ISBN 978-3830514664.
62. SPIEGEL ONLINE POLITIK. (2014): Einsatz gegen Separatisten: Ukrainische Armee bekommt offenbar Unterstützung von US-Söldnern. 11. 5. 2014. In *Spiegel Online Politik* [Online.] [Citované 22. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.spiegel.de/politik/ausland/ukraine-krise-400-us-soeldner-von-academi-kaempfen-gegen-separatisten-a-968745.html>>.
63. STRUTYNSKI, P. (2014): *Ein Spiel mit dem Feuer: Die Ukraine, Russland und der Westen*. Berlin: Papyrossa, 2014. 216 s. ISBN 978-3894385569.
64. SUDLIANKOVÁ, N. (2014): Sudlianková: Válka na Ukrajině je souboj mezi oligarchy. 8. 9. 2014. In *Respekt*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://respekt.ihned.cz/c1-62756560-sudliankova-valka-na-ukrajine-je-souboj-mezi-oligarchy>>.
65. SYRUČEK, M. (2008): *Banderovci – hrdinové, nebo bandité?* Praha: Pražská vydavatelská společnost, 2008. 153 s. ISBN 978-8087027851.
66. ŠKVRNDA, F. (2014a): Vojna o Ukrajinu v kontexte vytvárania multipolárneho usporiadania moci vo svete. In *International Relations 2014*. Bratislava: EKONÓM, 2014. 567 s. ISBN 978-8022539807, s. 485-494.
67. ŠKVRNDA, F. (2014b): 15 rokov od ruského pochodu-výsadku na letisko Slatina pri Prištine. 16. 6. 2014. In *Nové slovo* [Online.] [Citované 2. 3. 2015.] Dostupné na internete: <http://www.noveslovo.sk/c/Patnast_rokov_od_ruskeho_pochodu_vysadku_na_letisko_Slatina_pri_Pristine>.
68. ŠMIGEL, M. (2007): *Banderovci na Slovensku 1945-1947 (Niektoré aspekty pôsobenia jednotiek Ukrajinskej povstaleckej armády na území krajiny)*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela., 2007. 196 s. ISBN 978-8080834838.
69. TEMPLIN, W. (2007): *Farbenspiele – die Ukraine nach der Revolution in Orange*. Osnabrück: Fibre, 2007. 240 s. ISBN 978-3938400227.

70. TIMTSCHENKO, V. (2009): *Ukraine - Einblicke in den neuen Osten Europas*. Berlin: CHRISTOPH LINKS VERLAG, 2009. 224 s. ISBN 978-3861534884.
71. UN NEWS CENTER. (2015): Ukraine death toll hits 6,000 amid ongoing fighting – UN. 2. 3. 2015 In *UN News Center*. [Online.] [Citované 4. 3. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=50215#.VPmduO90zIU>>.
72. UNITED NATIONS. (2015): Unanimously Adopting Resolution 2202 (2015), Security Council Calls on Parties to Implement Accords Aimed at Peaceful Settlement in Eastern Ukraine. In *United Nations Meetings Coverage and Press releases*. [Online.] [Citované 25. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.un.org/press/en/2015/sc11785.doc.htm>>.
73. WALLERSTEIN, I. (2013): Consequences of U.S. Decline. Commentary No. 364. 1. 11. 2013. In *Immanuel Wallerstein*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://iwallerstein.com/consequences-decline/#more-1699>>.
74. WALLERSTEIN, I. (2014a): The Geopolitics of Ukraine's Schism. Commentary No. 371. 15. 2. 2014. In *Immanuel Wallerstein*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://iwallerstein.com/geopolitics-ukraines-schism/#more-1737>>.
75. WALLERSTEIN, I. (2014b): Merkel and Putin: Ukrainian Diplomacy Commentary No. 384. 1. 9. 2014. In *Immanuel Wallerstein*. [Online.] [Citované 28. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://iwallerstein.com/merkel-and-putin-ukrainian-diplomacy/#more-1846>>.
76. WASHINGTON POST. (2014): Full text of President Obama's 2014 address to the United Nations General Assembly. 24. 9. 2014. In *The Washington Post*. [Online.] [Citované 23. 3. 2015.] Dostupné na internete: <http://www.washingtonpost.com/politics/full-text-of-president-obamas-2014-address-to-the-united-nations-general-assembly/2014/09/24/88889e46-43f4-11e4-b437-1a7368204804_story.html>.
77. WEHRSCHÜTZ, C. (2014): *Brennpunkt Ukraine: Gespräche über ein gespaltenes Land*. Viedeň – Graz – Klagenfurt: Styria, 2014. 240 s. ISBN 978-3222134746.
78. WILSON, A. (2014): *Ukraine Crisis: What It Means for the West*. New Haven: Yale University Press, 2014. 248 s. ISBN 978-0300211597.
79. YEKELCHYK S. (2007): *Ukraine: Birth of a Modern Nation*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 320 s. ISBN: 978-0195305463.
80. YUHAS, A. – JALABI, R. (2014): Ukraine's revolution and Russia's occupation of Crimea: how we got here. 5. 3. 2014. In *The Guardian* [Online.] [Citované 26. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.theguardian.com/world/2014/mar/05/ukraine-russia-explainer>>.

81. ZAJNAŠEV, J. (2006): Belovežskaja Pušča: čto eto bylo. 8. 12. 2006. In *Novyje izvestija*. [Online.] [Citované 26. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.newizv.ru/politics/2006-12-08/59817-belovezhskaja-pushha-chto-eto-bylo.html>>.
82. ZUESSE, E. (2014): How the Ukrainian Civil War Started. 26. 5. 2014. In *Global Research Centre for Research on Globalization*. [Online.] [Citované 26. 2. 2015.] Dostupné na internete: <<http://www.globalresearch.ca/how-the-ukrainian-civil-war-started/5383982>>.
83. ZŮNA, P. (2010): Kritický pohled na koncept hybridních válek. In *Vojenské rozhledy*, 2010, roč. 19, č. 3, s. 33-45.

INTERAKCIA AMERICKÉHO A EURÓPSKEHO SYSTÉMU PODNIKOVEJ KULTÚRY

ON INTERACTIONS BETWEEN AMERICAN AND EUROPEAN SYSTEMS OF CORPORATE CULTURE

*Marcel Kordoš*¹

Článok sa zaoberá interakciou amerického a európskeho (slovenského) systému podnikovej kultúry, definujúc základy podnikania a kultúry zamestnancov a opisujúc kultúrne rozdiely v rámci firiem, ako aj analýzou amerického systému podnikovej kultúry a jej porovnaním so slovenským modelom podnikovej kultúry. Analytická časť tejto práce je zameraná na deskripciu reálneho modelu amerického systému podnikateľského prostredia a jeho interakcie s európskym (slovenským) zamestnaneckým prostredím. V závere práce je realizovaná komparatívna analýza úspešnej symbiózy podnikateľského prostredia a zamestnaneckej kultúry americkej korporácie s európskou (slovenskou).

Kľúčové slová: podniková kultúra, interpersonálne vzťahy, patriotizmus, vnútorná komunikácia firmy, medzinárodné podnikanie.

The paper deals with the interaction between American and European (Slovak) systems of corporate culture. It defines the fundamentals of enterprise and employee culture and describes cultural differences within companies. The analytical part of the paper describes the American enterprise model and its interaction with European (Slovak) enterprise and employee environment. Finally, the paper identifies the elements needed for a successful symbiosis of foreign American company with European (Slovak) enterprise environment and employee culture.

---

¹ Ing. Marcel Kordoš, PhD. Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov, Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Študentská 2, 91150 Trenčín, Slovenská republika, e-mail: marcel.kordos@tnuni.sk.

(Faculty of Social and Economic Relations, Alexander Dubcek University of Trencin, Studentska 2, 91150 Trencin, Slovak Republic.)

Autor pracuje ako odborný asistent na Fakulte sociálno-ekonomických vzťahov Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne. Zaoberá sa problematikou globalizácie, významom inovácií a transnacionálnych korporácií vo svetovej ekonomike. Skúma aj obchodnú a regionálnu politiku Európskej únie.

Key words: corporate culture, interpersonal relations, patriotism, internal communication, international business.

JEL: F23, M14

1 ÚVOD

Firmy a podniky sa od seba odlišujú veľkosťou, zameraním a hlavne podnikovou kultúrou. Tá je v amerických a slovenských resp. európskych podnikoch odlišná. Firmy majú svoju vlastnú podnikovú kultúru, ktorá sa neustále mení a formuje. Každý zamestnanec by ju mal poznať skôr, ako sa v danom podniku zamestná a vedieť, či sa mu s ňou podarí stotožniť. Práve podniková kultúra môže ovplyvniť spokojnosť zamestnancov, ich motiváciu a všetky vzťahy na pracovisku.

Veľký dôraz v amerických a slovenských podnikoch sa kladie na komunikáciu, ktorá spolu s imidžom firmy a podnikovou kultúrou ovplyvňujú motiváciu svojich zamestnancov. Pomocou komunikácie si zamestnanci utvárajú názory a postoje k firme. Komunikácia tu prenáša informácie medzi nadriadenými a podriadenými, medzi zamestnancami navzájom a mala by fungovať v oboch smeroch. Ak funguje iba jednosmerne, čiže zamestnanci nemajú možnosť vyjadriť svoje názory, ich spokojnosť a výkony začnú klesať (Letovancová 2007, s. 24). Americké aj slovenské firmy sa snažia zabezpečiť rovnováhu medzi vnútorným prostredím a motiváciou zamestnancov prostredníctvom rôznych programov.

Článok sa zaoberá kultúrnymi rozdielmi v rámci firiem v prostredí medzinárodného podnikania, ako aj analýzou amerického systému podnikovej kultúry a jej porovnaním so slovenským modelom podnikovej kultúry. Cieľom príspevku je na základe komparatívnej analýzy reálneho modelu amerického podnikateľského prostredia a jeho interakcie s európskym (slovenským) zamestnaneckým prostredím určiť mieru úspešnej symbiózy resp. antagonizmu podnikateľského prostredia a zamestnaneckej kultúry americkej korporácie s európskou (slovenskou). Medzi použité metódy na dosiahnutie cieľa príspevku môžeme zaradiť metódy ako analýzu, syntézu, komparáciu a logickú dedukciu.

2 VZŤAH NÁRODNEJ A MEDZINÁRODNEJ PODNIKOVEJ KULTÚRY

Podľa viacerých autorov existuje niekoľko názorov na to, aký je vzťah medzi národnou a podnikovou kultúrou. Podnikové kultúry sú vnímané ako reprezentanti národnej kultúry t. j. formujú sa na základe kultúrnych vzorcov daných národnou kultúrou. V rámci jednej národnej kultúry môžeme nájsť veľmi odlišné podnikové kultúry, ktoré sú samostatné a nezávislé, majú svoj vlastný obsah, formu a silu (Lukášová 2004, s. 56). Existuje názorový prúd, ktorý uznáva, že v prostredí jednej národnej kultúry môžu vznikať veľmi rôznorodé podnikové kultúry, ale zároveň nepovažuje podnikovú kultúru za samostatný systém oddelený od národnej kultúry.

Vzťahy národnej a podnikovej kultúry musia predovšetkým riešiť podniky pôsobiace v rôznych častiach sveta. Existujú rôzne pohľady na to, akú koncepciu by mali medzinárodné podniky pri formovaní podnikovej kultúry vo svojich pobočkách zvoliť. Túto širokú škálu môžeme ohraničiť dvoma prístupmi. Na jednej strane, prístupom tzv. „univerzalistov“ a na druhej strane prístupom „kultúrnych relativistov“. *Univerzalisti* chápu princípy podnikovej kultúry ako všeobecne platné a nezávislé od konkrétnej národnej kultúry, v ktorej podnik existuje (Šigut 2004, s. 123). *Kultúrni relativisti* sa naopak domnievajú, že v rozdielnych národných kultúrach je nutné aplikovať rozdielne prístupy riadenia odpovedajúce danej národnej kultúre (Šroněk 2000, s. 47).

Podniková resp. zamestnanecká kultúra obsahuje svoje zásady, pravidlá a sociálne normy, ovplyvňujúce vzájomné spolužitie a vzťahy v určitom organizačnom spoločenstve. Môže byť vytvorená spontánne, alebo je výsledkom cieľavedomého pôsobenia. Rovnako, ako národná kultúra vzniká, mení sa a rozvíja sa v čase. Má prechodný charakter a je ovplyvňovaná podnikateľskými prioritami a dynamikou vonkajšieho prostredia (Kachaňáková 2008, s. 66). V organizáciách je niekoľko pravidiel, ktoré musia zamestnanci dodržiavať inak budú postihovaní za nesplnenie resp. porušenie svojich povinností. Konflikt dvoch národných (aj podnikových) kultúr sa môže vyskytnúť v rôznych situáciách, napríklad:

- v organizácii, kde pracuje osoba z iného štátu so svojou národnou kultúrou (napr. v rámci voľného pohybu osôb za prácou do západných krajín),
- v medzinárodnej organizácii, ktorá ma niekoľko pobočiek v rôznych štátoch,
- v obchodnom kontakte firiem z rôznych štátov sveta (Nový a kol. 1996, s. 21).

V prípade, ak ide o spojenie podnikov v rámci nášho územia, tiež treba zladať dve rozličné podnikové kultúry a odlišné formy a metódy vzájomnej komunikácie. Stret vzájomných kultúr sa nazýva multikultúrna situácia.

2.1 Zdroje podnikovej kultúry

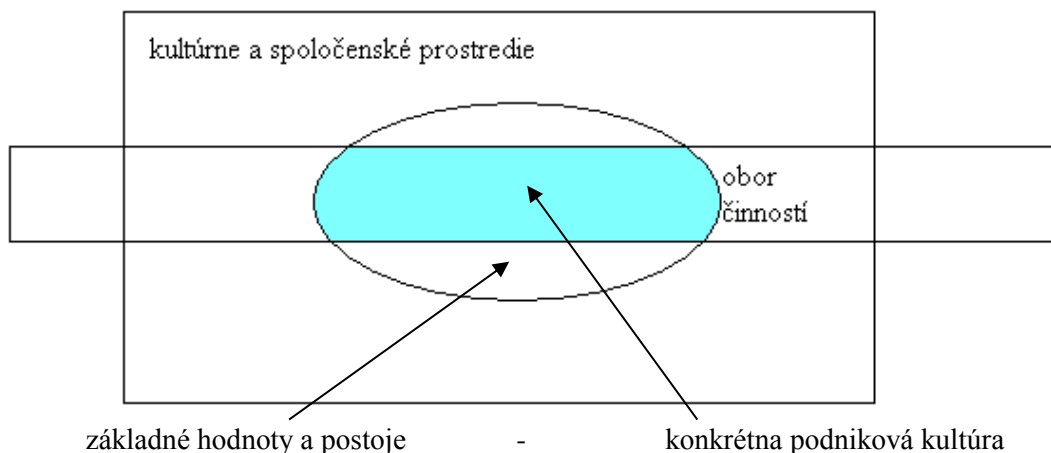
Jedinečným prvkom firemnej kultúry je firemná identita. Jej vznik je dlhodobý proces, ktorý možno znehodnotiť necitlivými zásahmi. Kultúra konkrétneho podniku sa formuje v určitom čase a za určitých podmienok. Niektoré z nich sú značne závislé od osoby podnikateľa – vedúceho organizácie a sú ovplyvniteľné. Dávajú mu možnosť určiť, akým smerom sa bude podniková kultúra vyvíjať (Brakman a kol. 2006, s. 236). Iné podmienky sú považované predovšetkým za dané – jednotlivcom ovplyvniteľné. Manažment podniku musí pri plánovaní koncepcie podnikovej kultúry brať do úvahy

všetky tieto podmienky. Je možné vymedziť tri základné zdroje, z ktorých sa podniková kultúra odvíja a je nimi determinovaná:

1. Širšie spoločenské a kultúrne prostredie, kde podnik pôsobí, tvorí najzákladnejší rámec pre formovanie podnikovej kultúry, vždy vyrastajúcej na základoch sociálnych noriem a postojov uznávaných v danej spoločnosti a nie je možné ju odtrhnúť od konkrétnej národnej kultúry (Hamilton a Wepster 2009, s. 311).
2. Odvetvie činností podniku a dané podnikateľské prostredie, špecifikácia odvetvia, v ktorom podnik kooperuje, spôsobuje, že podniková kultúra organizácie v danom odbore vykazuje obvykle viac zhodných rysov, než u podnikov z rôznych odvetví. Možné sú tieto dôvody:
  - v odvetví dominujú zamestnanci s výraznými vlastnosťami, ktoré daný odbor vyžaduje, napr. v obchodnom styku predpokladáme, že obchodný zástupca má potrebu presvedčať, priamo pôsobiť na zákazníka a ďalej odovzdávať svoje informácie,
  - na vytváranie kultúry v určitom odbore má vplyv aj skutočnosť, s akými skutočnosťami sa musí podnik v rámci svojej činnosti zapodievať, napr. je úzko spätý s médiami, čo od neho spoločnosť očakáva a pod.
3. Hodnoty, predstavy a základné postoje, sa prejavujú už pri výbere pracovníkov, keď uchádzačov okrem iného hodnotia podľa toho, nakoľko sa ich hodnoty a postoje zhodujú s hodnotami a postojmi organizácie a či sú prispôsobivé (Ott 1989, s. 97).

Obrázok 1: Zdroje podnikovej kultúry

Prameň: Ott (1989, s. 125).

2.2 Vplyv kultúrnych odlišností na podnik

Každá kultúra obsahuje všeobecne uznávané štandardy, ktoré determinovalo prostredie, v ktorom jej zamestnanci boli vychovaní. Tieto štandardy majú vplyv na chovanie zamestnancov podniku. Jedným zo štandardov je súbor pravidiel spoločenského styku, tzv. etiketa. Pod etiketou sa rozumejú pravidlá obliekania, stolovania, zdravenia a iné. V rôznych častiach sveta sa medzi ľuďmi uplatňuje odlišná etiketa, sú zaužívané odlišné normy, iné normy platia medzi mestským a vidieckym obyvateľstvom alebo medzi ľuďmi z rôznych spoločenských vrstiev.

V podnikateľskej oblasti sa etiketa vyznačuje rôznymi špecifikáciami a ich uplatňovanie môže byť významnejšie než v iných oblastiach. Týka sa to napríklad konania a správania na pracovisku, telefonického styku, rokovania s obchodným partnerom, porád atď. Je v záujme podniku, aby ovládal a využíval etiketu obchodného styku. Rozdiely v etikete je možné pozorovať pri zoznamovaní s inými kultúrami. Je nutné podotknúť, že aj keď sa rôzne kultúry môžu prostredníctvom etikety navonok prejavovať zhodne, kultúrne odlišnosti medzi nimi môžu byť omnoho väčšie. Riadiaci pracovníci medzinárodných ako i tuzemských podnikov by mali ovládať pravidlá spoločenského správania. Mali by pôsobiť aj na svojich spolupracovníkov, aby ich dodržiavanie považovali za samozrejmé. V súčasnom silne konkurenčnom prostredí je to totiž jeden z aspektov, ktorý významne ovplyvňuje postavenie každého podniku (Seknička 2001, s. 87).

2.3 Prienik kultúr na medzinárodnej úrovni

Vytváranie podnikovej kultúry by malo vychádzať z rozumného kompromisu nasledovných dvoch možností. V prvej možnosti vzniká kultúra spontánne, ako dôsledok prirodzeného správania zamestnancov. Druhá možnosť je kultúra ako výsledok systematických a cielene orientovaných aktivít riadiacich pracovníkov podniku. Existujú tri roviny podnikovej kultúry (Nový a Schroll-Machl 2005, s. 64):

- vzory základných predpokladov, hodnoty a postoje zamestnancov,
- hodnoty orientujúce jednotlivca v tom, ako sa správať, čo je prípustné, resp. neprípustné,
- symbolika, pomocou ktorej sa hodnoty sprostredkujú zamestnancom podniku.

Podniková kultúra výrazne ovplyvňuje pracovné konanie zamestnancov a súčasne spoluvytvára špecifický, originálny a neopakovateľný obraz firmy. Tá je potrebná na získanie vlastnej identity vo vzťahu k zákazníkom a ostatnému vonkajšiemu okoliu. Kvalitná podniková kultúra má nasledovné pozitíva (Nový a kol. 1996, s. 77):

- jednoznačná vnútorná komunikácia firmy,

- podniková kultúra je určitým všeobecným kritériom rozhodovania,
- stotožňovanie zamestnancov s podnikovými cieľmi a ich väčšia lojalnosť a motivácia.

Spojenie dvoch alebo aj viacerých národných a súčasne podnikových kultúr je typickou situáciou v medzinárodných firmách. Nastáva v týchto prípadoch:

- vybudovanie dcérskej spoločnosti – zastúpenia v inej krajine,
- prevzatie firmy v zahraničí,
- medzinárodná fúzia,
- spoločný podnik.

Dosiahnuť úspech znamená zrealizovať cestu k spoločnej podnikovej kultúre nasledovnými krokmi (Letovancová 2007, s. 44):

1. Analyzovať súčasný stav podnikovej kultúry partnerskej organizácie a preveriť si, či existujúca podniková kultúra umožňuje realizáciu podnikovej stratégie do budúcnosti.
2. Neanalyzovať odlišnosti, ale začať budovať na tom, čo majú obe kultúry spoločné.
3. Rešpektovať odlišné hodnoty druhej strany.
4. Vyhradiť dostatok času, priestoru a foriem na vzájomné vyjasňovanie, pochopenie, otvorenú komunikáciu formou spoločných stretnutí, zapájanie sa do spoločných projektov alebo riešiteľských tímov.
5. V personálnej oblasti dohliadať na potreby multikultúrneho prostredia firmy už pri výbere, ale aj pri motivácii, vzdelávaní, získavaní skúseností a akejkolvek ďalšej práci so zamestnancami.

V medzinárodnom prostredí a v medzinárodných korporáciách je nevyhnutné prekonávať nielen rozdiely národných, ale aj organizačných kultúr. Dôležité je uvedomiť si, že rozmanitosti prostredia, v ktorom medzinárodná organizácia podniká, musí zodpovedať aj vhodná vnútorná rôznorodosť. Nie vždy je snaha o nájdenie jednotných princípov fungovania celej organizácie tou najefektívnejšou cestou. Možno je to riešenie jednoduché, ale môže byť v rozpore s potrebami niektorých kultúrne odlišných súčastí celku.

3 CHARAKTERISTIKA AMERICKÉHO SYSTÉMU PODNIKOVEJ KULTÚRY

Americké spoločnosti ako zamestnávateľia robia všetko pre to, aby vytvorili také pracovné podmienky a prostredie, ktoré nabáda k vynikajúcim výkonom. Veľký dôraz kladú na osobnú zodpovednosť, vlastnú iniciatívu a samostatnosť každého zamestnanca (Lipková a kol. 2011, s. 241). Od zamestnancov očakávajú, že budú

poskytovať to najlepšie zo svojich znalostí a schopností, budú otvorení voči všetkému novému a sami budú iniciovať zmeny a inováciu, svoju prácu budú odovzdávať takým spôsobom, aby si zaslúžili dôveru svojich spolupracovníkov. Spoločnosti venujú pozornosť aj tomu, aby pre svojich pracovníkov vytvorili vhodné pracovné prostredie. Je pre nich dôležité, aby pracovali v atmosfére dôvery, s dobrou náladou a aby v prípade potreby vždy podali pomocnú ruku. Na základe empirického výskumu sa zistilo, že pre americký systém podnikovej kultúry sú príznačné tieto štandardy:

Rovnosť – Američania veria v rovnosť šanci a s ňou spojenú možnosť kariérneho postupu. Sú presvedčení o tom, že tvrdá práca prináša úspech. Z tohto dôvodu sú podstatným základom amerického práva zákony antidiskriminačného charakteru. Uprednostňujú rovnosť šanci a s tým spojenú možnosť ďalšieho profesionálneho postupu. Odmietajú diktátorské chovanie a podriaďovanie sa autoritám. Pracovníci na vedúcich postoch neuplatňujú donucovací štýl vedenia, ale ich prioritou je snaha motivovať svojimi nápadmi aj ostatných členov tímu. Považujú za neúčinné používanie rozkazov a nariadení, radšej používajú nepriame spôsoby vyjadrenia. Prejavom rovnosti je neformálnosť v osobnom styku, ako napr. oslovanie krstným menom a nepoužívanie vysokoškolských titulov. K zákazníkovi sa chovajú priateľsky a s veľkým rešpektom.

Orientácia na komunikáciu – podľa tohto kultúrneho štandardu sú Američania veľmi aktívni ako v súkromnej tak aj v profesionálnej oblasti. Dávajú prednosť praktickým záležitostiam pred ideálmi. Pri každej ich činnosti kladú veľký dôraz na výsledky a produktivitu. Vedúci pracovníci sú presvedčení, že je dôležité vytýčiť ciele pre svojich podriadených, na základe ktorých potom hodnotia, do akej miery boli splnené. Američania sa stavajú k budúcnosti pragmaticky a veria, že každý je schopný ovplyvniť svoju momentálnu situáciu, prípadne ju zmeniť k lepšiemu.

Pokoj – tento kultúrny štandard uvádza, že Američania nemajú tendencie k podrobnému plánovaniu svojich aktivít, pokiaľ to nie je nevyhnutné. Svoju pozornosť v prípade výskytu problému koncentrujú na možné spôsoby riešenia. Problémy riešia cestou pokusu a omylu, čo rozvíja ich kreativitu a odolnosť voči možnému výskytu rizík.

Orientácia na výkon – z tohto kultúrneho štandardu vyplýva, že Američania sú národom veľmi súťaživým a výkonným. Súťaživosť vedie k najlepším výsledkom a s ním spojený úspech motivuje a zvyšuje sebadôveru. Víťazom v súťaživosti nikto nezávidí, naopak, obdivujú ich. Na druhej strane, prijatie prehry uľahčuje presvedčenie, že sa človek učí na vlastných chybách a pracuje na sebe. To znamená, že človek konkuruje nielen ostatným, ale aj sebe. K základným nástrojom vedúcich pracovníkov preto patrí poskytovanie spätnej väzby. Snažia sa tým svojich podriadených motivovať k lepším výkonom. Pre Američanov je potreba spoločenského postavenia dôkazom ich zdatnosti (Dunning a Lundan 2008, s. 256).

Individualizmus – v tomto pojme sa kladie veľký dôraz na zodpovednosť, podnikavosť a nezávislosť. Každý jedinec pociťuje zodpovednosť za svoj vlastný život a pri rozhodovaní prejavuje túžbu po nezávislosti pri rozhodovaní. Individualizmus sa prejavuje pri pracovných rokovaníach, kde sa kladie veľký dôraz na názor pracovníkov, čiže každý sa má možnosť prejavovať a vyjadriť svoj názor. Za prejav firemného individualizmu sa považuje aj časté striedanie zamestnania. Vedúci pracovníci uplatňujú svoje nápady k určitému projektu a v rámci komplexnosti riešenia problémov a dodržiavania stanovených úloh a smerovania vyžadujú od svojich podriadených stotožnenie s ich predstavami a vysokú dávku motivácie.

Potreba sociálneho uznania – spätná sociálna väzba má pre Američanov veľký význam pri seba uplatňovaní. Človek túto väzbu poskytuje a očakáva tak isto priateľské hodnotenie. Tento prístup používajú aj v obchodnej sfére. Na odmietnutie reagujú veľmi citlivo a prikladajú veľkú váhu negatívnym odozvám. Pre Američanov sú náznaky podráždenosti a zlosti na verejnosti neprípustné. Snažia sa vyhýbať konfliktom a za súčasť úspechu považujú spoločenský úspech. Ten sa prejavuje v ich zdvorilom prístupe, ktorý zahŕňa dobrú náladu a priateľské správanie voči ostatným (Krajňáková a Vojtovič 2012, s. 45).

Minimalizovanie interpersonálnej dištancie – tento kultúrny štandard analyzuje vzťahy, ktoré Američania uzatvárajú s ostatnými jedincami. Ich vnútorné stránky osobnosti sú vo veľkej miere otvorené. Vďaka svojej otvorenosti a priateľskosti uzatvárajú kontakty ľahko a jednoduchšie. Na druhej strane pri rozhovoroch, ktoré sa týkajú osobných problémov a pocitov, sú veľmi zdržanliví, čím si chránia svoje súkromie. Modely vzťahov medzi osobami opačného pohlavia v tomto kultúrnom štandarde patria medzi najvýznamnejšie témy v profesionálnej sfére týkajúce sa sexuálneho obťažovania a diskriminácie zamestnancov (Ott 1989, s. 132).

Patriotizmus – ide o silný vlastenecký postoj prejavujúci sa z veľkej časti pýchou a úctou pred americkou (vlasteneckou) ústavou a demokraciou. Pociťujú hrdosť a od ostatných národov očakávajú rešpekt. Tento postoj posilňuje aj dlhodobý počet cudzincov túžiacich získať americké občianstvo.

V neposlednom rade zohrávajú veľkú úlohu historické okolnosti, ktoré majú rozhodujúci vplyv na vývoj kultúrnych štandardov nielen v USA, ale aj na Slovensku. Spojené štáty americké sú krajinou prisťahovalcov, ktorí v minulosti boli ovplyvnení najmä protestantským myslením. Tieto aspekty sa vo veľa smeroch prejavili už vo vyššie spomínaných kultúrnych štandardoch. Ako dobrý príklad slúži konfrontácia amerických prisťahovalcov s prostredím po ich príchode do USA, kde boli nútení rýchlo konať, aby prežili. Práve tu bol položený základ kultúrneho štandardu – orientácia na konanie. Základy ďalšieho kultúrneho štandardu – orientácia na výkon – sa formovali v snahe prisťahovalcov zvyšovať si životný štandard, čím sa pre nich stala práca veľmi atraktívna.

4 CHARAKTERISTIKA EURÓPSKEHO (SLOVENSKEHO) SYSTÉMU PODNIKOVEJ KULTÚRY

Na základe podobnosti všeobecných znakov európskeho resp. českého a slovenského systému podnikovej kultúry môžeme definovať kultúrne štandardy nasledovne:

Orientácia na vzťahy – tento štandard vystihuje skutočnosť, že slovenskí zamestnanci uprednostňujú vo vzájomnom pôsobení a komunikácii vzťahovú stránku pred vecnou stránkou. Vyhľadávajú osobné kontakty a oceňujú sympatie druhých. Pri komunikácii je ich snahou vytvárať čo najpríjemnejšiu atmosféru a už existujúce dobré vzťahy sa snažia utvrdzovať. Vo vzájomnej interakcii a komunikácii dávajú prednosť vzťahovému aspektu pred vecnou stránkou. V praxi to znamená, že konajúce osoby a vzťahy medzi nimi vnímajú silnejšie a významnejšie než pri vecnom obsahu správania. Pri tejto interakcii je snahou vytvárať príjemnú atmosféru a navzájom udržiavať dobré vzťahy (Cihelková a kol. 2009, s. 58).

Kontrola orientovaná na ľudí – je v našom systéme podceňovaná, pretože zamestnanci majú tendencie nedodržiavať všeobecné pravidlá v prospech zachovania si osobnej suverenity. Priateľstvo je pre nich zaväzujúce. Kladú veľký dôraz na konkrétne situácie a ľudské vzťahy a z toho plynúci dobrý pocit. Uprednostňujú teda kultúru orientovanú na ľudí.

Podceňovanie štruktúr/sklon k improvizácii – podľa tohto kultúrneho štandardu zamestnanci pociťujú systém plánovania ako ich osobné obmedzovanie. V mnohých prípadoch zaujmú k plánovaniu skeptický postoj, často ho dokonca ignorujú. Predpisy a normy sú považované za zbytočné a brániace dosiahnutiu rýchleho výsledku. Radi konajú improvizovane, čo vnímajú ako svoj vnútorný pocit určitej slobody. Skôr principiálne prejavujú nedôveru a pochybnosti ku všetkému neznámemu.

Simultánnosť – tento kultúrny štandard opisuje fakt, že zamestnanci radi venujú čas súčasne viacerým činnostiam naraz. Často si mylia poradie priorit jednotlivých činností s dôverou vo svoje improvizované schopnosti. Len veľmi neradi prichádzajú o svoje eventuálne príležitosti, a preto sú ostražití a bdeli. Bez určitého tlaku vykazujú len veľmi nízku mieru cieľavedomosti.

Vzájomný prienik rôznych oblastí života a aspektov osobnosti – podľa tohto kultúrneho štandardu sa slovenská kultúra vyznačuje difúziou. Takmer vo všetkých sociálnych situáciách v nej dochádza k prelínaniu aspektov emocionálnosti a racionálnosti, súkromného a pracovného života, formálnych i neformálnych štruktúr. Slováci posudzujú túto komplexnosť svojho života ako prejav osobnej spoľahlivosti a úprimnosti (Harakaľová 2014, s. 64).

Premenlivá sebaistota – sebavedomie a sebaistota u našich zamestnancov podliehajú veľkým výkyvom. Na jednej strane balansujú medzi skromnosťou a úmyselným sebaopodceňovaním, na druhej strane, sa správajú príliš sebavedome. Niekedy sa zase správajú pokorne, inokedy dávajú najavo prevahu nad ostatnými.

Vyhýbanie sa konfliktom – zamestnanci neradi diskutujú o svojich problémoch, rozhovory na uvedenú tému považujú za nepríjemné, a preto sa im radšej vyhýbajú. Tvrdia o sebe, že nevedia viesť tvrdé diskusie. Preferujú možnosť konfliktom sa vyhnúť, než sa do nich pustiť. Ale v prípade, že sa do nejakého konfliktu predsa len dostanú, snažia sa naň čím skôr zabudnúť, predstierať, že vlastne žiaden neexistuje. V prípade, že dôjde k analýze problému a už neexistuje možnosť sa mu vyhnúť, tak ho najčastejšie riešia písomnou formou. Zo situácie, kde vnútorný konflikt prerastie do konfliktu otvoreného, ich konfrontačné správanie môže spôsobiť aj definitívne narušenie vzťahu (Havierniková 2013, s. 51).

Komunikačný kontext – je pre našich zamestnancov charakteristický, to znamená, že ich komunikácia obsahuje nepriame informácie. Pracujú s neverbálnymi signálmi, ktoré treba vyvodiť z celkového obsahu, pretože sú nevyhnutným prvkom pochopenia daného nariadenia. Z tohto dôvodu považujú svoje vyjadrovanie za diplomatické.

Podľa autorov spomínané kultúrne štandardy do istej miery ovplyvnili mnohé historické okolnosti. Rozhodujúce boli udalosti, napríklad okupácia nacistickým Nemeckom, habsburská monarchia a napokon obdobie diktatúry komunistickej strany. Všetky tieto historické okolnosti istým spôsobom ovplyvnili správanie slovenského národa a jeho identitu. V porovnaní s kultúrnymi štandardmi Spojených štátov amerických je možné pozorovať evidentné rozdiely.

Opatrenia týkajúce sa organizácie práce a podmienok výkonu práce na úrovni zamestnávateľskej organizácie v krajinách Európskej únie sú významným prvkom vo vzťahu k zosúladovaniu pracovného a súkromného života zamestnancov. Väčšina odborníkov na túto problematiku sa zhoduje v tom, že pracovná flexibilita znamená pružnú reakciu zamestnávateľov na meniace sa ekonomické podmienky a prispôbovanie riadenia ľudských zdrojov trhu pracovnej sily. Flexibilita v pracovnom prostredí je teda prejavom snahy zamestnávateľov udržať si konkurencieschopnosť, a súčasne odráža úsilie zamestnancov o nastavenie harmonickej rovnováhy medzi prácou a osobným životom. Využívanie rôznych opatrení v oblasti organizácie práce a podmienok výkonu práce sa považuje za neoddeliteľnú časť modernizácie trhu práce, a tiež za efektívne riešenie súčasných problémov trhu práce (vzrastajúca nezamestnanosť, klesajúci počet pracovných miest, potreba celoživotného vzdelávania a rozvoja kvalifikácie a pod.). Pre organizácie v EÚ je hlavnou motiváciou podpora produktivity a efektivity podnikovej/organizačnej činnosti, udržanie si kvalitných a lojálnych zamestnancov a zvýšenie ich profesijného rozvoja, pracovného nasadenia a výkonnosti.

V štátoch EÚ v posledných desaťročiach smerujú aktivity mnohých subjektov k tomu, aby zamestnávateľia vo väčšej miere zohľadňovali aj rodinné zázemie svojich zamestnancov a zamestnankýň, ich rodinné povinnosti, problémy a záväzky. Takéto opatrenia, ako sa ukazuje, vedú v konečnom dôsledku nielen k zvýšenej spokojnosti

zamestnancov, ale aj k zvýšeniu produktivity práce a pozitívnejším výsledkom firiem, ktoré ich uplatňujú. Tým sa táto problematika stáva jedným z nástrojov budovania konkurencieschopnosti firiem. Z hľadiska organizácie práce a podmienok výkonu práce ide o hľadanie optimálnych spôsobov, ako zaistiť organizačné činnosti s ohľadom na vnútorné podmienky, vonkajšie prostredie (napr. konkurenčné organizácie), trh práce (t. j. kvalifikácia, kvalita a dostupnosť zamestnancov) a jeho rigiditu. Je možné pozorovať, že tu ide o podnet vo vzťahu k zamestnávateľom na rozvíjanie opatrení týkajúcich sa organizácie práce a podmienok výkonu práce.

Na Slovensku sa ešte stále relatívne malé percento zamestnávateľov intenzívnejšie venuje podpore harmonizácie pracovného a rodinného života svojich zamestnancov. Pracovná flexibilita sa veľmi nevyužíva, ale očakáva sa, že progresívni zamestnávatelia jej význam čoskoro pochopia a začnú ju väčšmi využívať, a to v súlade s potrebami a preferenciami svojich pracovníkov.

5 KOMPARÁCIA AMERICKÉHO A EURÓPSKEHO (SLOVENSKEHO) SYSTÉMU PODNIKOVEJ KULTÚRY

Z porovnania predchádzajúcich častí môžeme konštatovať, že slovenské kultúrne štandardy sú vo väčšine prípadov odlišné od amerických štandardov. Najväčší rozdiel badáme v sebaistote porovnávaných kultúr. Tak ako sme už spomínali, sebaistota slovenských zamestnancov podlieha veľkým výkyvom. Američania sú, naopak, sebaistí, iniciatívni a úspech nevnímajú len ako určitú možnosť. Ďalším odlišným prvkom je neochota Slovákov prijímať zodpovednosť za výsledky svojej práce a naopak Američania kladú veľký dôraz na osobnú zodpovednosť, vlastnú iniciatívu a samostatnosť. Do spoločného znaku americkej a slovenskej podnikovej kultúry môžeme zahrnúť aj snahu vyhnúť sa konfliktom. Obidve kultúry sa snažia pracovať tak, aby neprišli do konfliktu či už v kolegiálnych vzťahoch alebo s vonkajším prostredím. Spoločným znakom oboch kultúr je ich orientácia na vzťahy, ktoré sú predpokladom dobrej komunikácie a spolupráce. Čo je hlavným znakom dobre fungujúcej organizácie.

V rámci naplnenia stanoveného cieľa ďalším krokom je porovnať americký a slovenský systém podnikovej kultúry v spoločnosti Johnson Controls a HBP, a.s. Prievidza pomocou SWOT analýzy, prípadne zistiť, ktorý systém fungovania podnikovej kultúry v jednotlivých spoločnostiach je lepší. Poukážeme na ich silné a slabé stránky, príležitosti a hrozby.

Tabuľka 1: Americký systém podnikovej kultúry v spoločnosti Johnson Controls
(pomocou uplatnenia niektorých parametrov metódy SWOT)

<p><i>Silné stránky:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -neustály rozvoj individuálnych a skupinových schopností -metóda vzdelávania „learning by doing“ -poskytovanie zahraničných stáží, letné stáže -prax pre študentov -zameranie sa na zamestnávanie absolventov škôl -štipendiá pre študentov -prezentácie na školách -pobočky po celom svete -projekty zamerané na pomoc v regiónoch -vytvorené dobré pracovné prostredie na rozvoj výkonu a tímovej práce -pomoc študentom pri písaní záverečných prác 	<p><i>Slabé stránky:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -nízka miera tolerancie -domáci spotrebitelia uprednostňujú domáce služby a výrobky -neetické chovanie obchodných spoločností -neformálne vzťahy na pracovisku -nedostatok pracovných príležitostí na lepšie pozície
<p><i>Príležitosti:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -využívanie moderných metód riadenia -zvýšenie produktivity -zníženie rizika pracovnoprávných sporov -školenia zamestnancov v oblasti etiky a dodržiavania zákonov -podpora firemnej kultúry -vznik nových pracovných miest -lepšie postavenie na zahraničnom trhu 	<p><i>Hrozby:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -úbytok vysokokvalifikovanej pracovnej sily -nedostatok finančných prostriedkov -zvyšujúca sa konkurencia -zmena postavenia na trhu -investície založené na lacnej pracovnej sile -nárast pracovnej migrácie

Prameň: Vlastné spracovanie.

Tabuľka 2: Slovenský systém podnikovej kultúry v spoločnosti HBP, a.s. Prievidza
(pomocou uplatnenia niektorých parametrov metódy SWOT)

<p><i>Silné stránky:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -príjemné pracovné prostredie -dobrý pracovný kolektív -ponuka viacerých vzdelávacích programov -sieť kultúrnych inštitúcií a športových zariadení -relatívne nízka miera nezamestnanosti -vysoká miera mobility pracovnej sily -dominantnosť počtu súkromných podnikov -prednášky manažérov na vysokých školách -realizovanie nadácií -spolupráca so školami pri absolvovaní praxe -zamestnávanie zahraničných zamestnancov 	<p><i>Slabé stránky:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -zvyšované a nedostatočne uspokojované nároky na služby sociálnej a zdravotnej starostlivosti -určitá miera závislosti zamestnanosti niektorých podnikov od iných -strata časti ľudského kapitálu migráciou -nedostatočná ponuka alebo dopyt po špecializovanom stredoškolskom vzdelaní -nedostatok voľných pracovných miest
<p><i>Príležitosti:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -zvyšovanie podnikateľskej aktivity -moderné prístupy k technológiám -zlepšenie zdravotnej starostlivosti -motivačné programy pre zamestnancov -výučba cudzích jazykov -praktizovať zahraničné stáže -zameranie sa na inovácie -vznik nových pracovných miest 	<p><i>Hrozby:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> -hrozba prepúšťania zamestnancov -nedostatočná schopnosť podnikateľských subjektov vytvárať pracovné miesta -migrácia nových pracovných síl do zahraničia -úbytok vysoko kvalifikovanej pracovnej sily -zahraničná konkurencia -nedostatok finančných prostriedkov

Prameň: Vlastné spracovanie.

Na základe získaných informácií sú v tabuľke 3 porovnané vybrané hodnoty podnikovej kultúry reprezentatívnych firiem oboch podnikových kultúr Johnson Controls a HBP, a.s. Prievidza.

Tabuľka 3: Komparácia Johnson Controls a HBP, a.s. Prievidza

	<i>Johnson Controls</i>	<i>HBP, a.s.</i>
Hodnoty spoločnosti	<ul style="list-style-type: none"> - spokojnosť zákazníkov - integrita - zapojenie zamestnancov - udržateľnosť 	<ul style="list-style-type: none"> - inovácie - orientácia na zákazníka - flexibilita - vysoké pracovné nasadenie
Vzdelávanie	<ul style="list-style-type: none"> - odborné konferencie - účasť na jazykových kurzoch - programy zvyšovania spôsobilosti 	<ul style="list-style-type: none"> - interné vzdelávanie vlastnými odborníkmi - zahraničné a tuzemské školenia - výučba cudzích jazykov
Spolupráca so školami	<ul style="list-style-type: none"> - letné študentské stáže - vzdelávací Trainee program - „learning by doing“ 	<ul style="list-style-type: none"> - prezentácie na školách - stredoškolská prax - študentské organizácie
Benefity	<ul style="list-style-type: none"> - odmena pri príležitosti jubilea - odmena za odpracované roky - príspevok na dovolenku - športové dni - rehabilitácia a rekreácia - letné tábory - vianočné večierky 	<ul style="list-style-type: none"> - športové programy - relaxačné podujatia - rekondičné pobyty - vernostné programy - príspevok na rekreáciu - príspevok na zdravotnú starostlivosť - odmena za odpracované roky

Prameň: Vlastné spracovanie.

6 ZÁVER

Sumarizujúc na základe získaných výsledkov je možné konštatovať, že vo svete neexistuje univerzálna podniková kultúra, ktorá by vyhovovala každému. To je napríklad tiež dôvod, prečo sa pri výbere zamestnania uchádzači riadia aj podľa podnikovej kultúry. Obzvlášť cenenou hodnotou je osobná sloboda, človek je iniciatívny a má chuť sa seberealizovať v práci. Zachádzanie s podnikovou kultúrou sa môže stať veľmi mocným nástrojom pracovnej motivácie, ktorý môže mať vplyv i na úspech či neúspech podniku. Správnym uplatňovaním podnikovej kultúry je možné znížiť fluktuáciu a zvýšiť efektivitu firmy. Výskumy preukázali, že výkonné organizácie sa vyznačujú dynamickou kultúrou firmy s charakterom učiacej sa firmy, s orientáciou zameranou na zákazníkov, zamestnancov a ďalšie externé zainteresované skupiny. Podniková kultúra dáva firme identitu, zároveň však komunikačné aktivity

firmy smerujúce k verejnosti pôsobia i na zamestnancov a ich vnímanie. Preto treba posilniť hrdosť zamestnancov na príslušnosť k firme, čo eventuálne povedie i k posunu u podnikovej kultúry.

V predkladanom príspevku sme pomocou SWOT analýzy skompletizovali vnútorné silné a slabé stránky spoločností, ich vonkajšie príležitosti a hrozby. Silné stránky tvoria pozitívne podmienky, ktoré umožňujú získať prevahu nad konkurenciou. Je dobré ich udržiavať, ale aj neustále zdokonaľovať, aby pribúdali a aby tak spoločnosti dosahovali lepšie postavenie na trhu. Odkryli sme aj slabé stránky, ktoré tvoria negatívne podmienky spoločností a ktoré môžu viesť k nižšej výkonnosti. Spoločnosti by sa preto mali venovať odstráneniu týchto slabých stránok, ktoré robia podnik zraniteľným, čím môžu prispieť k väčšej spokojnosti svojich zamestnancov a k zvýšeniu ich výkonu.

Príležitosti predstavujú budúce podmienky, ktorými sa môžu neutralizovať hrozby podniku. Pomocou príležitostí dávame spoločnostiam určité návody, ktoré zvýšia konkurencieschopnosť ich podniku, rastúci počet zákazníkov a spokojnosť zamestnancov. Hrozby varujú spoločnosti pred nepriaznivými externými podmienkami, ktoré môžu sťažiť systém fungovania podnikovej kultúry a schopnosť firmy konkurovať.

Nedá sa jednoznačne povedať, či je americký alebo slovenský systém podnikovej kultúry lepší, pretože obidve spoločnosti majú rovnaký počet silných aj slabých stránok. HBP, a.s. Prievidza ako aj spoločnosť Johnson Controls osobný a pracovný rozvoj zamestnancov realizujú množstvom vzdelávacích programov. Snažia sa poskytovať všetkým svojim zamestnancom príjemné pracovné prostredie, zabezpečovať efektívne fungovanie systému podnikovej kultúry a vytvárať tak imidž, ktorý pomáha budovať dobré meno spoločnosti.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. BRAKMAN, S. a kol. (2006): *Nations and firms in the global economy - an introduction to international economics and business*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. ISBN 978-0-521-54057-5.
2. CIHELKOVÁ, E. a kol. (2009): *Světová ekonomika. Obecné trendy rozvoje*. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-155-0.
3. DUNNING, J. H. – LUNDAN, S.M. (2008): *Multinational Enterprises and the Global Economy*. Cheltenham: Edward Elgar, 2008. ISBN 978-1-84720-122-5.
4. HAMILTON, L. – WEPSTER, P. (2009): *The International Business Environment*. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-921399-3.

5. HARAKALOVÁ, L. (2014): Odborné vzdelávanie v kontexte sociálnej politiky EÚ. In *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2014*. Bratislava: EKONÓM, 2014. ISBN 978-80-225-3886-2, s. 162-167.
6. HAVIERNIKOVÁ, K. (2013): Klastre. In *Teoreticko-metodologické aspekty merania ekonomickej výkonnosti klastrov v Slovenskej republike*. Trenčín: TnUAD, 2013. ISBN 978-80-8075-619-2, s. 77-97.
7. HBP, a.s. Prievidza. (2014): Interné materiály.
8. JOHNSON CONTROLS. (2014a): Interné materiály. Milwaukee.
9. JOHNSON CONTROLS. (2014b): Interné materiály. Trenčín.
10. KACHAŇÁKOVÁ, A. (2008): *Podniková kultúra*. Bratislava: EKONÓM, 2008. ISBN 978-80-225-2424-7.
11. KRAJŇÁKOVÁ, E. – VOJTOVIČ, S. (2012): Význam ľudského kapitálu a kreatívnych klastrov v rozvoji regiónu. In *Sociálno-ekonomická revue*, 2012, roč. 10, č. 1, s. 76-83.
12. LETOVANCOVÁ, E. (2007): *Psychológia v manažmente*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2007. ISBN 978-80-223-2307-9.
13. LIPKOVÁ, E. a kol. (2011): *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: Sprint, 2011. ISBN 80-88848-54-7.
14. LUKÁŠOVÁ, R. (2004): *Organizační kultúra*. Praha: Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0648-2.
15. NOVÝ, I. a kol. (1996): *Interkulturální management*. Praha: Grada Publishing, 1996. ISBN 80-7169-260-3.
16. NOVÝ, I. – SCHROLL-MACHL, S. (2005): *Spolupráce přes hranice kultur*. Praha: Management Press, 2005. ISBN 80-7261-121-6.
17. OTT, J. S. (1989): *The Organizational Culture Perspective*. Chicago: The Dorsey Press, 1989. ISBN 02-5606-319-2.
18. SEKNIČKA, P. a kol. (2001): *Úvod do hospodářské etikety*. Praha: ASPI Publishing, 2001. ISBN 80-85963-40-X.
19. ŠIGUT, Z. (2004): *Firemní kultúra a lidské zdroje*. Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-7357-046-7.
20. ŠRONĚK, I. (2000): *Kultura v mezinárodním podnikání*. Praha: Grada Publishing, 2000. ISBN 80-247-0012-3.

TOKY PRIAMÝCH ZAHRANIČNÝCH INVESTÍCIÍ DO AFRIKY: PREHĽAD A SÚČASNÉ TRENDY

FOREIGN DIRECT INVESTMENT INFLOWS TO AFRICA: OVERVIEW AND CURRENT TRENDS

*Eva Kovářová*¹

Z dlhodobého hľadiska je Afrika svetovým regiónom s najnižšou úrovňou príjmu. Ide o jednu z najzaostalejších častí svetovej ekonomiky s malým podielom na svetovom HDP a nízkym vplyvom na svetové ekonomické dianie a poriadok. Väčšina obyvateľov trpí nemožnosťou uspokojenia základných ľudských potrieb. V súčasnosti však mnohé africké krajiny zaznamenávajú vysoký rast HDP a prílev priamych zahraničných investícií. Cieľom predkladaného článku je analyzovať súčasnú ekonomickú situáciu na africkom kontinente, preskúmať determinanty prílevu priamych zahraničných investícií do Afriky a ich súvislosť s ekonomickým rozvojom. Výsledky nášho výskumu poukazujú na existenciu vzťahu medzi rastom HDP a prílevom PZI, pripúšťajú však, že hospodársky rast zatiaľ nemal väčší vplyv na zlepšenie životných podmienok obyvateľov Afriky.

Kľúčové slová: Afrika, subsaharská Afrika, prílev PZI, hrubý domáci produkt, rast, životné podmienky.

Africa has in the long-term been the lowest-income and the most underdeveloped region of the world economy with a marginal share in world GDP and influence on the international economic order. Most of its inhabitants suffer from a lack of basic human needs. However, nowadays some African countries are seeing rapid GDP growth and increasing FDI inflows for various reasons. The aim of this paper is to present the current economic situation in Africa and to examine its FDI inflows and their relations to economic progress in Africa. The paper's conclusions, based

---

¹ Ing. Eva Kovářová, Ph.D., Department of European Integration, Faculty of Economics, VŠB-Technical University of Ostrava, Sokolská 33, Ostrava, Czech Republic, e-mail: eva.kovarova@vsb.cz.

Eva Kovářová has been an academic staff member of the Faculty of Economics, VŠB-TU Ostrava, since 2009. The main areas of her research interests include economic dimension of globalization, position of developing countries in the world economy and their integration cooperation (especially Africa's developing countries) and external economic relations of the European Union and developing countries.

especially on an analysis of foreign scientific papers and reports published by international organizations, indicate some forms of a relation between GDP growth and FDI inflows in Africa, but also admit that this positive economic progress has not yet had a greater impact on improving the living conditions of Africa's inhabitants.

Key words: Africa, Sub-Saharan Africa, FDI inflows, GDP, growth, living conditions of inhabitants.

JEL: F65, O11, O15

1 INTRODUCTION

Africa is the second largest continent and also the second most populous one – it has more than 1 billion inhabitants. Africa politically consists of 55 states. Due to some differences (economic, political, social, etc.), Africa is for analytical purposes usually divided into two parts: North Africa and Sub-Saharan Africa (SSA). Arab North Africa is more developed whereas the Sub-Saharan part has over the long-term been the least developed and the lowest-income region of the world economy, and includes the 34 least developed countries.² Although nowadays Sub-Saharan Africa is one of the most dynamically growing regions with increasing involvement in international economic relations, most of its inhabitants face insufficient satisfaction of basic human needs.

Since the 1970s, globalization tendencies have increased in the world economy. They are connected especially with the extensive and intensive growth in international trade and investment flows among countries leading to their increasing economic interdependence; with the weakening role of national states; with the increasing importance and power of transnational companies (TNCs) and their geographic extension all across the world.

Today, it is more than obvious that foreign direct investment (FDI) inflows help economic growth and can in some circumstances improve living conditions in developing countries. The aim of this paper is to present the current economic situation in Africa, examine its share in world FDI inflows, and describe their relations to economic progress in Africa. The conclusions of our paper are based on an analysis of significant amount of foreign literature focusing on FDI flows to Africa, and on a summarization, description, comparison and analysis of selected statistical data published or presented by some international organizations.

---

² The present list of LDCs contains 48 countries (for the year 2014). The list of LDCs is reviewed every three years by the United Nations Economic and Social Council in the light of recommendations by the Committee for Development Policy.

Hardly any serious publications which would be devoted to FDI inflows to Africa can be found in the Czech research area. This is quite surprising because “Southern” regions of the world economy are strengthening their economic position, now create more than half of the world’s gross domestic product (GDP) and their share in global trade and investment flows has grown significantly in the last decade. It is more than obvious that they have improved their position at the expense of traditional advanced economies.

Numerous interesting papers and publications focused on FDI inflows to Africa can be found if we look at foreign publication sources. They present this issue from various perspectives. A complex overview entitled *FDI in Africa: its performance, challenges and responsibilities* was presented by Dupasquier and Osakwe (2005). Asiedu (2006, p. 64) looked for answers to the question: *What are the determinants of FDI flows to Africa?* She operated with determinants such as the size of the country and its natural resources, and its governmental policy. In her earlier paper (Asiedu 2002, p. 108) she tried to find the reasons *why SSA has been relatively unsuccessful in attracting FDI*, and some of her results are still pertinent for several African countries.

Many papers that focus on more comprehensive circumstances of FDI can also be found. Lipsey (2004) analysed the effects of FDI on home- and host-country. Many scientists have focused on the impact of FDI on economic growth, such as Borensztein, Gregorio and Lee, (1998), Carkovic and Levine (2005), while Görg and Greenaway (2003) and Javorcik (2004) evaluated the effects of FDI on domestic firms. Blomström and Kokko (2003) presented some aspects of economics focused on FDI investment incentives.

The level of FDI inflows to Africa and their importance are also followed and evaluated by several international organizations, such as the International Monetary Fund (IMF), the United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) and the United Nations Economic Commission for Africa.

Our paper tries to highlight the main aspects connected with FDI inflows to Africa as an oft neglected region of the world economy. As Czech historian Klíma (2012) states, currently Africa is a region that influences economic, political, health and cultural trends in the world.

2 CURRENT ECONOMIC SITUATION IN AFRICA

Africa is the most underdeveloped region of the world economy. Current average per capita GDP of the whole region is 3,520 USD in purchasing power parity, according to the African Economic Outlook (2014). Important differences can be found

when we compare the level of this indicator among selected country groups and also if we compare North Africa³ and Sub-Saharan Africa (Table 1).

Table 1: GDP per capita (PPP, 2010-2014, current international dollars)

<i>Country group</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
Advanced economies	39,587	40,894	41,928	42,935	44,255
Emerging markets and developing countries	8,132	8,692	9,155	9,596	10,051
Middle East and North Africa	15,037	16,329	16,841	17,085	17,434
Sub-Saharan Africa	3,137	3,283	3,383	3,510	3,650

Source: IMF World Economic Outlook Database (October 2014).

Table 1 shows that the level of GDP per capita in Sub-Saharan Africa is very low; however, positive growth can be recognized during the period 2010-2014. For example, as Kovářová (2014) pointed out, in 2012 GDP per capita in “advanced economies” was 16 times and in “emerging markets and developing economies” 3 times higher than in Africa; whereas in 2003 it was 19 times, respectively 2 times higher. This fact shows that Africa is gradually catching up with the advanced economies. On the other hand, the whole group of emerging markets and developing countries grew faster than Africa.

Table 2: GDP based on share in world total (PPP, 2010-2014, per cent)

<i>Country group</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
Advanced economies	46.26	45.22	44.41	43.62	43.02
Emerging market and developing countries	53.74	54.78	55.59	56.38	56.98
Middle East and North Africa	7.12	7.00	6.93	6.87	6.81
Sub-Saharan Africa	2.87	2.94	2.96	3.01	3.06

Source: IMF World Economic Outlook Database (October 2014).

SSA’s share in the world GDP over the 2003-2012 period ranged from 2 to 3 %, which was the lowest share of all regions in the world economy. However, it is important to say that the share grew permanently over the period; in 2003 it was 2.16 % and in 2012 it was 2.94 %, and since 2013 it has been a little more than 3 % (see Table 2). Yet historically, according to Maddison (2008) Africa’s share in the

---

³ North Africa is presented by the International Monetary Fund as a country group within the Middle East region. Due to this, statistical data do not present the real situation in North Africa and data can be misleading for analyses of Africa. Therefore, in some cases we will use only data on Sub-Saharan Africa.

world GDP has fallen; the whole of Africa created 4.5 percent of world GDP in 1820, in 1950 3.8 %, in 1973 3.4 % and in 2003 it was only 3.2 percent.

The current economic marginality of SSA in the world economy is due to many reasons: adverse natural conditions, colonial history, development after decolonization, economic and political troubles in many African states during the 1980s and 1990s, when they suffered from very slow economic growth⁴ and political instability connected with civil wars.⁵ The economic situation started to change partly in the mid-1990s when SSA entered a new, more stable economic period due to the positive impacts of internal and external factors (such as political stabilization, better situation in the overall world economy, better development of world resource prices, increasing effectiveness of development assistance etc.). Since the early 2000s Africa's GDP has grown. Over the period 2001-2008 Africa was one of the fastest growing regions in the world economy. Most African countries have seen permanent annual growth of more than 5 % on average. Just like the rest of the world economy, Africa was (at the end of the first decade of the 2000s) affected greatly by the global crisis but the region recovered from it rapidly. Nowadays, Africa enjoys one of the highest GDP growths in the world economy (compare selected country groups in Table 3). But it is necessary to state that Africa's economic productivity is still very low. For more details on Africa's economic situation, see the paper by Kovářová (2014).

Table 3: GDP growth (2010-2014, annual, constant prices)

<i>Country group</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>	<i>2014</i>
World	5.43	4.14	3.37	3.28	3.31
Advanced economies	3.06	1.66	1.22	1.39	1.83
Emerging market and developing countries	7.48	6.20	5.08	4.74	4.43
Middle East and North Africa	5.53	4.47	4.85	2.30	2.56
Sub-Saharan Africa	6.93	5.09	4.36	5.06	5.06

Source: IMF World Economic Outlook Database (October 2014).

Table 3 clearly shows that GDP growth in Sub-Saharan Africa was 2 times higher than the growth in advanced economies in 2010 and it is expected to be nearly 3 times higher in 2014. Further growth in SSA will be faster than the average growth of the whole group of emerging markets and developing countries in 2014. This rapid

⁴ Maddison (2008) highlights that over the period 1820-1980, Africa's income per capita rose about 3.5 percent. It started to decline in the 1980s.

⁵ For example, the civil war in Rwanda (war between Hutu-controlled government and Rwanda Patriotic Front in 1990s) is one of the most well-known African conflicts that led inter alia to one of the most dreadful genocides in modern history in April 1994.

SSA growth has provoked a discussion on whether this growth is inclusive and sustainable or not.⁶

In its *Regional Economic Outlook: Sub-Saharan Africa* (2014) the IMF states that growth trends in most of SSA remain strong. The fastest growth is expected in low-income countries in the years 2014 and 2015, where growth will be around 6.5 %, while in some countries such as Chad, Democratic Republic of Congo or Mozambique it will be about 8 %. The global growth is expected to range from 3.3 % in 2013-2014 to 3.8 % in 2015 and China's growth is even expected to decline from 7.4 % in 2014 to 7.1 % in 2015 according to the same IMF report.

After analysing the present economic situation, it can be expected that Africa, especially its Sub-Saharan part, will attract foreign investors; indeed, nowadays it is a perspective destination for FDI inflows.

3 FOREIGN DIRECT INVESTMENT INFLOWS TO AFRICA: CAUSES AND CONSEQUENCES

Although nowadays the share of developing countries in FDI inflows and outflows has grown, it is necessary to state that the most FDI still comes from developed countries and most of them are allocated again in developed countries. This is connected with the lack of interest of foreign investors in developing countries, which was typical for the second half of the 20th century. This fact has wider circumstances and backgrounds. Many developing countries have a colonial history and the activities of TNCs were not invited in their economies. For example, Dupasquier and Osakwe (2005, p. 1) write that after gaining political independence in the 1960s, African countries “were very sceptical about the virtues of free trade and investment”. They were afraid of possible TNC control of whole sectors of national economies. Therefore, they tried to regulate the inflow of FDI. For example in the 1970s and 1980s several African countries imposed trade restrictions and capital controls as a part of their policy of industrialization based on import-substitution with the aim to protect immature domestic industries and to conserve scarce foreign exchange reserves (Dupasquier and Osakwe 2005).

---

⁶ Especially heavily dependence of some African countries on exports of natural non-renewable resources worries us. Primary natural resources traditionally experience volatile prices and their drop leads to shortfalls in state revenue (as we can see in oil-exporting countries in the second half of the year 2014). Further arguments for non-inclusivity and non-sustainability of current SSA growth are connected with low productivity of agriculture (its per capita agriculture output is only about 56 % of the global average but 2/3 of the labour force is employed in agriculture), deindustrialization (share of manufacturing in GDP fell from 15 percent in 1990 to 10 percent in 2008) and rapid urban growth (nowadays 40 % of inhabitants live in urban areas but in 2050 it will be 60 %, rapid urban population growth can promote current social tensions). For a further explanation, see the paper by Kovářová (2014).

Also, nowadays many African political authorities think that FDI can lead to a loss of political sovereignty, to the bankruptcy of domestic firms, the excessive exploitation of natural resources and environmental degradation. For some consequences we must say that their fear is justified (and confirmed by past experiences of some developing countries⁷). On the other hand, Africa needs investment for its development and it is more than obvious that domestic savings cannot generate enough free capital for them, therefore, FDI can fill the gap between domestic savings and investment requirements.⁸

Therefore, not only Africa but also most developing countries offer a wide range of investment possibilities for foreign investors and their share in total world FDI flows has increased gradually, especially since 1991, as Dupasquier and Osakwe (2005) point out.⁹ In 1980 developed countries attracted more than 86 % of total world FDI inflows but developing countries only 14 %. However, in 2010 the gap was only 4 percentage points, the share of developed countries in total world FDI inflows was 49 % percent and the share of developing countries was 45 % (for more details, see Table 4).

Table 4: FDI inflows to selected country groups (1980-2010, millions of USD)

<i>Country group</i>	<i>1980</i>	<i>1990</i>	<i>2000</i>	<i>2010</i>
World	54,069	207,362	1,413,169	1,408,537
Developing economies	7,469	34,762	264,543	637,063
Developed economies	46,576	172,525	1,141,588	696,418
Transition economies	24	75	7,038	75,056

Source: UNCTAD Handbook of Statistics (2013).

Africa has never been a major or important recipient of FDI. In 1980 its share was only 0.74 % of total world FDI inflows and 5.36 % of FDI inflows to developing countries. Its share even declined in 2000 (in comparison with 1980 and 1990) to 0.68 % of total world FDI inflows. In 2010 Africa attracted 3.09 % of total world FDI inflows, respectively 6.84 % of inflows to developing countries (author's own

⁷ There is some evidence that the activities of foreign oil firms in Nigeria have had adverse effects on the environment of the country.

⁸ Dupasquier and Osakwe (2005, p. 4) write that “SSA gross domestic savings as percentage of GDP fell from 21.3 % over the period 1975-84 to 17.4 % in the period 1995-2002. Furthermore, the gap between domestic savings and investment was -1.9 % of GDP over the period 1975-84 and -1.0 % of GDP during the period 1995-2002”.

⁹ Since the mid-1990s, a new phenomenon can also be identified: increase in the South-South investment, respectively mutual investment among developing countries. Gelb (2005, p. 200) estimates that these flows “rose from 4.6 billion in 1994 to an average of 54.4 billion between 1997 and 2000, equivalent to 36 % of total FDI inflows to developing countries”.

calculations based on UNCTAD 2013). Dupasquier and Osakwe (2005) try to identify the reasons behind Africa’s marginality in FDI inflows. As the most important they found “uncertainty” in the sense of political and macroeconomic stability and lack of political transparency. Asiedu (2006, p. 65) also examines the influence of several factors on FDI flows to Africa. She uses panel data for 22 SSA countries over the period 1984-2000. Her main results correspond with the well-known statement: “countries endowed with natural resources or having large markets will attract more FDI”. Factors such as infrastructure, well-educated labour force, macroeconomic and political stability, good investment policy, efficient legal system and less corruption promote FDI inflows to each country. Asiedu’s (2006) conclusions confirmed the results of many previous empirical and analytical studies because access to natural resources and market size are generally accepted as the main factors influencing location decisions of TNCs. Differences in the FDI inflows to African countries are clearly visible in Table 5.

Table 5: Distribution of FDI flows among African countries

<i>Range</i>	<i>Inflows</i>
Above \$3.0 billion	South Africa, Mozambique, Nigeria, Egypt, Morocco, Ghana and Sudan
\$ 2.0 to \$2.9 billion	Democratic Republic of Congo and the Congo
\$ 1.0 to \$ 1.9 billion	Equatorial Guinea, United Republic of Tanzania, Zambia, Algeria, Mauritania, Uganda, Tunisia and Liberia
\$0.5 to \$ 0.9 billion	Ethiopia, Gabon, Madagascar, Libya, Namibia, Niger, Sierra Leone, Cameroon, Chad and Kenya
\$0.1 to \$ 0.4 billion	Mali, Zimbabwe, Burkina Faso, Cote d’Ivoire, Benin, Senegal, Djibouti, Mauritius, Botswana, Seychelles, Malawi, Rwanda and Somalia
Below \$0.1 billion	Togo, Swaziland, Lesotho, Eritrea, Sao Tomé and Príncipe, Gambia, Guinea, Cabo Verde, Guinea-Bissau, Comoros, Burundi, Central African Republic and Angola

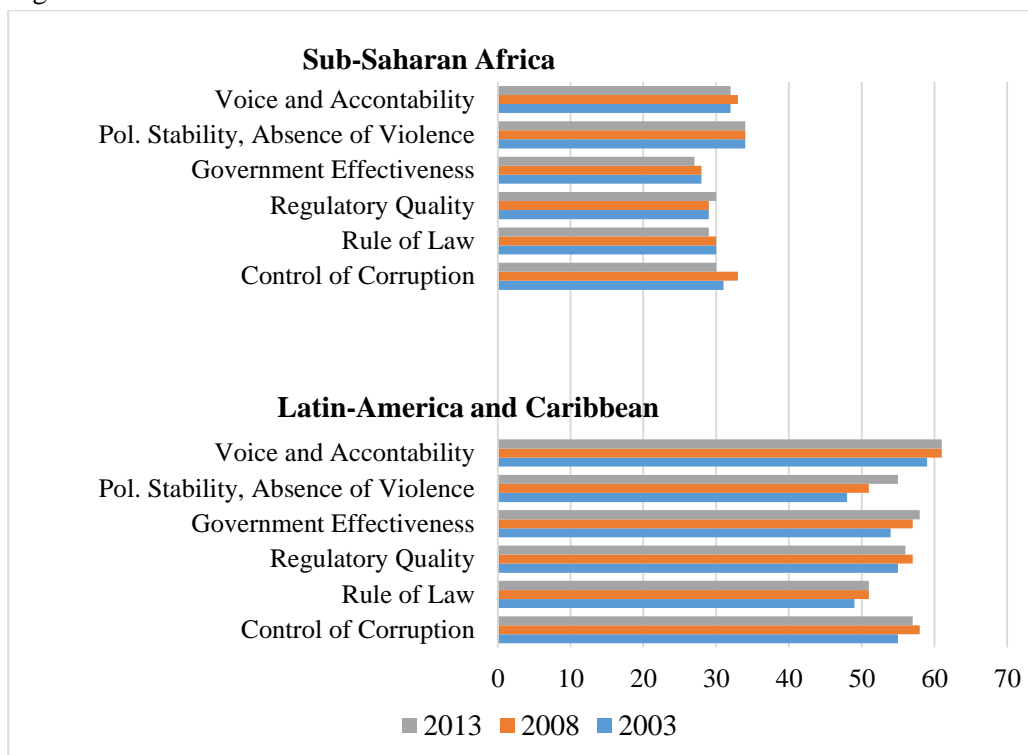
Source: UNCTAD World Investment Report (2014).

Note: Countries are listed according to the magnitude of their FDI flows.

For a demonstration of the level and quality of governance as well as political stability in SSA countries, we can use the Worldwide Governance Indicators (WGI), a project organized by the World Bank. This project tries to evaluate six dimensions of governance in 215 countries over the period 1996-2013. The dimensions included in the study are: Voice and Accountability; Political Stability and Absence of Violence/Terrorism; Government Effectiveness; Regulatory Quality; Rule of Law;

Control of Corruption. It is obvious that all the evaluated dimensions have consequences for FDI flows. In percentage value the indexes of the WGI range from 0 to 100 with higher values corresponding to better outcomes. If we compare SSA as a region with another developing region in the world economy – Latin America and the Caribbean, we can see that SSA still has a worse evaluation of the above mentioned dimensions than the second region. Also, improvement is slow, or even, as we can see in Figure 1, the value of some indicators has declined (e.g. dimension Government Effectiveness).

Figure 1: World Governance Indicators for SSA and Latin America and the Caribbean

Source: World Bank World Governance Indicators Project (2014).

In the 1990s, Africa’s economies were characterised by low growth rates of outputs per capita, small markets, poor infrastructure (telecommunication, transport, power supply and skilled labour force), and high protectionism, as Dupasquier and Osakwe (2005) state. But in the first decade of the 21st century many things changed in Africa’s national economies and remarkable progress is evident. For example, the openness of Africa’s economies was stimulated by several international activities such as the African Growth and Opportunity Act (introduced by the United States in 2000), the European Union initiative “Everything-but-Arms” (approved in 2001) and the July

2004 Package of the World Trade Organization focusing on reduction of trade barriers under the Doha Development Agenda. Numerous studies have confirmed that openness to trade has a positive impact on FDI flows. For example, the paper by Büthe and Milner (2008, p. 758) brings strong empirical support and confirmation of these two statements: first “belonging to the World Trade Organization increases inward FDI” and second “the greater the number of preferential trade agreements to which a country is a part, the higher is the inward flow of FDI”. Why? As they explain, some policies implying limited intervention of government in the economy (such as trade and financial policies promoting the openness of the economy) can be attractive for foreign investors. Of course, these liberal policies should be changed very quickly. A country’s entry into international trade agreements should increase the credibility of such policies in the present and future perspective. On the other hand, Asiedu (2002) shows that FDI flows to SSA are less responsive to changes in trade openness than FDI flows to other regions.

Table 6: Africa’s FDI inflows (1980-2010, millions of USD and per cent)

<i>Regional part of Africa</i>	<i>1980</i>		<i>1990</i>		<i>2000</i>		<i>2010</i>	
Eastern Africa	197	49.3	389	13.7	1,468	15.3	7,513	17.2
Middle Africa	353	88.3	-345	-12.1	1,503	15.6	6,119	14.0
Northern Africa	152	38.0	1,155	40.6	3,250	33.8	15,709	36.0
Southern Africa	132	33.0	93	3.3	1,269	13.2	2,265	5.2
Western Africa	-434	-108.5	1,553	54.6	2,131	22.2	11,977	27.5
All of Africa	400	100.0%	2,845	100.0%	9,621	100.0 %	43,583	100.0%
Sub-Saharan Africa excluding South Africa	267		1,738		5,876		28,708	
Africa’s share in total world FDI inflows	0.74		1.37		0.68		3.09	
Africa’s share in total FDI inflows to developing countries	5.36		8.19		3.64		6.84	

Source: UNCTAD Handbook of Statistics (2013), author’s own calculations.

Nowadays, increasing FDI inflows to Africa (which are evident from Table 6) can be explained by the improving economic and political situation, and also by the improving business climate. Morisset (2000) shows that strong economic growth and

aggressive trade liberalisation can be used to fuel interest from foreign investors. As an example of countries that have improved their business climate and undergone specific economic reforms (during the 1990s), she points out Mozambique. The success of Mozambique's strategy can be demonstrated by the fact that in 2011 and 2012, Mozambique attracted the second largest FDI inflows of all SSA countries, in 2012 it was 5,218 million USD (UNCTAD 2013).

Africa as a continent has large reserves of natural resources, especially oil, gold, diamonds and copper, cobalt, manganese, bauxite, chromium and platinum. Therefore, it attracts investors from "emerging market" economies hungry for raw materials; China's engagement in Africa is well known. China's entry to Africa was very rapid. China is nowadays a more important import partner for Africa than the United States. As Taylor (2006) points out, in 1999 the value of China trade with Africa was only 2 billion dollars, in 2004 it was 29.6 billion USD and in 2005 it reached 39.7 billion USD. According to Besada, Wang and Whalley (2008), trade between Sub-Saharan Africa and China increased over the period 2000-2007 from 7 billion USD to 59 billion USD and it grew at a rate of 30 % annually. Similar progress can be found in China-Africa investment relations. Besada, Wang and Whalley (2008) point out that China's FDI outward stock in Africa increased to 2.56 billion USD in 2006 from 49.2 million in 1990 and FDI outflows from China to Africa reached 520 million USD in 2007, up from 1.5 million in 1991.

The Chinese economy tries to satisfy its increasing demand for natural resources in Africa. Therefore, the number of investments is linked to securing strategic reserves of mineral resources for its industries. As noted by Besada, Wang and Whalley (2008), Chinese investors have established joint ventures with local African investors in a number of economic sectors, such as oil, agriculture, textile and light manufacturing. Chinese investors are also active in the reconstruction of Africa's infrastructure. Some examples of this involvement include reconstruction of roads in Mozambique, the purchase of a 70 percent stake in Zimbabwe's electricity generation facilities and a significant stake in its national railways.

A special category of FDI inflows are the so-called greenfield projects. Although it is generally assumed that the main investment is implemented in primary sectors in Africa, greenfield investment statistics by sectors of national economy show that manufacturing and services are the most attractive for investors. Moreover, the highest increase between 2012 and 2013 was achieved in the area of business services (growth of 275 %) and electricity, gas and water services (growth of 84 %; World Investment Report 2014). For more details, see Table 7.

Table 7: Structure of greenfield FDI projects by sectors of national economy (%)

<i>Sector</i>	<i>2012</i>	<i>2013</i>
Primary sector	15.76	10.70
Manufacturing	44.52	25.84
Services	39.72	63.46
Total	100.00	100.00

Source: UNCTAD World Investment Report (2014), author's own calculations.

Nine out of the ten largest greenfield FDI projects realized in the group of the least developed countries within the period 2003-2010 were located in Sub-Saharan Africa. Six of them were realized in one country – Angola, with one exception all of them were connected with primary resources such as coal, oil and natural gas. The investors came mainly from the United States, France and China (UNCTAD 2011). Generally, Africa's main greenfield investors came from developed countries – their share in the whole greenfield investment was nearly 51 % (30.4 % came from the European Union), then 25.8 % was realized as intraregional investment in 2013. Greenfield investment from Asia fell considerably – from 53.92 % to 25.76 % between 2012 and 2013. The main source of Asian greenfield investment was India. China's share was only 3.73 % in 2012 and 0.57 % in 2013 (author's own calculations based on the World Investment Report 2014). For the geographical distribution of investors, see Table 8.

Table 8: Geographical distribution of greenfield investment in Africa by number of projects (%)

<i>Investor's home region</i>	<i>2003-2008</i>	<i>2009-2013</i>
North America	18	13
Europe	44	41
China	3	3
India	4	6
Africa	10	18
Rest of world	21	19

Source: UNCTAD World Investment Report (2014).

Intraregional investment plays a very important role in Africa's growth. The most important intraregional investor is South Africa, which realized 3 % of all greenfield investment projects in Africa within the period 2003-2008 and 7 % within the period 2009-2013. Investments by Kenyan and Nigerian corporations are also very important and are realized especially in manufacturing and services.

The most recent World Investment Report (2014, p. 38) indicates a further increase in FDI inflows to Africa and identifies *regional market-seeking flows and infrastructure investments* as drivers of this growth. Investors continue to show interest not only in industries focused on natural resources but also in consumer-market-oriented sectors in consequence of the rising middle class in Africa. For sustainable and inclusive economic growth of Africa, investment in research and development (especially in agriculture) and innovations are critical, and nowadays some companies from the United States and Switzerland are promising to cooperate in their realisation.

Dupasquier and Osakwe (2005) tried to define all the possible positive effects of FDI inflows on Africa's economies. They claimed that:

- Additional capital brought by FDI can create new employment opportunities, directly and indirectly (through increased linkages with domestic firms), which can lead to higher economic growth.
- FDI can supplement domestic savings, the amount of which is too small which complicates the financing of investment projects. More projects can again lead to economic growth and development.
- Openness to FDI can enhance international trade and can support Africa's integration into the globalized world economy.
- Foreign firms, traditionally the biggest investors in research and development, can bring new technologies and skills to Africa's economies.
- Foreign firms can encourage efficiency of domestic firms and of the whole economy due to the increased degree of competition.

These statements by Dupasquier and Osakwe (2005) must be considered seriously because economic theory and empirical studies provide conflicting predictions about the growth effects of FDI, as Carkovic and Levine (2002) highlighted. They reviewed the results of other economists who pointed out that foreign investment can ease the transfer of technological and business know-how to poorer countries, and this transfer can be connected with spill-over effects for the whole host economy. As a result, we can say that FDI may boost the productivity of domestic firms and this should result in increased economic growth. In contrast, the same authors presented the opinion that "FDI in the presence of pre-existing trade, price, financial and other distortions will hurt resource allocation and [will lead to] slow growth" (Carkovic and Levine 2005, p. 196). The importance of FDI inflows as a channel for access to advanced technologies and advanced management skills for developing countries is also highlighted by Borensztein, Gregorio and Lee (1998, p. 133) but they also state that some economic distortions (such as protectionist trade policy) "may jeopardize the role of this transfer". The future development of Africa's

economy will be successful only if the effects of FDI on national economies and their GDP growth are long-term and positive.

4 GROWTH OF GDP AND FDI INFLOW: IMPACT ON QUALITY OF LIFE

Africa today faces rapid GDP growth and increasing FDI inflows. As was stated above, the link between economic growth and FDI inflows is not really clear. Some studies have confirmed the positive relation between these two economic categories but some other studies have countered that this statement is valid only “under certain conditions”. However, it is obvious that policy changes promoting FDI inflows to Africa have, as Asiedu (2006) highlighted, a direct impact on long-term economic growth; as a result, according to her opinion, African countries cannot do wrong if they implement such policies. In some circumstances, with the adoption of certain simplifications, we can say that GDP growth stimulates investors to invest in Africa, and of course policies influencing FDI inflows stimulate growth of GDP. However, the question is who gains from this growth? African inhabitants? In the economic theory it is generally known that GDP growth does not generate improvement in conditions for human development automatically. Africa’s reality shows us that this hypothesis is true and there is at least (ignoring all other factors) one argument for its confirmation: rapid population growth that is greater than progress in the creation of new employment possibilities. As Maddison (2008) has shown, over the period 1990-2003 the African population grew on average by 2.43 % annually (this was the highest level of all world economy regions) compared to the average annual world growth of 1.37 %. He expects a slowdown in the growth for the period of 2003-2030, but the expected rate of growth of 1.98 % would still be the fastest in the world.

The growing African population is connected with two different aspects: on the one hand it is a threat for future human development, food security and social stability, but on the other hand it brings big opportunities to Africa, in the sense of a young labour force. As the Economic Development in Africa Report (2013) shows, 29 percent of the world’s population aged 15-24 will live in Africa in 2050, because the number of African inhabitants in the working age is increasing on average by 15.3 million people every year. If this young population is well-educated, Africa will have an important advantage for location decisions of TNCs, in comparison with developed countries which will be solving problems with aging populations.

However, if the growing population is not accompanied by economic and social progress, this might promote social and political tensions and instability. From The Millennium Development Goals Report (2013) it is obvious that 48 percent of Sub-Saharan Africa’s inhabitants still live in absolute poverty, i. e. on less than 1.25 USD per day. As a measure of development in human well-being the Human

Development Index (HDI)¹⁰ can be used. This index has its constraints but can indicate quality of life in developing countries.

Table 9: Human Development Index of undeveloped world regions 1980-2013

<i>Year</i>	<i>Sub-Saharan Africa</i>	<i>South Asia</i>	<i>Latin America and Caribbean</i>
1980	0.382	0.382	0.579
1990	0.399	0.438	0.627
2000	0.421	0.491	0.683
2005	0.452	0.533	0.705
2008	0.457	0.560	0.726
2011	0.495	0.506	0.737
2013	0.502	0.588	0.740

Source: United Nations Development Programme (2014).

Comparing the level of HDI for three developing regions of the world economy we can see that SSA's quality of life is worse than in South Asia and Latin America, and its growth is very slow (evident from Table 9). As Kovářová (2014, p. 353) postulates, growth in GDP “still does not increase living standard of Africa's inhabitants”. An increase in SSA inhabitants' living conditions needs to be preceded by creation of new work opportunities for young people (this effect of Africa's FDI inflows is still marginal and the creation of new jobs insufficient), growth and strengthening of social spending on education, health care, investment in basic infrastructure and further political and economic stability.

5 CONCLUSION

Africa as a world region has a more important international impact than many people are willing to recognize or admit. Africa suffers from difficult and serious socio-economic problems. It is the most undeveloped region in the world economy. Its economic, political and social stability has always been fragile and uncertain. Africa is also home to more than 1 billion people, the majority of which still suffers from a lack of basic human needs.

Currently, Africa is one of the fastest growing regions of the world economy as far as GDP concerns, and the highest growth can be recognized in its previously lowest-income countries. In 2013, the world GDP growth was 3.28 %, while advanced

---

¹⁰ HDI is published annually by the United Nations Development Programme in the Human Development Report. It measures quality of life in three dimensions: life expectancy, education and income. The value of the index can range from 0 to 1. A higher value indicates a higher quality of life.

economies grew only by 1.39 %. Sub-Saharan Africa saw a GDP growth of 5.06 %. Some international organizations (e.g., the International Monetary Fund) highlight the unsustainability of this growth.

The current GDP growth is accompanied by higher FDI inflows to Africa. Africa has always been relatively marginalized in the sense of investment flows. However, nowadays economic, political and structural reforms have led to investors' interest in some African countries (Mozambique is quoted as an example). In 1980, Africa's share in the world FDI inflows was only 0.74 % and 5.36 % in FDI inflows to developing countries. In 2010, Africa attracted 3.09 % of total world FDI inflows and 6.84 % of inflows to developing countries. The total amount of FDI inflows to Africa was 43,583 million USD in 2010, where more than 60 % was located in its Sub-Saharan part, excluding South Africa.

The International Monetary Fund predicts a further increase in FDI inflows to Africa. FDI are realized not only in primary sectors of national economies but also in manufacturing and services; in infrastructure; in research, development and innovations. Growing intraregional FDI flows (a newly emerging trend in Africa) are important for Africa's economic independence on developed countries. These positive trends are a key for the further progress of Africa's involvement in the globalized world economy. As a positive aspect we state that investors' interest also promotes further economic and political reforms in some African countries, because only politically and economically stable countries are interesting for them.

We can only hope that the current economic progress will soon be transferred to an improvement in the living conditions of Africa's inhabitants, because its quality of life (measured by HDI) lags behind other developing regions defined by the World Bank. We have to add that improving quality of life also depends on solving the rapid population growth in Africa and strengthening social spending. Africa has waited for its economic chance for a long time (and maybe we – developed countries – are partly responsible for the length of this waiting). Africa deserves its chance. It is no doubt that a stable Africa will strengthen a stable world economy and vice versa.

REFERENCES:

1. AFRICAN ECONOMIC OUTLOOK. (2014): *Statistics*. [Online.] [Cited 4.12.2014.] Available online: <<http://www.africaneconomicoutlook.org/en/statistics/>>.
2. ASIYEDU, E. (2002): On the Determinants of Foreign Direct Investment to Developing Countries: Is Africa Different. In *World Development*, 2002, Vol. 30, No. 1, pp. 107-119.

3. ASIEDU, E. (2006): Foreign Direct Investment in Africa: The Role of Natural Resources, Market Size, Government Policy, Institutions and Political Instability. In *The World Economy*, 2006, Vol. 29, No. 1, pp. 63-77.
4. BESADA, H. – WANG, Y. – WHALLEY, J. (2008): *China's Growing Economic Activity in Africa*. NBER Working Paper No. 14024, 2008, pp. 1-33.
5. BLOMSTRÖRM, M. – KOKKO, A. (2003): *The Economics of Foreign Direct Investment Incentives*. NBER Working Paper No. 9489, 2003, pp. 1-26.
6. BORENSZTEIN, E. – DE GREGORIO, J. – LEE, J-W. (1998): How does foreign direct investment affect economic growth?. In *Journal of International Economics*, 1998, Vol. 45, No. 1, pp. 115-135.
7. BÜTHE, T. – MILNER, H. V. (2008): The Politics of Foreign Direct Investment into Developing Countries: Increasing FDI through International Trade Agreements? In *American Journal of Political Science*, 2008, Vol. 52, No. 4, pp. 741–762.
8. CARKOVIC, M. – LEVINE, R. (2005): Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth? In *Does foreign direct investment promote development?* Washington: Institute for International Economics, Centre for Global Development, 2005. Pp. 195-220. ISBN 0-88132-381-0.
9. DUPASQUIER, CH. – OSAKWE, N. P. (2005): *Foreign Direct Investment in Africa: Performance, Challenges and Responsibilities*. [Online.] Addis Ababa: UN Economic Commission for Africa, 2005. 34 pp. [Cited 3.12.2014.] Available online: <<http://www.uneca.org/publications/no-21-foreign-direct-investment-africa-performance-challenges-and-responsibilities>>.
10. GELB, S. (2005): South-South Investment: The Case of Africa. In *Africa in the World Economy. The National, Regional and International Challenges*. Hague: Forum on Debt and Development, 2005. Pp. 200-205. ISBN 978-90-74208-27-7.
11. GÖRG, H. - GREENAWAY, D. (2003): *Much Ado About Nothing? Do Domestic Firms Really Benefit from Foreign Direct Investment?* IZA Discussion Paper No. 944, 2003, pp. 1-37.
12. INTERNATIONAL MONETARY FUND. (2014): *Regional Economic Outlook: Sub-Saharan Africa*. Washington: IMF, Publication Services, 2014. 99 Pp. ISBN 978-1-48439-230-0.
13. INTERNATIONAL MONETARY FUND. (2014): *World Economic Outlook Database October 2014*. [Online.] [Cited 30.11.2014.] Available online: <<http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2014/02/weodata/index.aspx>>.
14. JAVORCIK SMARZYNSKA, B. (2004): Does Foreign Direct Investment Increase the Productivity of Domestic Firms? In Search of Spillovers through Backward Linkages. In *American Economic Review*, 2004, Vol. 94, No. 3, pp. 605-627.

15. KOVÁŘOVÁ, E. (2014): Globalization and Africa: How Lost and Marginal is Africa's World Economy Region in the Period of Globalization. In *Proceedings of 2nd International Conference of European Integration 2014*. Ostrava: VŠB-Technical University of Ostrava, 2014. Pp. 343-354. ISBN 978-80-248-3388-0.
16. KLÍMA, J. (2012): *Dějiny Afriky: Vývoj kontinentů, regionů a států*. Praha: Lidové noviny, 2012. 687 pp. ISBN 978-80-7422-189-7.
17. LIPSEY, R. E. (2004): Home- and Host-Country Effects of Foreign Direct Investment. In *Challenges to Globalization: Analyzing the Economics*. National Bureau of Economic Research, 2004. Pp. 333-382. ISBN 0-226-03615-4.
18. MADDISON, A. (2008): Shares of the Rich and the Rest in the World Economy: Income Divergence between Nations, 1820-2030. In *Asian Economic Policy Review*, 2008, Vol. 3, No. 1, pp. 67-82.
19. MORISSET, J. (2000): Foreign direct investment in Africa: policies also matter. In *Transnational Corporations*, 2000, Vol. 9, No. 2, pp. 107-126.
20. TAYLOR, I. (2006): China's oil diplomacy in Africa. In *International Affairs*, 2006, Vol. 82, No. 5, pp. 937-959.
21. UNITED NATIONS. (2013). *The Millennium Development Goals Report 2013*. [Online.] [Cited 25.2.2014.] Available online: <<http://www.un.org/millenniumgoals/pdf/report-2013/mdg-report-2013-english.pdf>>.
22. UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. (2011): *Foreign Direct Investment in LDCs: Lessons Learned from the Decade 2001-2010 and the Way Forward*. [Online.] Geneva, New York: United Nations, 2011. [Cited 3.12.2014.] Available online: <http://unctad.org/en/Docs/diaeia2011d1_en.pdf>.
23. UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. (2013): *UNCTAD Handbook of Statistics 2013*. Geneva: United Nations Publication, 2013. 522 pp. ISBN 978-92-1-056200-3.
24. UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. (2013): *Economic Development in Africa Report 2013*. Geneva: United Nations Publication, 2013. 158 pp. ISBN 978-92-1-056143-3.
25. UNITED NATIONS CONFERENCE ON TRADE AND DEVELOPMENT. (2014): Regional Investment Trends. In *World Investment Report 2014*. Geneva: United Nations Publication, 2014. Pp. 36-104. ISBN 978-92-1-056696-4.
26. UNITED NATIONS DEVELOPMENT PROGRAMME. (2014): *Human Development Reports*. [Online.] [Cited 4.12.2014.] Available online: <<http://hdr.undp.org/en/2014-report>>.
27. WORLD BANK. (2014): *Worldwide Governance Indicators*. [Online.] [Cited 3.12.2014.] Available online: <<http://info.worldbank.org/governance/wgi/index.aspx#reports>>.

INFORMÁCIE O ČASOPISE MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY

Medzinárodné vzťahy sú interdisciplinárny vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave. Vychádza štyrikrát ročne, v marci, júni, septembri a v decembri. Uzávierky jednotlivých čísiel sú každoročne 15.12, 15.3., 15.6 a 15.9. Všetky príspevky sú pri zachovaní obojstrannej anonymity recenzované minimálne dvomi oponentmi.

Časopis Medzinárodné vzťahy (ISSN 1336-1562 tlačaná verzia, ISSN 1339-2751 online) je zaregistrovaný v Zozname periodickej tlače Ministerstva kultúry Slovenskej republiky, evidenčné číslo EV 4785/13. Časopis je indexovaný v databázach ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz, DOAJ a Index Copernicus a cieľom redakčného kolektívu je zvyšovanie počtu a kvality citačných databáz, v ktorých je zaradený.

Časopis publikuje pôvodné vedecké články, diskusie, prehľady, informácie a recenzie z oblasti medzinárodných ekonomických, politických, právnych a kultúrnych vzťahov. Témy prijímaných článkov zahŕňajú (ale neobmedzujú sa na):

- históriu medzinárodných hospodárskych vzťahov
- medzinárodný obchod
- medzinárodné investície
- medzinárodnú migráciu
- aktuálne medzinárodnoekonomické problémy
- aktuálne medzinárodnopolitické problémy
- analýzu súčasných a minulých konfliktov
- medzikultúrne vzťahy
- medzinárodné právo obchodné
- medzinárodné právo verejné

Časopis Medzinárodné vzťahy publikuje články v anglickom, slovenskom a českom jazyku. Anglické články majú vo všeobecnosti prednosť pred slovenskými a českými článkami, hlavným kritériom je však kvalita.

ABOUT THE JOURNAL OF INTERNATIONAL RELATIONS

The Journal of International Relations is an interdisciplinary scientific journal of international political, economic, cultural and legal relations, published by the Faculty of International Relations at the University of Economics in Bratislava, Slovakia. It is published quarterly, always in March, June, September and December. Papers are to be submitted by December 15, March 15, June 15 and September 15 of each year. All papers undergo a double-blind peer review process by at least two referees.

The Journal of International Relations (ISSN 1336-1562 print, ISSN 1339-2751 online) is registered with the Ministry of Culture of the Slovak Republic (EV 4785/13). The journal is currently covered by ProQuest, EBSCO, EconPapers, RePEc, EconBiz, DOAJ and Index Copernicus databases. The goal of the editorial board is to increase the impact of the journal and the number of databases covering the journal.

The Journal of International Relations wishes to publish high-quality original scientific papers, discussions, surveys, short communications and book reviews from the field of international economic, political, legal and cultural relations. The topics of published papers include, but are not limited to:

- history of international economic relations
- international trade
- international investment
- international migration
- current international economic issues
- current international political issues
- analysis of current and past conflicts
- intercultural relations
- international trade law
- public international law

The Journal of International Relations publishes papers in English, Slovak and Czech languages. Generally, English papers have precedence before Slovak and Czech papers; however, the main criterion is quality of research.

INŠTRUKCIE PRE AUTOROV

Príspevky do časopisu Medzinárodné vzťahy sa predkladajú elektronicky v programe MS Word na e-mailovú adresu redakcie **mv.fmv@euba.sk**. Predpokladá sa, že príspevky neboli dosiaľ publikované ani odoslané na publikovanie inde. S článkom sa predkladá aj prehlásenie o originalite.

Autor je zodpovedný za formálnu a odbornú správnosť svojho článku. Články musia popri obsahových náležitostiach spĺňať formálne kritériá – formát strany „ISO B5“, okraje 2 cm zo všetkých strán, riadkovanie 1,15, písmo Times New Roman, veľkosť písma 11. Každý článok musí obsahovať abstrakt a kľúčové slová v slovenskom/českom jazyku, abstrakt a kľúčové slová v anglickom jazyku, 1 – 3 kódy JEL klasifikácie podľa Americkej asociácie ekonómov, korektné určenie všetkých grantov a programov, s ktorých podporou článok vznikol a na samostatnom liste plné meno, tituly, adresu, e-mail a telefónne číslo všetkých autorov. V článku treba definovať skúmaný problém, stanoviť ciele, použité metódy a identifikovať závery a prínosy. Šablóna príspevku je k dispozícii na webovej stránke časopisu **http://fmv.euba.sk/casopisy/casopis_mv/**. Upozorňujeme autorov, aby dodržali predpísanú šablónu, v opačnom prípade bude článok vrátený na prepracovanie podľa stanoveného vzoru, čo môže viesť k jeho oneskorenej publikácii.

Redakčné uzávierky sú každoročne **15.12.**, **15.3.**, **15.6.** a **15.9.** V mesiaci po uzávierke prebehne obojstranne anonymné recenzné konanie s minimálne dvomi oponentmi. Autori, ktorých príspevky budú v recenznom konaní pozitívne hodnotené, budú kontaktovaní e-mailom. Čas na zapracovanie pripomienok oponentov je spravidla 2 až 4 týždne. Autorské korektúry treba odoslať na e-mailovú adresu redakcie najneskôr do 3 pracovných dní od notifikácie.

Príspevky doručené po stanovených termínoch budú zaradené do nasledujúceho recenzného konania. Na uverejnenie článku v časopise neexistuje právny nárok.

GUIDE FOR AUTHORS

The manuscript submission process is fully electronic. All papers received by the editor (mv.fmv@euba.sk) will undergo a double-blind peer review process. Submission of a paper implies that the work has not been published previously and that it is not under consideration for publication elsewhere. Author's declaration of originality must be submitted along with the paper.

The sole responsibility for formal and scientific contents of each paper is borne by its author. Each paper must follow the formatting instructions – file format: MS Word, page size: “ISO B5”, margin: 2 cm from all sides, spacing 1.15, font: Times New Roman, font size: 11. Each paper must include abstract and key words in English, 1 – 3 codes, following the Journal of Economic Literature classification system, if applicable, the names and ID numbers of grants and programs funding the author's research and on a separate page, full names, academic degrees, addresses, e-mails and phone numbers of all authors. It is necessary to explicitly state research problem, goals, methods used, conclusions and contributions of the paper. All papers must follow the journal template which is available at <http://fmv.euba.sk/journal.html>, otherwise they will be returned for re-formatting.

Deadlines for submission are **December 15th**, **March 15th**, **June 15th** and **September 15th**. All papers will undergo a double-blind peer review process. Authors generally have 2 to 4 weeks to revise articles and incorporate reviewers' comments. Proofs should be returned by e-mail within 3 days of their receipt.

The editorial board has an exclusive right to accept/reject papers.

Medzinárodné vzťahy Journal of International Relations 1/2015

Ročník XIII.
Volume XIII.

Medzinárodné vzťahy

Vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy Fakulty medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave, ročník XIII., 1/2015.

Hlavná redaktorka / Editor-in-chief:

Eudmila LIPKOVÁ

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Redakčná rada / Editorial board:

Md. Nasrudin Bin Md. AKHIR

University of Malaya, Malaysia

Doreen BEKKER

Rhodes University, South Africa

Alexandru BURIAN

Moldavian Association of International Law, Moldova

Eva CHELKOVÁ

University of Economics in Prague, Czech Republic

Alan V. DEARDORFF

University of Michigan-Ann Arbor, USA

FÁBIÁN Attila

University of West Hungary, Hungary

Tatiana FILOSOFOVA

NRU Higher School of Economics, Russia

François GEMENNE

Sciences Po, France

Otmar HÓLL

University of Vienna, Austria

Edward H. HUIJBENS

University of Akureyri, Iceland

María Teresa INFANTE Caffi

University of Chile, Chile

Siti Rohaini Binti KASSIM

University of Malaya, Malaysia

LI Hsi-Mei

Chinese Culture University, Taiwan

Klavdij LOGOŽAR

University of Maribor, Slovenia

Milan MÁRTON

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Stanislav MRÁZ

College Danubius, Slovakia

Julija NESTERENKO

Russian State University for the Humanities, Russia

Rebecca NEUMANN

University of Wisconsin-Milwaukee, USA

Jan OSTOJ

Bielsko-Biala School of Finance and Law, Poland

Hakan G. SICAKKAN

University of Bergen, Norway

Karol SORBY

University of Economics in Bratislava, Slovakia

František ŠKVRNDA

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Pavel ŠTURMA

Charles University in Prague, Czech Republic

Chong-Ko Peter T'ZOU

Tamkang University, Taiwan

Harun UÇAK

University of Nigde, Turkey

Jolita VVEINHARDT

Vytautas Magnus University, Lithuania

Výkonný redaktor / Managing editor:

Martin GRANČAY

University of Economics in Bratislava, Slovakia

Časopis je zaregistrovaný na Ministerstve kultúry Slovenskej republiky
EV 4785/13.

ISSN 1336-1562 (tlačené vydanie / print)

ISSN 1339-2751 (online)